

Someron Joulu

N:o 58

Kotiseutulehti 2023 – historian havinaa ja nykypäivää | Hinta 15 €

Someron Joulu

Someron Joulu on kotiseutulehti, joka kertoo paikallisesta elämänmenosta, kulttuurista ja historiasta. Ensimmäinen Someron Joulu ilmestyi vuonna 1964.

TOIMITUS

Päätoimittaja	Juha Heikkilä
Toimitussihteeri	Marika Haapala
Oikoluku	Pekka Salminen
Vedoksen tarkistus	Marika Haapala, Päivi Isotalo, Olli Nuotio
Ilmoitukset	Olli Nuotio ja Kalle Alhoranta
Taitto	Jouni Hyvärinen
Kansikuva	Heikki Paakkanen
Painopaikka	Sälekarin Kirjapaino Oy
Painosmäärä	1200
Julkaisija	Somero-Seura ry.

Pyydämme lähettämään jutut ja aineistot ensi vuoden lehteen viimeistään syyskuun loppuun mennessä. Ole juttuideastasi ajoissa yhteydessä toimitukseen. Kuvat otamme mieluiten vastaan laadukkaina digitaalisina kuvatiedostoina mutta myös alkuperäisinä valokuvina tai negatiiveina, jotka palautamme lähettäjälle. Juttuihin liittyviin valokuviin on oltava julkaisulupa.

YHTEYSTIEDOT

Päätoimittaja	040 833 6792
Toimitussihteeri	040 746 2845
Toimituksen sähköposti	someronjoulu@gmail.com
Verkkosivut	www.someroseura.fi
Postiosoite	Someron Joulu c/o Marika Haapala Turuntie 1269 31520 Pitkäjärvi

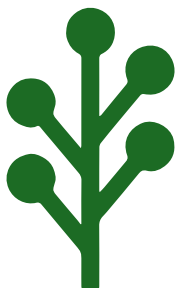
Toivotamme hyvää joulua ja onnellista uutta vuotta kaikille Someron Joulun lukijoille, lehteen kirjoittaneille, kotiseututyötä tukeville ilmoittajille sekä muilla tavoin lehden tekoon osallistuneille!

Sisällys

Muistot mukanamme, <i>Marika Haapala</i>	4
Kauko oli kaverini, <i>Reijo Siltasaari</i>	7
Onni Potkii, <i>Jouko Paija</i>	10
Reikäkortista tekoälyyn, <i>Olli Nuotio</i>	16
Someron poliisin viimeiset vuosikymmenet, <i>Pekka Alitalo</i>	22
Jyrkinharju – jyrkin harju, <i>Matti Torkkomäki</i>	28
Merivoimien luutnantti Wilhelm Gadolin, <i>Jouni Tamminen</i>	32
Kivisojan ja Hirsjärven vanhojen kyläkeskusten jäljillä, <i>Jyrki Ali-Yrkkö</i>	34
Aikaansa edellä, <i>Lassi Tuominen</i>	37
Leeni Tiirakari muistoissamme, <i>Marika Haapala ja Juha Heikkilä</i>	38
1950-luku – jäähyväisten, jätkien ja uuden nuoruuden aika, <i>Leena Kerko</i>	40
Someron Yhteiskoulun päiväkirja lukuvuodelta 1944–45, <i>Kaija Parko</i>	44
Reijo Mattilan muistolle, <i>Outi Talonen</i>	46
Idyllinen Kimalan rantatie, <i>Pertti Toukkari</i>	48
Osuuskaupan vilja- ja ulkovaraston hommissa vuosina 1951–1952, <i>Raimo Hallikainen</i>	56
Koulumestari Juho Enlundin säämerkinnät, <i>Lasse Nokka</i>	59
Jokos kuha lyö? Kalastusta Rautelassa, <i>Jukka Sarvarinne</i>	60
Somero-Seuran vuosi 2023.....	66
Ikuiset leikit – lasten työtä, <i>Sirkku Kurkikangas</i>	70
Suomensyöjä Otto Wille Kuusinen, <i>Pekka Salminen</i>	74
Someron 70-vuotias kansallispuku, <i>Essi Torkkomäki-Ryhtä</i>	78
Lehtori Tuula Kämin juhlapuhe Torppamuseolla 23.7.2023	82
Yhteisöllisyyttä kaikki, <i>Anuliina Frantti</i>	86
Vihtori-enoa muistellen, <i>Maija Haataja</i>	90
Sotaorvon joulumuistoja, <i>Esko Raitanen</i>	92
Entisajan äidit, <i>Lyyli Honkio</i>	94

Muistot mukanamme

Sivistysanakirjan mukaan mieleen jääneet elämykset ja muistikuvat ovat muistoja. Ne ovat usein katkelmia tai häivähdyksiä, jotka nivoutuvat yhteen palapeliksi. Kokemamme tapahtumat jättävät meihin muistijäljen, jota peilaamme aikaisempiin elettyihin hetkiin ja tuntemuksiin. Täydennämme elämyksiä muistin varassa omien arvojen ja kokemusten avulla. Muistoihin liittyy vahvasti myös tunne, jonka yhdistämme tiettyyn hetkeen ja tapahtumaan. Toisten havainnot samasta tilanteesta lisäksi muokkaavat meidän muistiamme. Siksi kahta samanlaista palapeliä tuskin on olemassa, samankaltaisia kyllä.

Kuljemme läpi elämän muistot mukanamme. Toiset niistä ovat aarteita, joita vaalimme. Toiset taas herättävät ristiriitaisia, jopa surullisia ajatuksia. Osa jää matkan varrelle ja niiden tilalle syntyy uusia. Jokainen muisto kuitenkin muovaa meitä ihmisenä ja kuljettaa eteenpäin.

Someron Jouluun saapuvat kirjoitukset ovat usein muistoja ripauksella historiallista faktaa. Tai historiallisia tositahtumia ripauksella muistoja. Kummin päin vain, edustavat ne tekijöitään ja saamme olla iloisia, että kirjoittajat ovat jakaneet muistojaan meidän kanssamme.

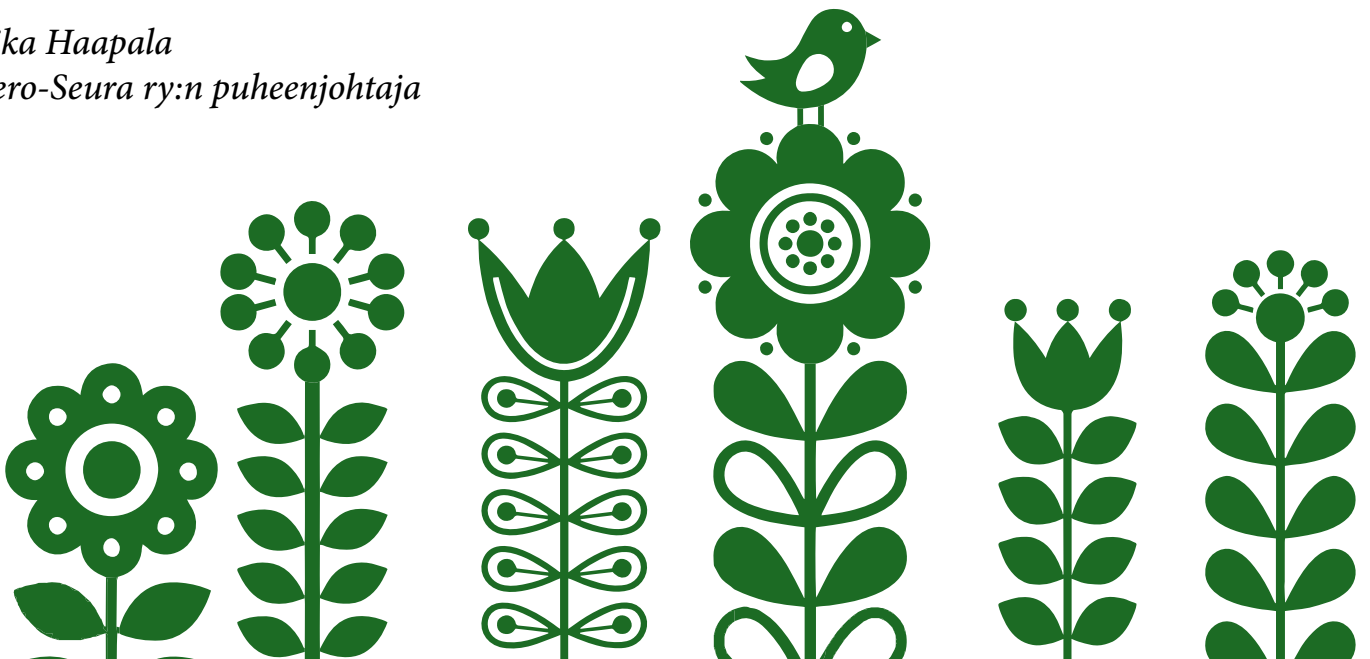
Tämän vuoden lehteen tuli niin paljon tarinoita, että osan joudumme julkaisemaan painoteknillisistä syistä vasta ensi vuonna. Meille esitettiin myös juttuehdotuksia, joita aloimme työstää. Nämäkin ovat seuraavan vuoden lehdessä. Jokaisella pilvellä on siis kuin onkin kultareunus – saamme jälleen ensi vuonna nauttia muistoista!

Ps. Olisi mielenkiintoista saada tietää, miten kukin näistä utterista kaivontekijöistä muisti vuosien päästä tämän hetken.

Marika Haapala
Somero-Seura ry:n puheenjohtaja

Kaivon tekoa somerolla 1960-luvulla. Kuvassa Ahti Tapio, Reino Koivula ja Aimo Alaranta. Kuvan on Somero-Seuralle lahjoittanut Kyllikki Rasila.

Vanhan ajan joulu Torppamuseolla

Tervetuloa nauttimaan entisaikojen joulutunnelmasta Someron Torppamuseolle.

Torpan tuvassa on esillä vanhan ajan joulukoristeet ja joulupöydän antiimet. Toistuvan puolella esillä on jouluihminen kahvipöydän kattaus.

Avoinna:

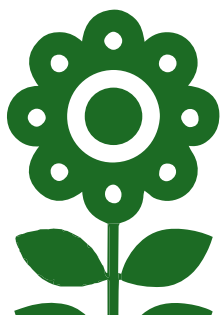
16.–22.12. ja 27.–30.12. klo 14–18.

Pääsymaksu:

Aikuiset 2 euroa, alle 12-vuotiaat lapset ilmaiseksi

Kuva: Juha Heikkilä

turtul

REIJO SILTASAARI

Kauko oli kaverini

Monesti Rautelan puolelle järveä kuului kuin itse Hiski Salomaa olisi vetänyt Lännenlokariaan. Ääni oli kuin Hiskillä. Ei ollut Hiski, eikä laulanut lännenlaulaja. Laulaja oli naapurini Kertunsaaren takaa. Ääni oli kuin Hiskillä, mutta toisetpa olivat laulujen aiheet. ”Kapinalauluja vetelee”, sanoivat jotkut. Toiset taas herkistyivät kuulemaan niitä sen ajan koskettavia punaisia lauluja. Vesi kantoi tyynellä säällä äänen kauas Rautelan puoleisiin rinteisiin ja töyräille. Näin oli varmaan Kaukolla tarkoituskin.

Kaukon kotia kutsuttiin Liipomoksi. Siellä Kauko eli veljensä Erkin ja lapsuuden perheensä kanssa. Erkki oli toiminut Saarentaan kansakoulussa poikien veistonopettajana silloin, kun itse olin kolmannella luokalla ja Kauko ylemmillä luokilla. Sattuipa veljeksille kerran jos toisenkin tarve koetella, kuka oikein määrää tahdin. Siinä painirytkäksä joutui isovelji ottamaan työmiesholkinikin pois suustaan pärjätäkseen. Ja pärjäsi.

Pojat olivat poikia, silloinkin. Joutuipa johtokunta kuitenkin lähettämään kolme ”reippainta” poikaa muihin kouluihin. Kauko ja yksi kaverinsa Kirkonmäen kouluun ja yksi Ollilan kouluun. Se vähän helpotti naisopettajaa 40 oppilaan luokassa.

Kun kansakoulu jatkoineen jäi taakse, Kauko varmaankin muiden mökkiläisten poikien lailla sai ensitöikseen palvella paikallisia talonisäntiä silloin, kun tarvetta sattui olemaan. Todennäköisesti isäni sittemmin järjesti Kaukolle työpaikan Someron sahalle, kuten hän järjesti lukuisille Rautelan kylän pojillekin. Saha oli siitä hyvä työpaikka, että sai sovitun palkankin tilipussiin nurkumatta.

Sokerijuurikkaan harvennusten jälkeen tuli se saha itsellenikin mieluisaksi kesätyöpaikaksi. Sattuipa

siellä lautatarhassa naseva opetus, kun Kaukon apuna siirsimme luokkakaverini kanssa lautapinoja. Vaikka oltiin lautatarhassa, kuului työtapoihin vetää välillä oikein perssauhut. Kauko tarjosi meille silloisesta työmiesaskista pöllitupakkaa. Minä onneton menin sanomaan: ”Sää poltatkin oikei tota roistokansaa.” Seurasi puhutteleva hiljaisuus, ennen kuin Kauko vastasi: ”Onks sustkin tullu jo noin herra, kun olet päässy sitä oppikouluu käymään?” Sen hetken opetuksen olen muistanut koko ikäni.

Jossakin vaiheessa Kauko otti tavakseen tulla kotini kautta, kun isäni kanssa polkivat sahalle, siinä kohta kuuden jälkeen. Menipä aamu ja toinenkin, kun ei Kaukoa näkynyt. Kun lopulta taas aamulla saapui entiseen tapaan, kysyi isäni: ”Misäs sää olet ollu, kun ei suu ol näkyny töissäkän?” Kauko vastasi totisena: ”Em mä kerki joka päivä töitä tekemään. Mun täytyy välil tehrä rahhaakin.”

Siihen rahantekemiseen Kaukolle todennäköisesti löytyi kumppani Rautelan puoleltakin. Isäni kertoi ihmetelleensä, kun tutunoloinen mies polki koskisillan yli iso reppu selässään iltahämärässä tervehtimättä häntäkään. Tyhjien lasipullojen helinä vaan lisäsi kummallisuutta. Isä mietti, miten ihmeessä senkin miehen talous oli mennyt niin, että pulloja on pitänyt kerätä?

Kun tulin lukioikäiseksi, tiemme Kaukon kanssa valitettavasti erkanivat kovinkin. Yhteyttä kuitenkin pidettiin, vaikka kummallakin oli omat menonsa.

Kauko Aaltonen. Kuva: Olli Nuotio

Sattuipa Kauko kuitenkin kerran ajamaan moponsa Kivirantamme pihalle. ”Lähreks sää saunaan. Pistin juur sen lämpiimään.” Kesällä viikkoa ja keskellä kesäpäivää se tuntui erikoiselta. Lähdin kuitenkin. Sauna odotti valmiina. Ylimmällä lauteella odotti myös kaksi täysinäistä ”helisevää”. Arvata sopii miltä maistui, kun lämpimät helisevät oli täytetty maistiaiseksi ”uudesta sadosta”. Sen verran oli maistettava, että pystyi ”kokkia” kehumään.

”Sikkun sää pääset ylioppilaaks, niin mää ostan sul sen lakin”, oli saunassa annettu lupaus. Kertoi hän sen myöhemmin vanhemmillenikin. Vaan kukapa olisi mokomaa muistanut. Jonkun verran ennen lakkiaisia tuli Kauko pihallemme. ”Hyppääs IC:n selkään. Lähretääs vähä ostoksil”. En siinäkään vaiheessa vielä tajunnut, mitä piti mennä ostamaan. Ostettiin lakki ja lyyra, poikettiin vielä Nyströmin veljesten kellokauppaan. Ostettiin kravattineula ja mansetinnapit, kaiveruksineen!

Seurasi varusmiespalveluni ja kaksivuotinen opettajavalmistus. Tuskin kertaakaan tuona aikana tapasimme niin, että olisi kunnolla juteltu.

Kun olin lähdössä syksyllä 1963 ensimmäiseen opettajapaikkaani, sattui kuin taivaanlahjana katkeamaan yksi Voiman painonostotanko. Meinasivat heittää sen pois. Kun puhuin Kaukolle asiasta, hän pyysi tuomaan sen pajalleen, jossa hän teki sepäntöitä. Kukaan seurassa ei uskonut siihen, että se voitaisiin hitsaamalla saada kestämään sitä pudottelua, johon se punttikopilla olisi joutunut. Antoivat tangon minulle.

Kauko hitsasi tangon ja hankki jostain telakalta laivan ikkunoista jääneitä levyjä. Reikä levyihin, ja

Kuvassa kirjoittaja itsetehdyillä puupainoilla kotipihallaan noin 15-vuotiaana. Kuvaan liittyy myös Kaukolta saatu rautatanko. Kuva: Olli Nuotio

valmiina oli levytanko ja sopiva määrä levyjä.

Ne levyt seurasivat mukaan kolmellekin eri kyläkoululle. Osa vielä nytkin muistuttaa minua ka-

”Sikkun sää pääset ylioppilaaks, niin mää ostan sul sen lakin”

veristani Kaukosta, kun tunnustelen niitä oman pihani puuliiterin takana. Harmi vaan, että ne tuntuivat ainakin kaksi-kolme kertaa niin painavilta kuin vuosikymmeniä sitten. Lienevät ulkoilmassa pahasti vettyneet?

Viimeinen tapaamiseni Kaukon kanssa oli veljeni ansiota. Hän tiesi Kaukon rakennuttaneen rantapaikan Kertunsaaren takana olevaan tädiltään perimäänsä rinteeseen. Soudimme järven yli. Sattui olemaan omistaja paikalla. Pientä ylpeyttä äänessään hän esiteli ”mökkiään”. Oli kaikki mahdol-

liset nykyajan mukavuudet. Kummaksuimme moninaista varustelua aina tiskikonetta myöden. Totesi Kauko hyvinkin viisaasti: ”Vapaa-ajan asunnos ainakin täytyy kaikki helpotukset olla. Ei tänne tulla töitä tekemään, vaan leppäämään ja virkistymmään.”

Riitti siitä meille, kahdelle työhullulle, paljonkin pohdittavaa opiksi ja ojennukseksi. Kauko on jo poistunut joukostamme. Jos eläisikin, olisi jo lähellä yhdeksäkymppiä. Monta viisasta Kaukolta oppimaani ajatusta on ainakin minun päässäni jäänyt pyörimään vuosikymmeniksi. ■

Kiinteistöjen ja mökkien kunnostukset

- ✓ Kannonjyrsintää
- ✓ Kaikki rakennusalan työt
- ✓ Kaikki kiinteistöjen kunnostustyöt
- ✓ Kunnostustyöt myös AVANT-pienkuormaajalla

T:MI OLLI BERTLING

Kaurakedontie 157
31520 Pitkäjärvi
040 828 4112

www.ollibertling.fi • olli.bertling@gmail.com

veikon Kone

SE TOIMII.

Knuutilantie 1
31400 SOMERO
puh. 02 748 5585

Hyvää joulua ja onnellista uutta vuotta 2024!

Tainan Tilit Ky

Sähköisen taloushallinnon palvelut
Palmantie 4, 31400 Somero
tainan.tilit@netti.fi, Puh. 02 748 6475

Autoilija

KAI AALTONEN

☎ 0400 721 427

HYVÄÄ JOULUA JA
ONNELLISTA UUTTA VUOTTA

TAKSI PETRI SALMEN

0400 533 870

Käy tutustumassa:

www.someroseura.fi

www.somerniemi.fi

www.facebook.com/someroseura

www.facebook.com/SomerniemiSeura

Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta!

Someron taksiasema

Puh. (02) 748 900

amyri.fi

040 169 4896

info@amyri.fi

Suomen Kaunein Kesälava 2015, 2020 ja 2022.
Hopeaa 2016, 2017, 2018, 2019 ja 2023

ILMALÄMPÖ-

VILART.fi

PUMPPUASENNUS

- LÄMPÖPUMPUT JA MITTATILAUSKONTIT -

Lummetie 1, 31400 Somero
0405108906
www.vilart.fi

JOUKO PAIJA

ONNI POTKII

– tarinaa Eelis Kostiaanderista

Historian havinaa

Juho Kauranen (1872–1951) ja hänen vaimonsa Hetti Purtsi (1878–1963) elivät Karjalankannaksella – kuutisenkymmentä kilometriä Viipurista Pietarin suuntaan – Muolaan pitäjän Jaarilan kylässä, Juhon kotitilalla maata viljellen. Hetti oli syntynyt läheltä Retukylästä.

Elämänsä ensimmäiset vuosikymmenet he elivät Venäjän kei-

sarikuntaan kuuluneessa Suomen suuriruhtinaskunnassa, sitten vuodesta 1917 itsenäisessä Suomessa. Heidän syntymänsä aikaan hallitsijana oli tsaari Aleksanteri II. Ensimmäisenä lapsena heille syntyi tytär Hilma (1907–1979). Juho Kostiaander (1870–1955) taas asui Muolaan Koiralan kylässä ja hänen vaimonsa Heleena Kostiaainen (1877–1950) oli kotoisin naapuripitäjästä Heinjoelta, Heikurilan kylästä. Heleenan kotikylä sijaitsi

Koiralasta noin kolmekymmentä kilometriä luoteeseen.

Tuohon aikaan ihmiset liikkuvat vähän ja tarinoissa naapurikyläänkin oli aina matkaa. Toisaalta kävellen tehtiin pitkiä matkoja, tarvittaessa kymmeniä kilometrejä. Juhon ja Heleenan vanhin poika oli Toivo (1904–1975). Hänen syntyessään suomalaisten hallitsijana oli Venäjän viimeinen tsaari Nikolai II.

← *Karjalankannaksella Muolaan pitäjän Koiralan kylän kansakoulussa syksyllä 1935. 7-vuotias alakoululainen Eelis Kostander eturivissä keskellä.*

Muolaan kirkolla pidettiin kihujuhlia, kihupyhiä. Niiden tarkoitus oli ihmisten tapaaminen, nuorten kohtaaminen, kumppanin katselu. Tuohon aikaan vanhempienkin yhteistä sopimista tarvittiin.

Toivo ja Hilma saivat aloittaa seurustelun itsenäisessä Suomessa. Heidät vihittiin 23. lokakuuta 1927. Vihkimisen suoritti Muolaan kirkkoherra Arthur Saarnio Muolaan komeassa valkoisessa tiilikirkossa. Häitä vietettiin ensin morsiamen kotona, sitten siirryttiin sulhasen kotiin. Häät kestivät tavanomaiset kolme päivää.

Sata vuotta sitten, maalaispitäjässä yleisin ajankohta häille oli juuri syksy, jolloin vuoden sato oli korjattu ja vieraita voitiin kestitä. Nuoripari asettui asumaan Koiralaan, sulhasen isän, Juho Kostanderin taloon. Vuosi häistä, elokuussa 1928 Hilma synnytti pojan savusaunassa Kannilan joen rannalla. Vaikka tästä kesästä tuli koko 1900-luvun kylmin, Juho-äijän lämmittämässä saunassa oli pienen pojan lämmin elämä aloittaa.

Tapana tuohon aikaan oli, että talossa vanha isäntä oli perheen pää, vaikka aikuisia poikia omine perheineen asui samassa taloudessa. Hän esimerkiksi jakoi ruoan pöydässä ja pyrki määräämään lasten nimet. Juhokin tahtoi komean nimen pojanpojalleen ja niin tästä tuli Eelis Ensio.

Eeliksien syntyessä Suomi oli ollut itsenäinen valtio vasta reilut kymmenen vuotta. Muutaman vuoden kuluttua, kun perhe kasvoi

ja muutenkin talossa oli paljon väkeä, Toivo hankki naapurista Kirjavaisen talon, jonne muutti oman pesueensa kanssa. Toivon isän isä oli aikanaan ollut Muolaan ensimmäinen koulumestari Wilhelm Kostander (1801–1853).

Koiralan kylä oli pitäjän keraman asuinaluetta. Jussi Kirjavaiselta ostamassaan talossa oli aiemmin asunut Pällilän Hovin tilanhoitaja Rietu Tonder. Koti sijaitsi neljä kilometriä Muolaan kirkolta Viipurin suuntaan, kuuluisaan Kuusaan hoviin vievän kylätien varrella. Kylän läpi kulki Kirkkojärveen laskeva Kannilan joki. Sen varressa oli Kostanderin kotisauna. Siellä uitiin, kalastettiin ja sitä pitkin joskus soudettiin kirkolle.

Elämä Karjalassa oli kovaa työntekoa, ankaraa puurtamista, mutta lapsille iloista ja turvallista. Kotikylässä oli paljon taloja viereysten. Perheet olivat suuria, lapsia yleensä viidestä kymmeneen. Leikitovereita riitti. Kylässä oli Ville Mentulan kauppa, josta saatiin kahvia, sokeria, suolaa. Muuten oltiin omavaraisia – kalaa, lihaa, perunoita, nauriita. Toivo-isä oli kylän teurastaja, ja palkaksi usein tuli pala lihaa. Koiralan kylässä oli paljon Kostanderin sukua. Työtä tehtiin usein talkoilla.

Seitsemänvuotiaana vuonna 1935 Eelis aloitti koulunkäynnin Koiralan kylän kansakoulussa. Opettajana oli Ester Hupli, joka sittemmin avioitui Muolaan kanttorin Martti Inkisen kanssa. Kansakoulu sisälsi silloin kaksi vuotta alakoulua ja neljä yläkoulua. Syksyllä 1939 hän ehti jo aloittaa yläkansakoulun toisen luokan, mutta talvisota syttyi marraskuussa ja niin koulunkäynti jatkui Varsinais-Suomessa, Alastarolla Lauroisten kansakoulussa perheen siirryttyä sinne evakkoon.

Syksyllä 1941 koulunkäynnin sotki tragedia. Eelis oli leikkimässä Mäki-Kempin evakkotalon pihaamalla toisten poikien kanssa. Toverin varsijousen nuoli osui Eelistä silmään ja Turun lääninsairaalan hoidoista huolimatta se sokeutui. Koulunkäynti jatkui katkonaisesti silmän hoidon takia.

Eeliksien opettaja Lauroisissa oli Saima Honkonen. Vielä keväällä 1943 Eelis sai lisäopetusta ja suoritti kansakoulun loppuun. Syksyllä siirryttiin takaisin Karjalaan, Muolaaseen. Jatkosota oli syttynyt jo kesällä 1941 ja syksyn aikana Suomen armeija oli vallannut talvisodassa menetetyt alueet. Karjalaiset olivat alkaneet muuttaa takaisin kotiseuduilleen siinä uskossa, että siellä voisi elämä pysyvästi jatkua.

Kuitenkin kesäkuussa 1944 Eelis joutui toisen kerran lähtemään vihollisen hyökkäystä paken. Sodan suunta oli muuttunut ja Neuvostoliiton suurhyökkäys alkoi. Hän oli tuolloin 15-vuotias. Lähtö sodan alta oli nopea – muutama tunti oli aikaa pakata mukaan otettavat ja kaikki muu jätettävä. Evakkoon lähtöä leimasi hätä ja turvattomuus, jota helpotti karjalaiselle heimolle ominainen elämänusko ja yhteishenki. Nuorille pojille sotatilanne oli myös jännittävä seikkailu.

Evakossa sijoituspaikaksi tuli ensin Alastaro ja lopulliseksi Someron Lahdenkylässä Lahden kartanosta lohottu Uttolan tila. Tilalla oli ollut aikoinaan yksi kartanon vanhoista torpista, Uttolan torppa.

Somerolle saapuivat Toivo ja Hilma sekä heidän lapsensa Eelis, Helli, Kalevi, Seppo, Leena ja Pertti. Raili ja Tyyne oli lähetetty sotalapsiksi Ruotsiin jo keväällä jatkosodan riehussa Kannaksella kiivaimmillaan. Kalevi lähetettiin Keski-Ruotsiin sotalapseksi kesäl-

Talvisodan jälkeen keväällä 1940 Alastaron Ylhäistenkylässä, Mattilan talon pihassa. Toivo ja Hilma Kostianderin perhe muuttamassa Mäki-Kempille. Rattailla oli kaikki Karjalasta mukaan otettu. Eelis istumassa kärryillä takana. Seuraavina Kalevi, äiti-Hilma sylissään Tyyne, sitten Seppo, Helli ja isä-Toivo.

lä. Somerolla perheeseen syntyivät vielä Jarmo ja Tarja. Suurperheessä oli kaikkiaan kymmenen lasta. Ensin paikalla olleet asuivat Lahden kartanon sivutilalla Lillgårdin suuressa talossa, joka sijaitsi lähellä Uttolaa, perheen uuden kodin paikkaa. Lillgårdissa oli kartanomaisesta miljööstä huolimatta kolhoosimaista tunnelmaa, sillä siellä asui useita evakkoperheitä, väkeä oli kymmeniä.

Aikanaan Kostianderien oma talo ja tila valmistui; töitä olivat peltoviljelys ja karjanhoito. Tilalla oli lemmiä, vasikoita, sikoja ja kanoja. Hevonen oli työvoimana. Hilma hoiti lapset ja nautakarjan. Toivo vastasi viljelemisestä sekä hoiti sikalan. Hän oli erikoistunut emakko- ja porsaskasvatukseen. Maitotilan esimerkillisestä pidosta heidät palkittiin useamman kerran. Vanhimmat lapset olivat mukana askareissa.

Kun maatilan töitä ei jatkuvasti riittänyt kaikille, lähtivät nuoret muualle: Kalevi rahastajaksi ja autonkuljettajaksi Someron Linjalle. Tyyne ja Raili olivat myös rahastajina sekä toimistotöissä linjayhtiön konttorissa. Nuoret olivat aikoja äijälässään Kangasalla. Niin myös Eelis, 1950-luvun lopussa hän oli apuna setänsä Uunon kaupassa. Eeliksien serkku Aaro Pekonen muistelee talvea 1959. Hän oli myös siellä ja he olivat yhdessä vieneet hevosella perunoita myytäväksi Tampereen Tammelan torille.

Ekku-eno

Mäki-Kempin pihassa syksyllä 1941 sattunut onnettomuus ja toisen silmän näön menetys vaikuttivat Eeliksien elämään. Hän oli juuri täyttänyt kolmetoista vuotta. Sisko Helli muistelee onnetonta tapusta äänitaltioinnissa. 11-vuotias Helli oli silloin kodin keittiössä ja näki tapauksen ikkunasta. Veljestä

tuli varovaisempi, vetäytyvä – vei paljon aikaa tottua tilanteeseen. 1940-luvulla ei järjestetty terapiaa. Ehkä maalausharrastus oli myöhemmin sitä – hienoa että hän käytti taiteellista lahjaansa. Hänen toinen silmänsä oli jonkinlaista lasia ja sitä jouduttiin säännöllisesti vaihtamaan – kasvava nuorimies kun oli.

Sota-ajan rankat kokemukset ja vieraisiin seutuihin siirtyminen vaativat yleisesti ihmisiltä paljon sopeutumista. Tiukka selviytymisen paikka nuorelle Eelikselle oli myöhemmin Somerolla, kun hän oli tovereineen hotellissa ryypiskelemässä. Kyseessä lie hotelli Somerohovin ravintola, mutta yleensä siitä puhuttiin ”hotellina”. Kyläkuntien välillä oli siihen aikaan tappeluita, nuorten miesporukoiden kahakointa. Ehkäpä paikalliset halusivat pitää reviirinsä – iloiset karjalaispojat kun olivat suosittuja tyttöjen silmissä. Eelis oli luonteeltaan hyvänhahainen ja mainio seuramies. Eloisa juttu kulki ja tarjoilijaneiti hymyili. Niin Ekkukin joutui mukaan nokkapokkaan, maistissa kun vielä olivat. Sisko Raili muisteli joskus, että Ekku oli silloin hakattu pahasti. Kotiväki oli säikähtänyt, onneksi ainoa näkevä silmänsä säilyi ehjänä.

Enoni kummius oli kapea, mutta minulle merkittävä. Tapamisia oli Somerolla lapsena, myöhemmin harvoin, joitakin kertoja. Vanjärvellä, kun Eeliksien ja Aulin tytär Suvi oli syntynyt, sain puhelinsoiton Eelikseltä Luumäen Taavettiin, jossa työskentelin metsätaimitarhan hoitajana. Oli aurinkoisen poutainen syysilta, lokakuun alussa 1981. Istuin toimistolla, puhelin edessäni. Se soi ja nostin luurin. Kuului hiljainen, rauhallinen, pehmeä ääni. ”Terve, Ekku tääl. Mie rupesin kilpasil tei nuorempiä kans. Tyttö on syntynyt, tääl Vanjärvel olaa.” Onneksi olkoon ja sillä lailla

Someron Lahdenkylässä kotipihalla kesällä 1951. 22-vuotias Eelis, vanhempansa ja sisaruksensa Tyyne, Pertti ja Jarmo, takana äidin täti Josefina Viro-lainen. Kuvassa vasemmalla Lahden kartanon emäntä Claire von Essen sekä pojat Jack ja Dick. Taustalla näkyvät Eeliksen voimistelutelineet.

– olin hämmentynyt mutta erittäin iloinen, olihan Ekku spesiaalinen. Eelis oli jo viidenkymmenen, itse olin vähän yli parikymppinen. Talvella kävin perheeni kanssa Vanjärvellä tervehtimässä. Aiemminkin oltiin käyty, kerran kun vanha Ville oli jo vuoteenomana. Ekku hoiti Villen, tilan ja karjan. He elelivät kaksistaan.

Muistan kuinka pojat röökäsivät rankasti, ketjuna, Ville varsinkin ja Ekku hoitajana. Oli kai jotenkin pakko siihen aikaan, kuului asiaan. Omaperäinen pari. Ekku painoi töitä ja taloudenhoitaja tuli sitten jossain kohtaa onneksi avuksi. Kun Ville kuoli, Auli kuitenkin jäi. Puhemiehenä toimi tuttu lähiseuduilla kiertävä kalakauppias Ramfeldt.

Aikoinaan kun Eelis tuli Vanjärvelle, Ville pystyi vielä olemaan töissä apuna. Heillä oli sahakin ja he toimivat sahureina. Heillä oli luja tahto selviytyä, vaikka työtä karjan ja peltojen parissa oli paljon.

Lisäksi sukulaiset olivat auttaneet Ekkua. Tarja-sisko ja Kalevin tytär Maarit olivat kesäapuna heinätöissä ja siivouksessa, Hellin poika Esa oli useana kesänä auttamassa. Edellä muisteltuun vierailuun liittyy yksityiskohta: kävimme Ekun kanssa katsomassa matkailukeisari Kalevi Keihäsen chinchillafarmia, joka oli naapurin navetassa.

Taavetin puhelusta kului kymmenkunta vuotta ja kuulin Eeliksen sairastelusta. Itselläni oli nuoren perheen ja työn kiireitä, murheitä. Hautajaiset olivat kevättalvella 1990. Olin kantamassa enonirukua Vihdin kirkkomaalla. Mukana ni kymmenvuotiaat tyttäreni Pauliina ja Annukka. Muistan hetket seurakuntatalolla: äiti ja kolme pientä lasta. Se oli koskettava tilaisuus.

Helmikuu vuonna 1990 oli todella lämmin. Tuolloin, kolmekymmentä vuotta sitten alettiin puhua ilmastonmuutoksesta ja

kasvihuoneilmiöstä. Edellinenkin talvi oli ollut poikkeuksellisen leuto, kun kuitenkin muistissa vielä olivat vuoden 1985 alkukuukausien jäätävät ennätyspakkaset.

Muistoja ja muistikuvia

Helmenä lapsuuteni varhaisista muistoista, esineistä on ”hopeinen trumpetti”, jonka olin kummienolteni saanut lahjaksi. Sitä säilytettiin tuvan puu-uunin päällä, etteivät ”pikkusiskot riko”. Silloin tällöin se annettiin minulle ja voin sitä soittaa. Eelis ja Hellin olivat äidin sisaruksina kummejani ja keskenäänkin läheisiä. Ekku ja isäni Eino olivat samanikäisiä siirtokarjalaisia ja naapurin poikia Somerolla. Siksin vanhempani ehkä tahtoivat Eeliksen toiseksi kummiksi. Liekö Eino keksinyt Railin Kostian-derilla käydessään?

Mieko asuin lähel, siin pari kilometri pääs, ni pienen poikan olin usjast mummolas. Sit ko olin mummo ja äijä ensmäne vunukka, pääsin ain vanhimman mukkaa yhtee jos toisee. Äijä kans mäntii navettaa ja sikalaa porsaita ruokkimaan. Joskus hää laitto miut Vappu-hevose pääl istumaa, ratsastammaa ko talutti pellol. Enoloihe kans käytti jollokullo ongel. Se ol lustii. Mummolast pit ain lähtee mahottoma aikasee onkimaa – ”kala syöp aamul”. Maatalos totuttii muutekii nousemaa aikasee yllää, iso karja ko ol ja paljo tekemistä. Sepo ja Jami kans usjast, mut yhe kerra muistan ko mäntii Eku kans ongel. Illal otettii lapija ja noukittii maaot valmiiks sillipurkkii. Aamuneljält lähettii pyöri, viti-kost tehty onkvavat tarakal. Kolme kilometri päähä polettii, Lahe kansakoulu lähel, joe vartee – ruuvviko reunas ongittii. Aamukohvi aikoihi tultii kottii ja kalat taijettii vällee syöttää kissoil.

Someron Lahdenkylässä kotipihalla kesällä 1951. 22-vuotias Eelis, vanhempansa ja sisaruksensa Tyyne, Pertti ja Jarmo, takana äidin täti Josefina Virolainen. Kuvassa vasemmalla Lahden kartanon emäntä Claire von Essen sekä pojat Jack ja Dick. Taustalla näkyvät Eeliksen voimistelutelineet.

Someron Lahdenkylässä, Paijan pihalla kesällä 1958: vasemmalta Eeliksen serkku Tenho Kostander, tämän isä Otto, Eelis ja Raili-siskon mies Eino Paija, edessä 3-vuotias poikansa Jouko. Miehet olivat lähdössä Einon uudella Skodalla kesätapahtumaan Tampereelle: ensimmäinen suomenhevosille järjestetty raviurheilun suurkilpailu Suurmestaruusajot.

Ekun taulut muistan: Kaskenpoltto, kuva Toivo-isän työstä Karjalassa. Lehmätaulu, maisema Somerolta. Eelis maalasi sodan jälkeen Somerolla ainakin kymmenkunta vuotta, aloitti parikymppisenä 1940-luvun lopulla. Tarvikkeet olivat hyvät, hän sai maaleja Helsingistä äitinsä siskoilta, tädeiltään Aino Inkiläiseltä ja Hilda Seppäseltä.

Alussa kehykset olivat katolistia, säkkikangas taustana. Mummolassani, keittiön viereisen poikien huoneen suoraseinäisessä uunissa oli Ekun maalaus Väinämöisestä. Se on varhaisimpia lapsuuteni muistikuvia – mummolassa ollessa joku vei minut sitä katsomaan. Tätini Tarja muistelee kesäpäivää Lahdenkylässä: Eelis ja Helli-siskon mies Urho olivat pellolla maalaamassa. Siellä, pitkän heinän keskellä, heillä oli oikein tuolit ja telineet – taiteilijat työssään. Onkohan Eeliksen kaunis öljyväriyö – lehmiä pellolla – syntynyt juuri tuolloin? Paikkakin on selvä, vanhan Uittolan torpan rautioilta kesäinen näkymä laitumelta kotiin.

Eeliksen kavereita Somerolla olivat naapureista ikäisensä Vaittisen Leo ja Eelis, Sorvalin Sulo sekä Pyykön pojat, Tenho ja Tauno. Kylä oli täynnä sodan jälkeen tulleita Kannaksen karjalaisia, Muolaan evakkoja. Unto Mononen sekä veljensä Erkki ja Johannes asuivat lähellä. Seuraavat asiat olen kuullut mummoltani Hilmalta sekä enoltani Kalevilta. Monosen pojat kävivät Kostanderilla lauantaisin saunassa. Ekku ja Unto olivat paljon yhdessä. Eeliksen hyvä lauluääni oli käytössä, kun Unto testasi säveltämiään lauluja, häneltä itseltään se oli pilaantunut kitarisaleikkauksessa.

1950-luvun alussa, Uittolan pihasaunan pukuhuoneessa parikymppinen Ekku lauloi kaksi vuot-

ta nuoremman Unton ohjaamana calypso-tyyppistä lattaria. Unto vihelsi kyhäilemäänsä melodiaa malliksi ja Ekku luki paperista sanojen luonnoksia, lauloi sävelmää.

Hieman myöhemmin viisikymmentäluvun iskelmäsuosikki Henry Theel lauloi sävellyksen levyille nopeana tangona. Todellinen menestys laululle ja Untolle alkoi vasta lokakuussa 1962, kun Scandia-yhtiö julkaisi tämän Satumaa-tangon Reijo Taipaleen laulamana.

Huolimatta siitä, että radio soitti 1960-luvulla todella paljon Unton loistavia tangoja, ei hän Somerolla ollut pelkästään tähti, vaan enemmänkin juopotteleva taiteilijanretku. Siihen hän itse merkittävästi antoi aihetta.

Ennen muusikkouraansa Unto osallistui maataloustöihin kuten muutkin. Talkoilla tehtävissä pel-

totöissä olivat Ekku ja Unto usein yhdessä. Myös naapuri Mentulan Mauno oli Unton kautta Ekun tuttuja. Maanviljelijä Mauno oli haitarinsoittaja ja hänellä oli oma orkesteri. Ehkäpä he olivat kylän nuoria taiteilijoita.

Maunon veli Vilho piti kyläkauppaa, jossa Ekkukin joskus kävi. Eelis oli Seppo-veljensä tavoin asiallinen, rauhallinen kaveri. Tyne-sisko muistelee, että nuorena miehenä veli oli innokas voimistelija, kotipihalla oli rekki ja renkaat telineessä. Niissä hän harjoitteli ja olikin vahva ja lihaksikas rakenteeltaan. Armeijan Eelis suoritti Hämeen Ratsurykmentissä Lahdessa 1948–49. Sotilasmuistikirjaansa hän on kirjannut mitoitukseen 167 cm, 50 kg. Muistikirjansa lopussa on kaunis Eeloksen lyijykynäpiirros nuoren naisen kasvoista, viereisellä sivulla runo päättyy näin:

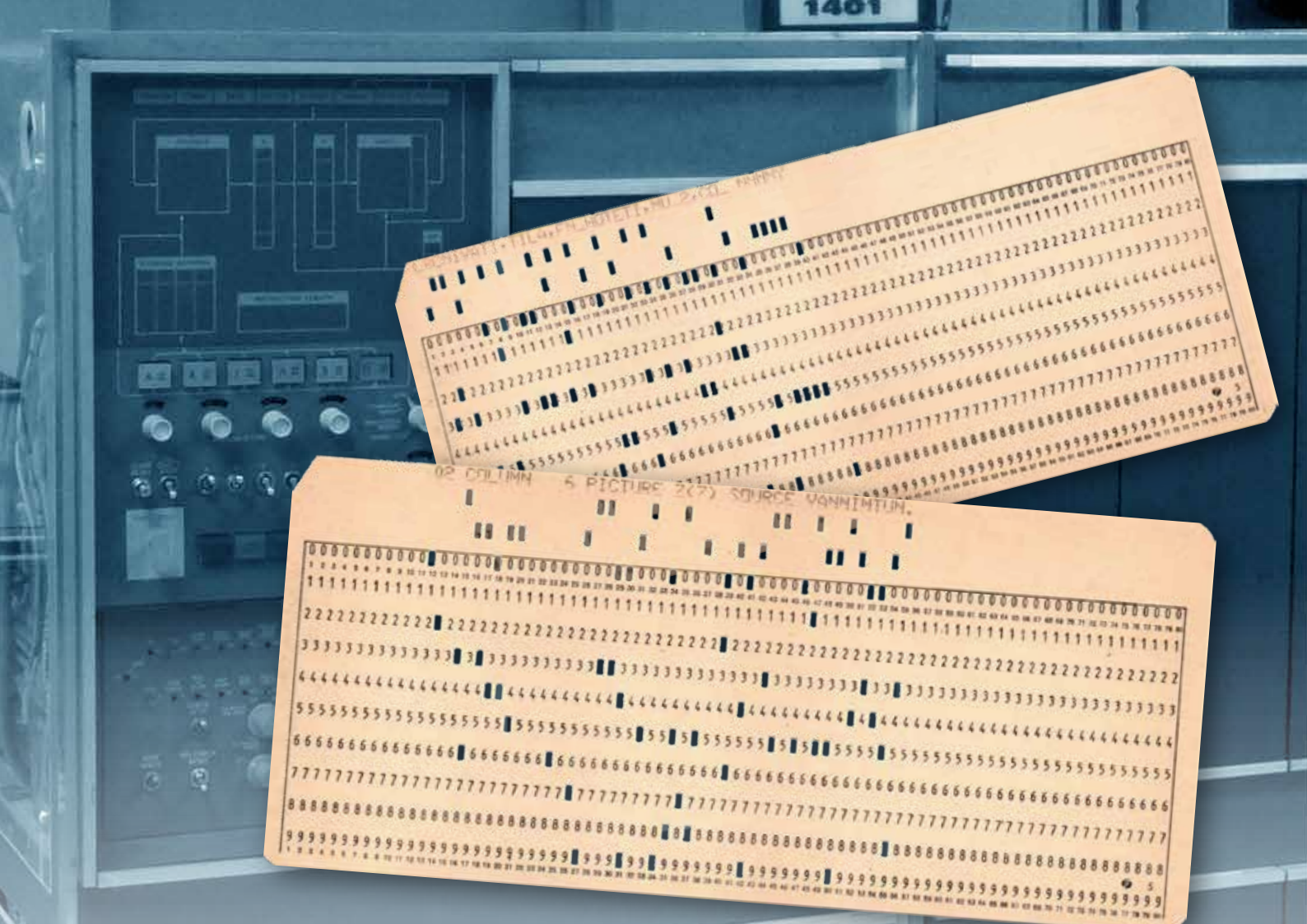
Sä lähdet luotain sen aavistan/
kun ruusun viime hehku/ sammuu
pois jää muistot/ Kauniit ne mä
aina omistan/ en unhoittaa sun
katsettasi voi/ Jo silloin kun sun
ensi kerran kohtasin/ tää liekki syt-
tyi liian kuuma niin/ Se sammuva
on siksi kuumiin lieskoin/ lyököön
unhon taivaisiin. ■

Sanaselityksiä, Muolaan murteella:

usjast = usein
vnukka = lapsenlapsi
jollokullo = silloin tällöin
lusti = huvi, lysti, mukavaa
lapija = lapio
ruuvvikko = kaislikko
vällee = ehkäpä, luultavasti

Eeloksen varhaistuotantoa 1940-luvulta: kotisauna Karjalassa Kannilanjoen rannalla.

TEKSTI: OLLI NUOTIO

Reikäkortista tekoälyyn

Suunnitelmissani oli vuoden 1963 ylioppilaskirjoituksissa, yli 60 vuotta sitten, kirjoittaa pitkästä matikasta ällä ja sillä olisin sitten päässyt suoraan lukemaan matematiikkaa Helsingin yliopistoon. Mutta niukasti kävi toisin. Ehkä oli hyväksikin.

Armeijan jälkeen kesällä 1964 olin kuukauden Teknillisen korkeakoulun karsintakursseilla, mutta tupsulakkiura ei auennut. Syksyllä osallistuin Helsingin yliopiston matematiikan karsintoihin.

Piti vastata sekä matematiikkaan että fysiikkaan. Kouluaikana en ollut fysiikan tunnilla juurikaan kiinnostunut sähkö- ja valo-opista ja kummastakin tuli kysymys, joten karsinta oli sitten siinä.

Päysin Helsinkiin töihin Suomen Puhallintehtaalle tekniseksi

myyjäksi myymään venttiileitä ja ilmanvaihtolaitteita rakennustyömaille. Aika pian huomasin, ettei myyntityö ole minun juttuni.

← IBM1401 tietokone ja pari reikäkorttia.

Kiinnostus ATK:hon herää

Muistelin, että Viitasen Perttu oli kertoillut jotain reikäkorttioperaattoreista ammatinvalinnan ohjaustunneilla. Tiesin homman liittyvän tietokoneisiin. Otin yhteyttä IBM:ään, joka silloin toi maahan tietokoneita ja koulutti käyttö- ja ohjelmointihenkilöstöä. Sain mahdollisuuden osallistua yksityisesti ATK-peruskurssille ja se tuntui kiinnostavalta, mutta ei vielä ura auennut. Jonkin ajan kuluttua IBM:stä otettiin yhteyttä, että minulle olisi paikka IBM-1401-tietokoneen ohjelmointikurssille. Otin töistäni omaa vapaata ja kävin viikon kurssin. En kurssista juuri mitään ymmärtänyt, mutta kiinnostus asiaan kuitenkin heräsi.

Siihen aikaan, vuonna 1965, Suomessa oli reilut 10 yritystä, joissa oli tietokone. Yritin muistella, mistä yrityksistä kursseilla oli ollut osallistujia. Osallistujaluettelossa muutaman nimen perässä oli VTKK, jonka tiesin Valtion tietokonekeskukseksi, joka oli perustettu edellisenä vuonna 1964. Soitin VTKK:hon ja sain mahdollisuuden osallistua seuraavalla viikolla kaksipäiväisiin soveltuvuuskokeisiin.

Soveltuvuuskokeisiin tuli kymmenkunta testattavaa. Maalaispojan mielestä kaikki muut tuntuivat tietävän alasta paljon enemmän kuin minä. Tiesin vain, että rauhallinen pitää olla eikä saa hermostua mistään. Testaajat pyysivät tekemään kaikenlaista ja sitten koko ajan ärsyttivät keskeyttämällä kysymyksillään. Välillä piti kertoa mitä näki musteläiskissä ynnä muuta.

Jonkin ajan kuluttua VTKK:sta soitettiin ja pyydettiin

haastatteluun, joka kesti parisen tuntia. Muutaman päivän päästä soitettiin taas ja pyydettiin allekirjoittamaan työsopimus, jossa sitouduin työskentelemään ohjelmoitsijana.

Valtion tietokonekeskuksessa 1965–1975

Aloitin työni VTKK:ssa elokuussa 1965 ohjelmoitsijana juurikaan tietämättä, mitä ohjelmoitsija tekee. Ketään muuta soveltuvuustesteissä ollutta ei näkynyt. Meitä tuli samaan aikaan töihin neljä uutta ohjelmoitsijaa. Silloin työskenneltiin vielä lauantaisinkin. Sen ajan nörtit, jota termiä ei ollut vielä käytössä, koodasivat puku päällä ja kravatti kaulassa.

Muutaman viikon koulutuksen jälkeen ruvettiin ohjelmoimaan. Kirjoiteltiin lyijykynällä

VTKK 1967: Suunnitteluosaston henkilökuntaa tutustumassa uuteen IBM360 tietokoneeseen noin vuonna 1967. Olli ensimmäinen vasemmalta.

COBOL-koodia koodauslomakkeille. Lomakkeet lähetettiin sisäisessä postissa lävistämöön, josta ne päivän parin sisällä palasivat reikäkortille lävistettynä. Korttiniippo tarkastettiin, siihen lisättiin ohjauskortteja ja paketti lähetettiin konesaliin testaukseen.

Ensin ohjelma vain käännettiin konekielelle ja saatiin käänno-
listaus, jossa aluksi oli paljon erro-
reita eli käänno-
virheitä. Virheitä korjailtiin lävistämällä korjattavat kortit itse ja korttipakka testiin uudelleen. Muutaman testikierroksen jälkeen saatiin puhdas käänno-
s, jonka jälkeen päästiin testaamaan ohjelmaa. Tuolloin tietokoneen oheislaitteina olivat vain kortin-
luku-/lävistyslaite, magneettinau-
ha-
asemia ja rivikirjoitin. Konetta operoitiin konsolipäätteeltä.

Kaikki aineisto syötettiin tietokoneeseen reikäkorteilta. Testausajoa varten tulostettiin käänno-
ksen yhteydessä konekielinen ohjelma reikäkorteille. Ohjelman testaaminen saattoi kestää useita viikkoja, koska testaamaan pääsi yleensä vain kerran vuorokaudessa. Testejä odotellessa lueskeltiin käänno-
listoja, eli pöytätestattiin.

Tietokoneessa oli 94 kiloa muistia. Nykyisessä kännykässäkin lienee ainakin miljoonakertainen määrä muistia. Kummasti vaan yksi tietokone työllisti vajaat 100 ohjelmoijaa.

Reikäkortteja tuotiin kuorma-autoilla trukkilavoittan konesaliin. Vastaava määrä tietoa mahtuu nykyään pieneen muistitikkuun. Reikäkortteja luettiin tietokoneelle tuntitolkulla.

Aluksi olin mukana tekemässä virkamiesten asuntorekisterisovellusta. Myöhemmin olin mukana ainakin virkamiesrekisterissä, asu-
mistusovelluksessa, opintotuki-
sovelluksessa, valtion eläkkeiden maksatuksessa ja päätöksenteossa,

ylioppilastutkintosovelluksessa ja maatilarekisterissä. Lisäksi tietenkin seurailin läheltä muitakin valtionhallinnon sovelluksia kuten väestörekisteriä, ajoneuvorekisteriä ja ajokorttirekisteriä.

Opinnot läpi rima heiluu -menetelmällä

Työkavereina oli paljon matema-
tiikan ylioppilaita, joilla oli vielä luvut enemmän tai vähemmän kesken. Innostuin itsekin yrittämään, josko pääsisi vielä yliopis-

”Oli aika vaikeaa kertoa tuttaville, mitä teen työkseni. Niinpä en juurikaan yrittänytkaan.”

toon matematiikkaa opiskelemaan. Tuli tehtyä talvella paljon ylitöitä. Otin ne vapaana ja opiskelin kesällä muutaman viikon putkeen fy-
siikkaa, lähinnä sähkö- ja valo-
oppia ja tietysti kertailin muitakin asioita. Ja niin vain pääsin syksyllä 1966 aloittamaan matematiikan opinnot. En tietenkään malttanut jäädä pois töistä, koska osaamiseni kehittyi enemmän töissä kuin opiskelussa, mutta olisi se hyvä olla joku tutkintokin.

Meillä oli mahdollisuus käydä luennoilla kesken työpäivän, kunhan korvasi vastaavan ajan työajan ulkopuolella. Aika pian päätin, että jos kerran aloitan opiskelun niin kyllä sen johonkin loppuun saatan, ja kiirettä ei olisi, koska oleellisempaa olisi pysyä tietojenkäsittelyssä ajan tasalla.

Ensimmäisen vuoden oikeastaan opettelin opiskelemaan. Työkavereilta sain vinkin, että katsele nyt vain ensimmäinen vuosi ja mieti sitten mitä teet. Tuntui it-

selleni sopivalta, että aina luku-
kauden alkaessa alan kuunnella jotain uutta kurssia aikomattakaan tenttiä sitä ensimmäisellä kerralla. Kuuntelen luentoa niin kauan kuin pysyin jotenkin mukana ja sitten seuraavana vuonna alan saman uudesta ja suoritan kurssin rima heiluen. Lisäksi menin luentosaliin aina parikymmentä minuuttia ennen luennon alkua ja kertasin mitä edellisellä luennolla oli opetettu. Lisäksi pidin huolen, etten kovasti tutustunut opiskelijakavereihini, jotta sain rauhassa kertaila edellistä luentoa.

Syksyllä 1967 aloitettiin Helsingin yliopistossa tietojenkäsittelyn opetus, ensimmäisenä Suomessa. Arvosanan vaatimuksina olivat: ohjelmointikurssi, ATK-peruskurssi ja 5 harjoitustyötä. Koska olin jo kaksi vuotta tehnyt ohjelmointityötä, tiesin asiasta todennäköisesti huomattavasti enemmän kuin opettajani, joten ohjelmointikurssi meni helposti syksyllä läpi. Kevätkaudella ATK-peruskurssi meni myös helposti läpi ja työtodistuksella sain kuitattua suurimman osan harjoitustöistä. Näin sain arvosanan suoritetuksi ensimmäisten joukossa.

Ylioppilastodistuksia väsäämässä

Ehkäpä mielenkiintoisin tehtäväni VTKK:ssa oli ylioppilastutkintosovelluksen vastuuhenkilönä oleminen vuosina 1971 ja 1972. Onneksi olkoon vaan vielä näiden vuosien ylioppilaille! Ensimmäisenä vuotena arvosanoihin lisättiin M ja B vaikka muutama vuosi sitten ylioppilastutkintolautakunta oli vahvasti ilmoittanut, että arvosanoina ovat aina olleet vain I, A, C ja L ja tulevat aina olemaan.

Ensimmäisenä vuonna ylioppilastodistukset tulostettiin tyhjille

YO-todistuksia: Ylioppilastodistuksien tulostusjäljen tarkastelua operaattorin kanssa. Olli oikealla.

lomakkeille, jotka ylioppilaslautakunnan puheenjohtaja oli käsin allekirjoittanut tyhjinä vuoden aikana. Ei ollut varaa pilata lomakkeita ohjelmointivirheellä. Toisena vuonna otettiin käyttöön oikein setelipainossa painetut todistuslomakkeet valmiine allekirjoituksineen. Tuli myös mahdollisuus korottaa entisiä arvosanoja.

Homma oli stressaavaa, koska ei ollut mahdollista, että kevään ylioppilastodistukset jaettaisiin vasta heinäkuussa ”tietokonevirheen” takia. Tällöin minulle selvisi, että tietojärjestelmien rakentaminen ja käyttöönotto on enemmänkin projektinhallintaa kuin tietotekniikkaa.

Pois pääkaupungin kuhinasta

Avokonttorissa sermin takana teki töitä eräs Pekka, joka harrasti suunnistusta ihan kansallisella tasolla. Hänen myötänsä innostukseni suunnistukseen heräsi, ja liityin Pihkaniskoihin ja osallistuin ensimmäisen kerran Jukolan viestiin 1974 Puumalassa. Pekan kanssa saimme muitakin työka-

vereita käymään iltarasteilla, joita silloin sanottiin piirikunnallisiksi. Ja tietenkin aina syksyisin pidimme kauden päätteeksi saunaillan.

Vähitellen, kun olin valmistunut luonnontieteiden kandidaatiksi pääaineinani matematiikka ja tilastotiede, perhettä oli tullut ja pääkaupunkiseudun ruuhkat ja asunto-olot alkoivat kyllästyttää, tuli mieleen, että muuallakin voisi elää ja ehkäpä laadukkaampaakin elämää.

Syksyllä 1973 Raumalla asuvan serkkuni mies kertoi olevansa Hollmingin telakalla optisena piirtäjänä ja että siellä puuhaillaan ATK:n käyttöönottoa. Seuraavana kesänä sukulaisvierailin perheineni Raumalla, jossa en ollut koskaan ennen käynyt. Vaikutti ihan kivalta seudulta. Ja kuinka ollakaan huomasiin syksyllä Hesarissa työpaikkailmoituksen, jossa Hollming Oy haki ATK-suunnittelijaa. Hakemus sisään ja haastatteluun. Siitä kolmen kuukauden irtisanomisaikaa viettämään, ja muutimme Raumalle tammikuussa 1975.

Hollmingin telakalla 1975–1985

Hollmingin telakka oli perustettu 1945 rakentamaan Neuvostoliittoon sotakorvausaluksia. Hollmingille oli perustettu ATK-osasto edellisenä vuonna 1974. Osasto sijaitsi telakan ulkopuolella kilometrin päässä entisen kaupan tiloissa. Tietokoneena oli Nokian maahantuoma G100-tietokone, näyttöpäätteitä ei vielä ollut. ATK-henkilöstönä oli kymmenkunta ohjelmoijaa/suunnittelijaa, operaattoria ja reikäkorttilävistäjää.

ATK-sovelluksilla hoidettiin esimerkiksi palkanlaskentaa, varastokirjanpitoa, kustannuslaskentaa, tuotannonohjausta, tuotannon suunnittelua. Tietoja päivitettiin eräajoina yleensä kerran viikossa.

Sain aloittaa toisen kerran taas alusta puhtaalta pöydältä. Aiemmin olin ollut tietotekniikkatalossa tekemässä työtä asiakkaalle, mutta nyt tietotekniikkaa tehtiin omalle yritykselle. ATK oli siihen aikaan monen mielestä yrityksille pelkkä kustannus. Usein tuntui siltä, että ”tehkää vaan te niitä atkoita siellä, me tehdään laivoja täällä”.

Vuosina 1980–1981 olin mukana neljän hollmingilaisen perheen kanssa rakentamassa harttiapankkirivitaloa. Jos tarvitsi jotain erikoistyökalua, niin meni vain Hollmingin työkaluvarastoon ja kertoi mihin hommaan työkalua tarvitaan, niin varastonhoitaja haki hyllystä työkalun ja sanoi, että kokeile tätä.

Telakalla rakennettiin vuosina 1975–1985 kymmeniä laivoja. Kaikki vietiin Neuvostoliittoon. Tehtiin myös tutkimusalus, jonka tietokonelaitteistolla pystyttiin määrittämään laivan sijainti merellä tarkasti. Nykyisin samanlaisen navigaattorin saa alle satasella.

Tekniikan kehitys vei kahvi- ja kaljarahat

Hollmingilla oli noin 1300 henkilöä töissä, joista 300 oli toimihenkilöitä. Työntekijöiden palkat maksettiin kahden viikon välein, ja laskentatyö oli kiireinen rupeama. Palkka-aineisto, eli työmääräimet, kellokortit ynnä muut, toimitettiin palkkakonttoriin, jossa palkanlaskijat valmistelivat tiedot reikäkortteille lävistystä varten. Lävistetyt reikäkortit vietiin ”kuriirilla” Espooseen tietokonekeskukseen tietokoneajoon. Ajot ajettiin yön aikana, ja aamulla tuli lentokoneella Poriin palkkalaskelmat ja yhteenvedot. Palkkakonttori tarkkaili säätä – ellei Poriin voinut lentää, oli aineisto tuotava kiireesti autolla Raumalle.

Kaikki data lävistettiin reikäkortteille ja käytettyjä reikäkortteja kertyi paljon, kuutioittain. ATK-osasto myi reikäkortit paperikeräykseen ja saadulla rahalla saatiin päivittäiset kahvit ja kesälomille lähtiessä jokainen sai korin A-olutta. Reikäkorttikoneet ja reikäkortit korvattiin myöhemmin muilla tallennuslaitteilla. Samalla ATK-osasto menetti kahvi- ja kaljarahat.

Toimin myös Hollmingin urheilutoimikunnassa, joka järjesteli henkilöstölle liikuntatapahtumia. Osallistuin monta kertaa Hollmingin joukkueessa Karhuviestiin, joka on keväisin Raumalta Poriin juostava maantieviesti. Suunnistin useissa suunnistusviesteissä Hollmingin joukkueessa. Vuosittain osallistuin länsirannikon telakoiden suunnistustapahtumiin.

Kun kymmenen vuotta alkoi tulla täyteen telakalla, alkoi alua tarpeeksi tutuksi. Huomasin Raumalla ilmestyvässä Länsi-Suomi-lehdessä työpaikkailmoituksen, jossa Teollisuuden Voima (TVO) haki Olkiluotoon systeemisuun-

nittelijaa vuotta aiemmin perustettuun tietohallintoon. Hakemus sisään ja haastatteluun ja taas kolmen kuukauden irtisanomisaikaa viettämään.

Teollisuuden Voimassa 1985–2005

TVO:lle oli perustettu tietohallinto-osasto pari vuotta aikaisemmin, joten pääsin aloittamaan taas alusta. TVO:lla oli käytössä norjalaisia Norsk Data -tietokoneita. Tämän takia piti aluksi käydä kurseilla Oslossa ja Göteborgissa – ainakin todistukset olivat komeita. TVO:lle oli hankittu muutama kymmenen ns. tyhmää näyttöpäätettä, jotka oli kytketty suoraan tietokoneisiin. Jossain vaiheessa näyttöpäätteitä alettiin korvata työasemilla. Pikkuhiljaa kaikille toimihenkilöille ilmestyi oma tietokone.

TVO rahoitti kaikille halukaille työntekijöilleen Commodore 64 -tietokoneen, ja velka perittiin palkasta pikkuhiljaa. Niin meidänkin perheeseemme tuli ensimmäinen kotitietokone.

Eniten olin mukana laitos-tietojärjestelmän ylläpidossa ja kehittämisessä. Järjestelmässä ylläpidettiin tietoja rakennuksista, laitepaikoista ja komponenteista. Kaikkeen liittyi asennuksia, tarkastuksia, huoltoja, osaluetteloita, laatuvaatimuksia, joihin liittyvää tietoa ylläpidettiin laitostietojärjestelmässä. Kaikkiaan laitostietoja oli miljoonittain.

Ydinvoimalaitoksella käy vuosittain tuhansia vieraita. Vierailukeskuksessa oli useita vierailuisäntiä, joiden lisäksi koulutettiin halukkaita henkilöitä apuisänniksi. Toimin monta vuotta apuisäntänä isoimmissa vierailuissa ja sain viedä omiakin vieraitani laitokselle.

TVO:lla oli oma sisäinen urheiluseura, jonka toimintaan osal-

listuin. Olkivoiman joukkueissa osallistuin vuosittain Karhuviestiin ja suunnistusviesteihin. Muutaman kerran osallistuin Suomi Juoksee -tapahtumaan, jossa juostiin halki Suomen Utsjoelta Helsinkiin parinsadan joukkueen kanssa samassa letkassa.

63-vuotiaana eläkkeelle

Eläkeikää lähestyessäni tiesin, että pääsen eläkkeelle 65-vuotiaana. Kävi kuitenkin niin, että juuri kun täytin 63, tuli voimaan uusi eläkelaki, jonka mukaan eläkkeelle voi siirtyä joustavasti 63–68 vuoden ikäisenä. En epäröinyt hetkeäkään. Olinhan ollut melkein 43 vuotta töissä, josta yli 4 vuotta vuosilomilla. Olin aivan varma, että tulen viihtymään eläkkeelläkin.

Usein tulee mietittyä, mitä jos olisinkin ylioppilaskirjoituksissa saanut matematiikasta laudaturin ja päässyt suoraan yliopistoon lukemaan matematiikkaa ja valmistunut matematiikan maisteriksi ja opettanut matematiikkaa vuodesta toiseen jossain oppikoulussa usean vuosikymmen ajan. Samaa työtä vuodesta toiseen. Olisinko ollut tyytyväinen?

Tämän jutun tekemiseen olen pikkuisen käyttänyt tekoälyäkin. Jos joskus 1960-luvulla jonkun asu- mistukisovelluksen raportin tekemiseen meni melkein kuukausi, niin ennen eläkkeelle pääsyä tein vastaavan ja jopa monipuolisemman raportin noin varttitunnissa.

En ollut juurikaan kiinnostunut tietokoneista ja tietotekniikasta. Enemmän kiinnostivat tietojärjestelmät, mitä hyötyä niillä haetaan ja miten hoidetaan järjestelmien määrittely-, toteutus- ja käyttöönottoprojektit. Lisäksi minua ovat kiinnostaneet tietojen mallintaminen ja normalisointi sekä suurien tietokantojen määrittely ja suunnittelu.

Olen saanut seurata läheltä tietotekniikan kehitystä seitsemällä vuosikymmenellä ja nähnyt yhteiskunnan digitalisoitumisen.

Koko työurani sain tehdä työtä, jota en ollut ennen tehnyt. Vuosittain kävin useita kursseja ja opettelin uusia asioita. Hain urani aikana töitä neljä kertaa ja neljä kertaa töitä sain. Nykyään lienee toisin.

Vuoden vaihteessa tulee 18 vuotta siitä, kun jäin eläkkeelle. Sinä aikana tietotekniikka on kehittynyt ja internetin myötä asioiden hoito on muuttunut.

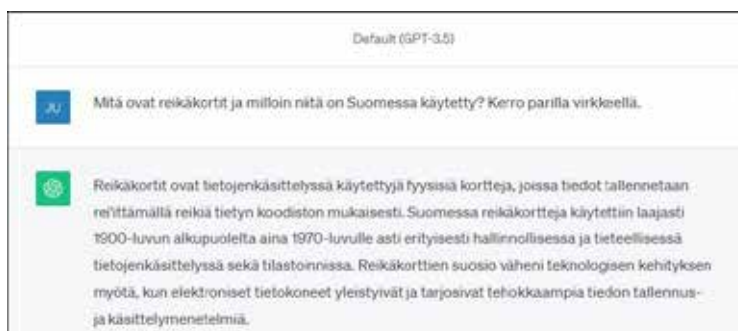
Rakkaaseen harrastukseeni suunnistukseen digitaalisuus on vaikuttanut valtavasti. Kartat ovat digitaalisia, radat suunnitellaan ja piirretään digitaalisesti ja tulospalvelu on digitaalinen. Kilpailuiden tulokset tulevat nettiin tosiajassa väliaikoinen ja kellon GPS-seurannan myötä juostu reitti näkyy kartalla. ■

TVOlla: Apuvierailuisäntäkurssilaisia tutustumassa laitokseen. Olli toinen oikealta.

Olli töissä: Eläkepäiviä odotellessa TVO:lla.

↑ Chat GPT -tekoälykin tietää reikäkorteista.

TEKSTI: PEKKA ALITALO
KUVAT: SOMERO-SEURAN ARKISTO

Someron poliisin viimeiset vuosikymmenet

Toimin Somerolla poliisina runsaan neljännesvuosisadan. Kerron kokemuksia ja tuntemuksiani tuona aikana poliisitoimessa tapahtuneista muutoksista aina siihen saakka, kun viimeinenkin palvelupiste Somerolta suljettiin.

Tulin virkaan Someron nimismiespiiriin vuoden 1981 lopulla suoraan Otaniemestä poliisiopiston alipäällystökurssilta. Tuota ennen olin palvellut Helsingin rikospoliisissa vajaat kahdeksan vuotta. Muutos työn kannaltakin oli huomattava. Rikospoliisissa oli keskitytty nimenomaan tutkintaan ja vielä erikoistuttu eri aloille. Oli väkivalta-, varkaus-, petostoimisto jne. Somerolla taas vallitsi sekamiesjärjestelmä, jolloin kaikki poliisit osallistuivat niin tutkintaan, valvontaan kuin hälytystoimintaan aivan tilanteen mukaan.

← *Ekaluokkalaiset konstaapeli Timo Lehtin liikenneoppissa. Kuva vuodelta 1992.*

Poliisin tilat olivat Joensuuntien varrella valtion virastotalossa, jossa toimivat tuolloin myös posti ja vero toimisto.

Nimismiespiiriä johti nimismies, joka alkuaikoina oli Matti Suonpää. Hänen alaisuudessaan siis toimi poliisi, ulosotto sekä kanslia. Nimismies toimi myös syyttäjänä ja oikeutta käytiin kihlakunnanoikeudessa kaupungintalolla, jossa ovimiehen ja järjestyksen valvonnasta vastasi poliisi.

Voitaneen luonnehtia, että nimismiespiiri oli ”täyden palvelun” talo. Kanslia hoiti, ajokortti-, rekisteröinti-, passi- ja aselupa-asiat, huvi- sekä arpajaisluvut ynnä muut – ilman minkäänlaisia etukäteisiä ajanvarauksia. Ulosottoasioita hoiti kaksi ulosottomiestä.

Poliisin tavattavuus

Poliiseja Somerolla oli seitsemän. Aseman suora puhelinnumero oli selkeästi luettelossa ja asemalle sopi poiketa, jos siihen tunsu tarvetta. Lähes poikkeuksetta arkipäivinäkin poliisin työvuorot jatkuivat Somerolla kello 22:een ja viikonvaihteessa perjantaisin ja lauantaisin kahteen tai kolmeen yöllä.

Somero toimi yhteistoiminnassa Forssan poliisin kanssa. Muuna aikana siis hälytykselle tuli tarpeen

Kuva ajalta, jolloin virastotalossa palvelivat poliisi, posti ja verotoimisto.

mukaan Forssasta partio. Samassa yhteistoiminta-alueessa oli mukana myös Jokioisten nimismiespiiri, johon kuuluivat Jokioisten lisäksi Humppila ja Ypäjä. Somerolle oli säilytetty kolmiviikkoiskaudelle lisäksi pari kolme läpi yön jatkunutta yhteistoimintavuoroa, jolloin siis saattoi joutua tehtävälle vaikka Humppilan perukoille.

Lisäksi Forssassa toimi Liikuvan Poliisin komennuskunta, ”lentävät”, kuten tuolloin sanottiin. Heidän kanssaan tehtiin paljon yhteistoimintaa. Komennuskunta siirrettiin Hämeenlinnaan 90 luvulla ja vuoden 2013 lopulla Liikuvan Poliisi lopetettiin kokonaan.

Sekamiesjärjestelmä

Somerolla poliisi siis toimi sekamiesjärjestelmällä. Ei ollut eriytettyä tutkintaa ja valvontaa. Tämä systeemi oli Someron kokoiselle

paikkakunnalle joustava ja toimiva. Siitä puuttui jäykkyys ja turha byrokratia. Varsinkin tutkintaan liittyvissä tehtävissä voitiin toki hyödyntää kunkin poliisin erikoisosaamista. Tehtävissä painotuksia voitiin tehdä kulloisenkin tilanteen mukaan.

Pidettiin hyvänä, että konstaapelit oppivat tuntemaan seurakuntansa ja asukkaille poliisi sai pelkän nimikkeen ympärille luuta ja lihaa ja paikkakunnalla tunnetut kasvot. Kynnys yhteyden ottamiseksi ei ollut korkea.

Poliisiasioista päättävillä ylemmillä tahoilla ajateltiin ilmeisesti toisin. Keskittäminen oli päivän sana.

Epäonnistunut kokeilu

Vuonna 1988 Sisäministeriöstä lähtöisin olleen määräyksen seurauksena toteutettiin yhteistoimin-

ta-alueella kokeilu, jossa niin tutkinta- kuin partiointitoimintakin keskitettiin puolen vuoden ajaksi Forssaan. Someron ja Jokioisten poliisiasemille jäi vain yksi konstaapeli, niin kutsuttu toimistopoliisi, joka otti ilmoituksia vastaan mutta ei lähtenyt millekään tehtäville.

Kokeilu oli melko radikaali. Suorittavan portaan mielipiteitä ei ennakkoon tiedusteltu. Tällainen menettely ei luonnollisesti motivoinut eikä herättänyt luottamusta – pikemminkin päinvastoin.

Käytännössä, toimistopoliisia lukuun ottamatta, Someron poliisi siirrettiin partiointitehtäviin Forssaan ja paikkakunnan rikostutkinnasta vastasivat Forssan tutkijat.

”Ajettiin vastakkain ja Torronsuon kohdalla morjestettiin”, kuvailtiin systeemiä hieman hämmentyneenä.

Huutokauppa.

Kun tulossa oleva kokeilu oli jo tiedossa, kirjoitti Somero-lehden päätoimittaja Teuvo Nurmi (Teutori) 15.12.1987 osuvasti: ”Valtio on keskittämässä toimintojaan. Poliisitoimen keskittämisessä ollaan jo varsin pitkällä ja perässä ovat mitä ilmeisimmin tulossa postit, vero toimistot, työvoimatoimistot jne. Kansalaisten on haettava yhteiskunnalliset palvelunsa yhä kauempaa. Poliisin osalta haaveet korttelipoliisista voidaan heittää romukoppaan, sillä sen tulee tulevaisuudessa korvaamaan kaukopartiomies, joka kehityssuunnan näin jatkuessa saattaa tulla läänin pääkaupungista saakka.”

Kerrottakoon, että kokeilun alkaessa Somerolta siirrettiin Forssaan parikymmentä avointa juttua. Kokeilun päätyttyä puolen vuoden päästä oli paluukuormassa lähes sata avointa juttua.

Seurannassa todettiin rikosten selvitysprosentin kokeiluajana pudonneen edellisvuoden vastaavan ajan 83:sta 57:ään. Ylipäätään kokeilu sai osakseen paljon kritiikkiä. Palattiin entiseen käytäntöön.

Läänin vaihdos

Vuoden 1990 alussa Somero vaihtoi läänin Hämeestä Turun ja Porin läänin. Tällöin Someron nimismiespiiri aloitti yhteistoiminnan Halikon (Salon) nimismiespiirin kanssa. Tässä yhteydessä oli aluksi vaadittu neljän konstaapelin siirtoa Somerolta partiointitehtäviin eli lähinnä Saloon. Tätä oli vastustettu ja päädyttiin lopulta kahteen. Somerolle jääneet konstaapelit jatkoivat sekamiesjärjestelmällä.

Nimismiespiirien lakkauttaminen

Vuonna 1996 astui voimaan paikallishallinnon uudistus, kihlakunta-uudistus. Tämä tarkoitti mm. sitä, että nimismiespiirit lakkautettiin. Aiemmin siis Somerollakin nimismies oli johtanut niin poliisi-, syyttäjä- kuin ulosottotoimintakin. Nyt nämä eriytettiin.

Someron tuolloinen nimismies Pauli Eino siirtyi Saloon johtamaan kihlakunnan ulosottotoimintaa kihlakunnanvoudin virkanimikkeellä. Syyttäjäosasto toimi erikseen Salossa, ja poliisitoimintaa johti kihlakunnan poliisipäällikkö, joka sai vielä käyttää virkanimikkeenä nimismiestä. Hän toimi samalla koko kihlakunnan johtajana. Näin etenkin päätösvaltaa keskitettiin Saloon.

Ratsia Turuntiellä. Kuva vuodelta 1989.

Someron poliisipalvelujen osalta tässä vaiheessa sekamiesjärjestelmä Somerolla lopetettiin ja paikkakunnalle jäi kolmihenkinen rikostutkintaryhmä, joka teki pelkästään päivävuoroa.

Lupa-asioita jäi hoitamaan kaksi henkilöä ja ulosottopuolelle jäi pari ulosottomiestä.

Osapuilleen näin jatkui siihen saakka, kun jäin eläkkeelle 1.12.2007, ja jonkin aikaa sen jälkeenkin.

Lappua luukulle

Vuoden 2009 alussa perustettiin Varsinais-Suomen poliisilaitos, jonka alaisuuteen sitten jäivät Salon poliisiasema ja Someron palvelupiste. Tämä tiesi myös päätösvallan siirtoa Turkuun. Tuolloin poliisin ja lupakanslian toimintaa rajoitettiin edelleen niin, että poliisi oli tavattavissa Somerolla vain

yhtenä päivänä viikossa. Samoin rajoitettiin lupakanslian toimintaa.

Helmikuun 20. päivän Somero-lehdessä paikkakunnalla vierailut poliisilaitoksen johto kertoo, että Somerolle ollaan perustamassa lähipoliisitoimisto korvaamaan palvelupistettä ja että poliisi näkyy jatkossakin Somerolla. Nimikkeenä lähipalvelutoimisto toki kuulosti huomattavasti kattavammalta kuin palvelupiste.

Kaupungin johdolle kerrottu informaatio oli lehtijutun mukaan ”huojentavaa kuultavaa”.

Seuranneen kesän aikana palvelupiste, niin poliisin kuin lupa-asioittenkin osalta oli kuitenkin kolmen kuukauden ajan kokonaan suljettuna.

Kaiken kaikkiaan tilat olivat siis koko vuoden valtaosin tyhjiään.

Palvelutoimisto Kassatielle

Vuonna 2010 olivat uudet tilat löytyneet Osuuspankin talosta Kassatieltä. Toiminnot siirtyivät sinne.

Poliisi oli tavattavissa yhtenä päivänä viikossa samoin kuin lupa-asioita hoitava virkailija.

Toimisto avattiin juhlallisesti. Paikalla oli poliisilaitoksen johtoa ja kaksi ratsupoliisia. Sellaisia tuskin oli paikkakunnalla aiemmin nähty.

Jostain syystä mieleeni nousi Tuntemattomasta Sotilaasta Hietanen, joka kiljukrapuloissaan oli pitkän maanittelun jälkeen onnistunut kinuamaan Mäkilältä pienen silakan. Mäkilä oli tokaissut: ”Ja älä tuu pyythän mitään vähiin aikoihin.”

Melko pian poliisin paikallaolo supistettiin kahteen tuntiin viikossa ja vuonna 2012 päivystys lope-

tehtiin kokonaan ja seuraavana vuonna myös lupa-asioitten hoito. Ainoastaan ulosottoasioitten hoito Somerolla jatkui vuoden 2014 loppuun.

Keskittäminen Someron osalta oli saavuttanut pääte-pisteensä.

Yhteenveto

Pelkästään Someron näkökulmasta poliisin toiminnassa sitten 1980-luvun on tapahtunut radikaali muutos. Poliisi- asemasta, nimismiehestä ja seitsemästä poliisimiehestä on edetty tilanteeseen, jossa läänin lähin poliisiasema on Salossa. Kihlakuntaudistuksen myötä päätäntävalta siirtyi Saloon ja myöhemmin perustetun Varsinais-Suomen poliisilaitoksen myötä pitkälti Turkuun. Kaiken kaikkiaan nämä muutokset merkitsivät keskittämistä, jossa reuna-alueet menettivät aiemmin melko hyvin turvatus tasavertaisen aseman.

Nykytilanteessa siis ollaan jo siinä vaiheessa, että Salo ja Forssa edustavat reuna-alueita ja tämä on ilmennyt myös erilaisissa käytännön järjestelyissä.

Uudistusprosessin myötä otettiin käyttöön termit lähi- poliisi ja palvelutoimisto. Silloin kun aikanaan poliisi tosi- asiallisesti oli lähellä ja helposti tavattavissa, ei siitä erikseen tehty numeroa.

Voitaneen sanoa, että 1980-luvun loppupuolelta lähtien ”Someron poliisin” säilyminen sellaisenaan oli eräänlaista jatkuvaa torjuntataistelua, joka sitten vähitellen hiipui ja sammui lopullisesti. Lieneekö niin, että hankalia päätöksiä on helpompi tehdä kaukaa. Ikään kuin ulkopuolelta.

Nykyisin yhteyden poliisiin virka-ajan ulkopuolella saa vain hätänumeron kautta. Tilanne koetaan hankalana ja ilmeisestä tarpeesta huolimatta monissa tapauksissa luovutaan yhteydenostosta. Se taas on omiaan aiheuttamaan tilastollista vääristymää.

Sittemmin Varsinais-Suomen poliisilaitos on laajentunut Lounais-Suomen poliisilaitokseksi. Luin lehdestä, että Loimaalla tämän vuoden huhtikuun alusta osa poliiseista on siirretty isommille poliisiasemille ja loput toimivat sekamiesjärjestelmällä, eli tekevät niin valvontaa kuin tutkintaa kuten aikanaan 1980- ja osin 1990-luvulla Somerolla tehtiin. Lounais-Suomen poliisilaitoksen edustaja vain käyttää sekamiesjärjestelmän sijasta siitä hienompaa ilmaisua eli ”hybriditoiminta”.

Lainaan Lounais-Suomen poliisilaitoksen edustajaa:

”Juuri yhdessäolo – kasvollisuus, paikallisuus, läheisyys, tuttuus – on sitä, mitä poliisia koskevissa kyselytutkimuksissa poliisilta poikkeuksetta myös toivotaan enemmän. Poliisin näkyvyydellä on voimakas vaikutus kansalaisten kokemaan turvallisuuden tunteeseen ja sitä kautta myös laajemmin hyvinvointiin.”

Niin, jokainen itse tykönään voi pohtia kuinka tässä mielessä on Somerolla onnistuttu. ■

**OTA
YHTEYTTÄ
JA SEURAA**

@somero seura

somero seura.fi

**info@
somero seura.fi**

TEKSTI JA KUVAT: MATTI TORKKOMÄKI

Jyrkinharju - jyrkin harju

Someron retkikohteista kiinnostuneille Jyrkinharju on ainakin nimenä ja monille sijainniltaankin tuttu. Harju on osa geologien Levonmäen – Jyrkin pitkittäisharjuksi nimeämää jääkauden luomaa harjua, joka kehystää Someronjoen rantoja Somerniemeltä Joensuun kylään, Rautelaan, Kertunsaloon ja Pitkäjärvelle. Jyrkki on maisemallisestikin merkittävä harju ja kiinnostava myös jääkauden jälkeisenä geologisena muodostumana. Harjulla tapaa myös mielenkiintoisia kasviharvinaisuuksia.

Tunturikurjenherne 21.6.2004

Poikittaisharju ja pitkittäisharjut

Vesistöä reunustava harjumuodostuma alkaa siitä mistä Painiokin, komean Ämyrin mäen tienoilta. Tämä Äyränummenakin tunnettu korkea ja laakea harju on osa kolmatta Salpausselkää, joka syntyi 10 000 vuotta sitten, kun manner-ta peittävän yli kaksikilometrisen mannerjään sulaminen hidastui. Sadan vuoden pysähdyksen aikana jäävaipan edestakaisten liikkeiden voimasta paikalle kasautui moreenia sekä sulamisvesien lajittelemia harjuaineksia. Näin syntyi maamme eteläosaa laajana kaarena idästä lounaaseen halkova poikittaisharju, joka Somerolta suuntautuu Kii-kalaan ja päättyy lopulta mereen, kunnes näyttäytyy siellä vielä hyvin tunnettuna Jurmon harjusaarena.

Maiseman muokkaus jatkui säätilan lämmettyä. Silloin syntyivät mannerjään peräytymissuuntaan vesistöä reunustavat pitkittäisharjut, luode – kaakko suuntaisesti. Ne muodostuivat muun muassa jäävaipan sulamisvaiheen aikaisiin valtaviin jäärailoihin. Sulanut vesi syöksyi jäähalkeamiin, onkaloihin ja tunneleihin jopa paineistettuja koskia synnyttämällä. Mahtavan jäävaipan kuljettamista ja murskaamista kivistä jääjokivirrat hioivat ja

lajittelivat harjun ainekset sileiksi kiviksi, soraksi ja hiekaksi.

Jyrkinharjulla tavataan hyvin jyrkkärinteisiä ja terävälakisia harjuja, jääraillon seinämien väliin syntyneiden harjujen aitoja edustajia. Niinpä kansanperinne on osuvasti nimennyt harjut Jyrkiksi.

Pitkittäisharju ulottuu Hirsjärvelle saakka, minkä jälkeen se seurailee vesistöä erinimisin jaksoin. Maisemallisesti harju on erittäin näyttävä, sillä välittömästi vesistöön rajautuvana se kehystää kauniisti Someronjoen ja Hirsjärven vesistömaisemaa, kohoten välillä etäällekin näkyviksi harjuhuipuksi, jotka pilkkottivat saarekhuippuina jo jääkauden jälkeisen meren maisemassa.

Veden oikkujen luomalta harju näyttää muodoltaankin, sillä matkalla sen kulku mukavasti polveilee. Välillä madaltuen ja muotoaan vaihdellen; välillä rinnakkaisharjuja ja kraaterimaisia kuoppia, rotkoja ja syvänteitä matkansa varteen muodostaen. Harju voi myös haarautua järven molemmille puolille, piiloutua karikoksi veden alle noustakseen jälleen esiin maisemaa piristävänä pikkuisena harjusaarena...

Helvetinsuo ja Lukko

Yhdessä kohdassa harjunotkelma on rinteiden ympäröimä, jolloin paikalle on aikojen kuluessa kehittänyt karpalosuo. Suota ei ole kuitenkaan nimetty antimien-

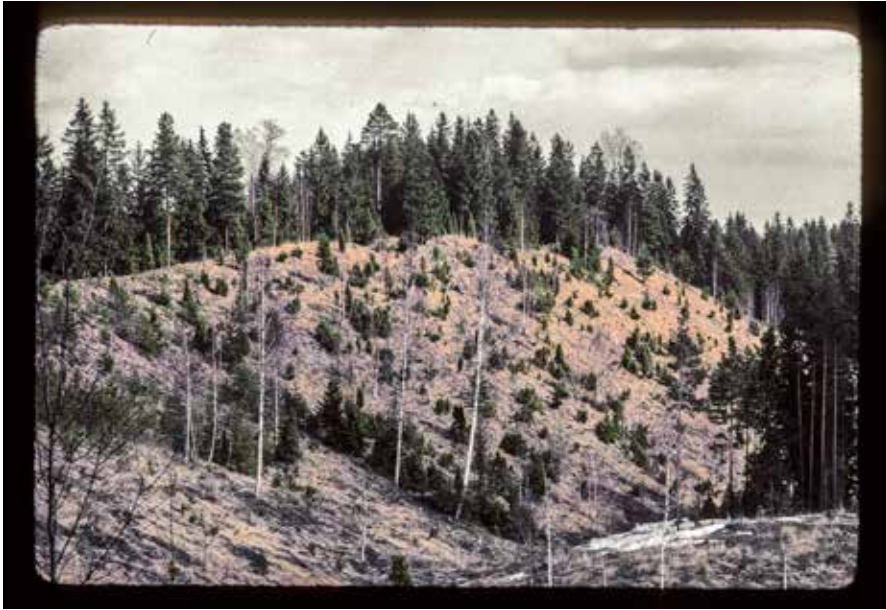
sa mukaan, vaan yllättäen se on kartallekin merkitty räväkästi Helvetinsuoksi. Vielä 1940-luvun vaihteessa kerrotaan suon olleen huomattavasti kosteampi, jolloin paikalla oli vielä pieni avolähde.

Metsälaiduntaminen oli vielä 1950-luvun alkupuolella melko yleistä. Muistan tuolta ajalta suon ylittävän piikkilanka-aidan. Kerrotaan, että aikanaan suo oli karjalle liian upottava, jolloin sattui myös eläinten hukkumisvahinkoja. Ehkä suo oli siis ainakin karjalle helvettilinen paikka – ja lapsiakin kaiketi kiellettiin sinne menemästä.

Vielä 1980-luvun alussa suolta poimittiin karpaloita, hyvin runsaitakin satoja. Kahden viimeisen vuosikymmenen aikana suo on kuivunut silmin nähden. Karpaloita, raatteita ja suokukkaa ei enää juuri löydy ja kuusimetä on vallannut alaa. Ikään kuin entisen suon merkinä olen sieltä pihojen ja pientareiden voikukan jo tavannut. Kuivilla kesillä ja ilmastomuutoksella saattaa olla osuutensa suon näivettymiseen. Myös 1990-luvulla toimintansa aloittanut Someron Jyrkin vedenottamo lienee alentanut pohjaveden pintaa täälläkin.

Geologien selitys tällaisen harjusyvänteen synnylle on jääkauden sulamisvaiheen aikainen valtava jäälohkare, joka hautautui veden kuljettamien harjuainesten alle. Sään lämmitessä lohkar suli ja paikalle syntyi harjusupaksikin ni-

← *Pohjoisrinteen hämyistä varjometsää, kuusien, sammalten ja jäkälien valtakuntaa. Kuva Marraskuu 1991.*

Avohakkuun maisema näyttää aina rujolta, mutta se voi myös paljastaa maaston muodot. Tähtäkö harju näytti jääkauden tundravaiheen jälkeen? Jotain tämän kaltaista, mutta nyt maaperän siemenpankissa oli jo eväät tulevaan. Kuva 30.4.1981.

metty pyöreähkö syväne, nimitys, jota en muista Somerolla käytetyn. Hämeessä tällaista painaunmaa sanotaan kutsutun lukoksi. Minun ikäiseni maailmassa lukosta en tässä merkityksessä kuullut puhuttavan. Sen sijaan Lukon entisen torpan muistan hyvin ja se lienee saanut nimensä tästä pyöreähköstä suopainumasta, joka ei avaudu mihinkään suuntaan - lukittu maisema.

Retkeilykohde

Harjun huipulla on aina ollut talattu polku ehkä vanhaan tapaan merkinä hyvästä kävely-yhteydestä Hirsjärven ja Palikaisten kylien kesken. Kenties harjulla on vierailtu myös katsomassa erikoisia ja poikkeuksellisen kauniita maisemia. Korkealta näkee kauas ympäröiviin viljelymaisemiin ja niiden taustalla siintävään metsäavaruuteen. Pohjoisrinteen metsikön

lomasta katse kohtaa tämän tästä veden välkkeen ja parhaimmillaan avointa näkymää on ollut peltojen ylitse Painion Myllylään saakka.

Harjun eteläpuolella avautuu solakoiden mäntyjen metsä, jota voi katsella puiden latvojen tasalta ja jopa yläpuoleltakin. Harjunotkelmat ovat syviä, harjukuoppaisia ja erimuotoisten selänteiden kirjomia. Täällä kurkottavat valoa kohti seudun solakimmat pylväsmännyt sekä lipputankojen ja entisaikojen hyppyseipäiden aihiot. Kuusimetsän hämäryyttä, hiljaisuutta, metsän komeroita, yllätyksellisyyttä ja aidon metsän tunnelmaakin yhä löytyy. Kunnes vastarinne vähitellen kohoaa ja jyrkkenee rinnakkaisharjuksi.

Kevään airuita

Erityisesti harjulta on etsitty ensimmäisiä kevättunnelmia. Etelään antava rinne vapautuu lumesta hy-

Maisemaidylliä harjulta Hirsjärven ylitse Hannukaisen ja Karjalaisen heinäpellolle – heinäntuoksuinen kesäyö kauneimmillaan, linnut yö-torkuillaan, hyönteiset hyrinöissään puiden yllä. Kuva 12.7.1981.

vin varhain ja lähes roudantumaton soramaa näyttää kevätkukkiaan jo silloin, kun harjunotkelmissa vielä viipyilevät talven nietokset. Niinpä täältä löytyvät ensimmäiset kevätukat, jopa sinivuokot viihtyvät tulevan kesän sorapohjaisella paahderinteellä. Hajuheinäksi kutsuttua metsämaarianheinää löytyy lähitienoolta vain Jyrkistä - vaatimattoman ruohokasvin erikoinen tuoksu johdatti sekin useat kevätretkelle.

Harjuhuipun parhaat paikat ovat joinakin vuosina olleet kasvunsaudeltaan oikeita harjulehtoja. Lämpöä riittää joka vuosi, kosteusolosuhteet vuosittain hieman vaihtelevat, mutta yllättäen puiden varjostus saattaa rajoittaa joidenkin lehtokasvien esiintymiä jopa näin korkealla etelään suuntautuvalla paisterinteellä. Niinpä myrskyn tai hakkuiden jälkeinen paahde ja/tai lisääntynyt valo saattavat herättää

Metsänätkelmä 13.8. 2011. Kuivassa harjusorassa, somerossa, harjukasvien siemenet säilyvät itämiskykyisinä vuosikymmeniä. Myrskyn tai metsänhakuun jälkeen paisterinteen harvinaiset kasvit tuovat terveisiä harjun varhaisiltakin ajoilta.

soramaasta kasvuun muidenkin kuin lehtolajien siemenpankin.

Muutaman kymmenen nelion lehtolaikulta olen 1980-luvun alussa tavannut ainakin seuraavia lajeja: metsävirna jopa katajiin kiipeävänä maanpeitekasvustona, linnunherne harjuhuipun varjosta, lehtokuusama paahderinteen huipulla, siemenpankin metsänätkelmä, kurjenkello, kissankäpälä, sinivuokko, metsämaarianheinä, ahomansikka, kielo, kalliokielo, nuokkukohokki ja kangasajuruoho. Kontrasti alarinteen ikikasvittomaan kuin kuormasta pudonneeseen rakkakivikkoon on melkoinen.

Erikseen on mainittava myös tunturikurjenherne, joka esiintyy täällä jääkauden jälkeen pohjoiseen matkaavana paluumuuttajana, reliktikasvina kenties Alpeilta terveisiä tuoden, kuten tieteellinen nimikin, *Astragalus alpinus*, viittaa.

Siemeniä on ilmeisesti melko runsaastikin soramaassa, sillä 1980-luvun alussa lajia esiintyi siellä täällä jopa puuttomaksi hakatun pohjoiseen antavan rinteiden alaosassa. Taimikon ja metsän vartuttua ovat esiintymät niukentuneet, mutta oletan siemeniä olevan edelleen maaperässä. Valosta ja paahteesta laji pitää, mutta läheiselle sorakuopalle se ei ole koskaan levinnyt. Harjullakin lajia on esiintynyt vain noin kilometrin jaksolla.

Harjukasveista masmaloa, keltamaitetta ja keulankärkeä en tiedä täällä milloinkaan tavatun, vaikka niitä tämän harjujonon joissakin osissa esiintyy.

Lopuksi

Soran ja vedenoton sijoittuminen samalle alueelle aiheutti aikanaan kiistaakin. Hienoa, että suurin osa vedenottamon suojavyöhykkeen metsästä on nyt rauhoitettu

luonnonsuojelualueena. Metso- ja muut valtion budjetista rahoitettavat ympäristön suojeluohjelmat mahdollistavat arvokkaiden alueiden suojelun.

PS. Someronjoki-nimen olen ottanut käyttöön, koska sitä on julkaissuissa esimerkiksi 1920-luvulla yleisesti käytetty. Toisinaan vain Someron osuudella, mutta välistä aina Marttilaan saakka. Kannattaisi pitää nimestä kiinni. ■

Lähteet

- Osmo Kontturi – Ari Lyytikäinen,
Varsinais-Suomen harjuluonto,
Varsinais-Suomen Seutukaavaliitto,
Turku 1987
- Suomen kartasto, Geologia, 124 Maaperä,
Maanmittaushallitus ja Suomen
Maantieteellinen Seura, Helsinki
1992

JOUNI TAMMINEN

Merivoimien luutnantti Wilhelm Gadolin

Someron hautausmaalla vanhan kellotapulin lähellä melko lailla puiden varjossa on hautamuistomerkki, kivinen risti korkealla alustalla. Ristin mukaan tähän on haudattu Marinlöjtnanten eli merivoimien luutnantti Wilhelm Gadolin, joka eli 1783–1846. Ajan patinan takia synnyin- ja kuolinpäivistä on vaikea saada selvää. Hautakiven alaosan mukaan tässä lepää myös hänen puolisonsa Emerentia Gust. Arrhenius 18??–1879.

Kuka oli tämä laivastoupseeri ja kuinka hän tuli sisämaahan Somerolle? Wilhelm Gadolin syntyi pappissukuun. Isä oli tuomiorovasti ja ansioitunut luonnontieteiden ja matematiikan tutkija Jakob Gadolin, josta tuli Turun piispa viisi vuotta pojan syntymän jälkeen.

Wilhelm sai jo kotona hyvän kasvatuksen ja koulutuksen, opiskeli Turun akatemiassa. 1801 hänestä tuli merikadetti Ruotsin Karlbergin sota-akatemiaan. Siellä hän opiskeli vuoteen 1803, jolloin hänestä tuli luutnantti Ruotsin kuninkaalliseen laivastoon. Gadolin oli etevä oppilas, hän sai muun muassa kaksi kertaa palkintorahan matematiikan opinnoistaan.

Suomen sodan aikaan Gadolin oli komennettuna Viaporin laivasto-osastoon. Linnoituksen antautumisen jälkeen hän joutui sotavangiksi ja hänet vietiin Venäjälle, ensin Vologdan alueelle ja sen jälkeen luultavasti Krimille. Upseerina häntä kohdeltiin hyvin. Gadolin pääsi vapaaksi jo ennen Haminan rauhaa, kun hänelle annettiin mahdollisuus valita Ruotsin ja uuden Suomen suuriruhtinaskunnan välillä ja hän valitsi Suomen. Virallisesti hän sai

↑ *Wilhelm Gadolin.*

← *Wilhelm Gadolinin hauta Someron hautausmaalla.*

Kuva: Juha Heikkilä

eron Ruotsin armeijasta vasta 1811. Eläkettä hän ei saanut.

Suomeen tultuaan Gadolin asettui asumaan omistamalleen Lapilan tilalle Naantalin lähellä. Jo 1811 hän veljensä Johanin kanssa osti Ävikin lasitehtaan ja siihen kuuluvat maa-alueet Somerolta. Parin vuoden kuluttua 1813 hän lunasti veljensä osuuden ja muutti kokonaan asumaan Ävikiin. Lasitehtaalla meni aluksi hyvin. Gadolin osti lisää maata, uusi ruukin rakennuskannan, rakennutti esimerkiksi uuden päärakennuksen, joka on vielä nykyäänkin olemassa. Hänen aikanaan Ävikin kartanoa pidettiin Someron johtavana ja kehittyneimpänä maanviljelystilana.

Lasin tuotannon kannattavuus kuitenkin laski. Tehtaalla oli myös tulipaloja. Lopullisesti Gadolin päätti lopettaa lasitehtaan 1833 tulipalon jälkeen. Samoihin aikoihin paloi myös hänen kaupunkiasuntonsa Turussa. Hän jatkoi kuitenkin yritystoimintaa perustamallaan Korkeakosken sahalla Somerniemien Vesanojalla.

Yksi kohokohta Gadolinin elämässä oli vuonna 1819, kun Venäjän keisari Aleksanteri I poikkesi Ävikissä. Gadolin puhui sujuvasti ranskaa. Näin keskustelu tsaarin kanssa sujui hyvin, kun vielä heidän yhteinen kiinnostuksen kohteensa oli Pietari Suuri. Kuninkaankivi Härkätien varrella on vierailun muistona.

Paitsi ranskaa Wilhelm Gadolin osasi saksaa ja englantia, mikä oli siihen aikaan harvinaista. Kotiin tilattiin paljon kirjoja. Sivistys oli hänelle kaikki kaikessa. Lapsilla oli kotiopettajat. Matematiikka, luonnontieteet ja kielet olivat tärkeitä.

Wilhelm Gadolin oli kolme kertaa naimisissa. Lapsia hänelle syntyi kaikkiaan neljätoista. Isänsä sotilasuraa seuraten viisi poikaa valitsi upseerin ammatin, kaksi yle-

ni kenraaliksi asti. 1814 hän solmi avioliiton Charlotta Spären kanssa. Vaimo kuoli 1821. Viidestä lapsesta osa kuoli pienenä. Pojista Alexis (1816–1837) ja Kasten Fredrik (1821–1843) kävivät kadettikoulun. He kuolivat kuitenkin hyvin nuorina.

Leskeksi jäätyään Wilhelm Gadolin meni 1823 naimisiin Sofia Lundströmin kanssa. Avioliitto päättyi jo vuoden päästä vaimon kuolemaan. Heidän pojastaan Carl Wilhelm Gadolinista (1824–1893) tuli upseeri. Kadettikoulun jälkeen hän palveli Venäjällä ratsuväessä. Hän oli mukana muun muassa Unkarin vallankumouksen kukistamisessa 1849, Krimin sodan puolustustaisteluissa sekä Puolan kapinaa taltuttamassa 1862–1863. Uransa loppuvaiheessa hän toimi ratsuväkidivisioonan prikaatin komentajana ja yleni kenraaliluutnantiksi. Hän asui koko ajan Venäjällä, elämänsä loppuajan Pultavassa. Hän oli naimisissa venäläisen Vera Grubskajan kanssa. Hänet aateloitiin Pultavan kuvernementissä 1892.

Jälleen leskeksi jäätyään Wilhelm Gadolin avioitui Ruotsissa syntyneen Emerentia Gustava Arrheniuksen kanssa. He saivat kahdeksan lasta, neljä poikaa ja neljä tyttöä. Wilhelm-pojasta (1826–1873) tuli hovioikeuden neuvos. Toinen poika Axel Gadolin (1828–1892) oli hyvin lahjakas. Hän tuli tunnetuksi tykistöön liittyvistä tutkimuksistaan, kehitti paljon tätä aselajia Venäjällä. Hän yleni täyskenraaliksi, mikä oli harvinaista. Luonnontieteellisistä ansioistaan hänestä tuli akateemikko. Hänestä on kirjoitus Someron Joulussa 1995. Wilhelmin neljäs poika tästä avioliitosta, Theodor (1841–1863), kuoli onnettomuudessa Siperiassa nuorena upseerina.

Wilhelm Gadolin kuoli Ävikissä 1846. Sanottiin, että hän oli

surun murtama, kun hänen upseeripoikansa oli kuollut nuorena. Loppuaikoina hän oli puolisokea, mikä saattoi johtua hänen nuorena harrastamastaan tähtitieteestä, erityisesti runsaasta auringon katsomisesta havaintoja tehdessään.

Hänen tyttärensä Tilda (1820–1854) ensimmäisestä avioliitosta oli naimisissa naapurin Lahden kartanon pojan Carl Jacob Reinhold de Pontin kanssa. Heidän poikansa Kasten de Pont (1849–1929) oli upseerina Venäjällä, yleni kenraalimajuriksi. Näin samasta suvusta tuli kolmas somerolaisentyinen kenraali. Hän tuli tunnetuksi suoraselkäisenä ja isänmaallisena kansalaisena sortovuosien aikana.

Tässä kerrottu Wilhelm Gadolinin elämäntarina perustuu pääasiassa hänen pojanpojanpoikansa C. Axel J. Gadolinin kirjoitukseen ”Axel Gadolin 1828-182 och hans finländska bakgrund” teoksessa *Historiska och litteraturhistoriska studier 42, skrifter utgivna av Svenska Litteratursällskapet i Finland*, vuodelta 1967.

Alussa oli puhe Wilhelm Gadolinin hautakivestä Someron hautausmaalla. Se on varmaan ollut yhtenä kohteena suosituilla hautausmaakerroksilla. Aika on tehnyt tehtävänsä, niin että hänen ja hänen kolmannen vaimonsa tiedot ovat vaikeasti luettavissa. Kiven pinnasakin alkaa olla pieniä murtumia. Kivi on kuitenkin kerran aikaisemmin kunnostettu. Kiven alaosan takapuolella on ruotsinkielinen teksti, jonka mukaan pojanpojanpoika on restauroinut muistomerkin. Vuosi on epäselvä. Kunnostaja oli sama C. Axel J. Gadolin, jonka tekstiin edellä esitetty pääasiassa perustuu. Wilhelm Gadolin varmaan muisteli mielellään laivastoajojaan, kun hautakiveenkin on pantu hänen sotilasarvonsa. ■

JYRKI ALI-YRKKÖ

Kivisojan ja Hirsjärven vanhojen kyläkeskusten jäljillä

Margareta Matintytär syntyi Someron Ylöskylässä 1600-luvun lopulla. Näin kirjasi pappi koukeroisilla kirjaimilla kirjoihinsa. Mutta eihän Somerolla ole tuon nimistä kylää, voi somerolainen tokaista. Eikä apua tuo myöskään Someron historiasta kertovat paksut teokset. Mikä tuo Ylöskylä on ollut ja missä se on sijainnut?

Vanhoista kartoista ja asiakirjoista selviää, että Ylöskyläksi kutsuttiin Hirsjärven vanhaa kyläkeskustaa. Kylän rakennukset sijaitsivat nykyisen Ihamäen- ja Kiperänkulmantien risteyksen tienoilla. Siihen, kallion kupeeseen oli kylä noussut. Lämmin aurinkoinen rinne vietti lounaaseen, sellaiseen paikkaanhan entisajan ihmiset yleensä rakennukset tekivät. Ja vielä kun läheinen lähde ja puro tarjosivat vettä, olivat elämän edellytykset kohdallaan.

Alempana rannassa kohosivat vieretysten sekä Hirsjärven että Söderkullan kartanot. Molemmat siis olivat noihin aikoihin järven pohjoispuolella. Kenties Ylöskylä sai nimensä siitä, että se sijaitsi kartanoista katsottuna ylempänä.

Ylöskyläksi paikkaa kutsuttiin jo ennen 1600-luvun puoliväliä. Todennäköisesti sen historia asuinpaikkana ulottuu kauemmaksikin, sillä samoilla paikoin sijaitsivat vanhat Hollan ja Kujanpään talot, jotka olivat ajalta ennen Hirsjärven kartanon perustamista. Tästä osoituksena on vanha asiakirja 250 vuoden takaa. Siinä silloinen Hirsjärven kartanon omistaja kapteeni Munck toteaa, että sekä Holla että Kujanpää olivat vanhoja kantatiloja kooltaan 2/4 manttalia. Ennen kartanoaikaa oli näiden lisäksi Hirsjärvellä toistakymmentä muuta itsenäistä tilaa. Ne kaikki menettivät itsenäisyytensä 1600-luvun alussa ja niistä muodostui Hirsjärven kartano, joka saman vuosisadan lopulla jakautui kahtia Hirsjärven ja Söderkullan kartanoiksi.

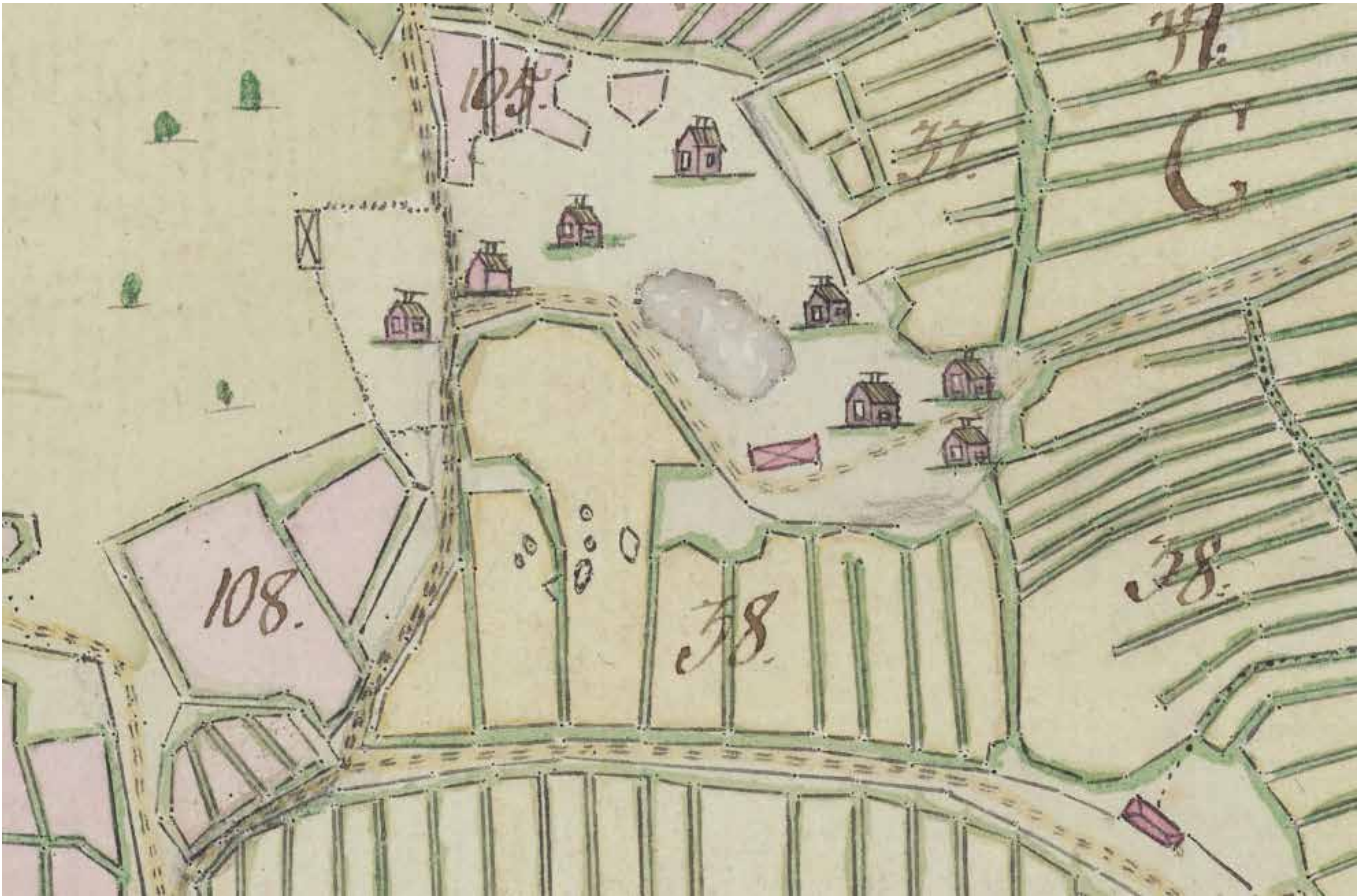
1700-luvun lopulla Ylöskylässä asui sekä Hirsjärven että Söderkullan kartanoiden torppareita ja lampuoteja eli vuokraviljelijöitä. Siellä asuivat Heikkilän, Mäenpään, Takalan ja Mäkilän torpparit. Eleli siellä Söderkullan kartanon varustama ratsumies Juho Hirsmanin vaimonsa ja lastensa kanssa. Samalla aukealla asui myös aiemmin mainitun Hollan tilan väki. Hollan peltoja viljeli-

vät lampuodit ja sama koski myös Kujanpään tiluksia. Myöhemmin Hollan ja Kujanpään maat siirtyivät torpparien viljeltäviksi. Kun lapsia syntyi paljon, oli Ylöskylä täynnä elämää. Myös rakennuksia on ollut paljon. Tarvittiinhan eloon asuinrakennusten lisäksi muitakin rakennuksia. Niiden määrästä saa hyvän arvion tuon ajan sotilasasetuksesta. Siinä määrättiin, että ratsumiehelle on asuintorpan lisäksi annettava käyttöön aitta, rehusuoja, navetta ja pari niittytaoa. Varovaisestikin arvioituna on Ylöskylässä kohonnut kymmeniä rakennuksia.

Kivisojan kadonnut kyläkeskus

Vanha Kivisojan kyläkeskus sijaitsi Ali-Yrkön ja Yli-Yrkön tilan tienoilla, nykyisen Ihamäentien ja Hurttikujan länsi- ja lounaispuolella. Hirsjärven kyläkeskukseen tavoin myös Kivisojan entiset asukkaat olivat valinneet asuinpaikakseen lounaaseen viettävän lämpimän ja maaperältään hiekansekaisen kumpareen. Tarjosihan rinne asukkaille auringonlämpöä ja samalla se suojasi asumuksia kylmiltä pohjoistuulilta.

Hirsjärven vanha, Ylöskyläksi kutsuttu kyläkeskus sijaitsi nykyisen Ihamäen- ja Kiperäntulmantien risteyksessä

Kuvan alareunassa oleva tie noudattelee suurin piirtein nykyisen Ihamäentien linjausta ja ylöspäin lähtevä tie Kiperäntulmantien linjausta. Lähde: Isojaon kartta vuodelta 1786, Kansallisarkisto.

Tuohon mäenrinteeseen sijoittuivat kylän kantatolat, Yrkön ja Leivon talot. Niistä hieman ylärinteeseen oli rakennettu useita asumuksia. Isojakoa tehtäessä, 1700-luvun lopulla, siellä asuivat Kiviojan, Kokkilan ja Simolan torpan asukkaat. Oli mäelle rakennettu myös Hirsjärven kartanoon kuuluva sotilastorppakin, jossa 1700-luvun lopulla asui ratsumies Juho Hurtig vaimonsa Tiina Henrikintyttären kanssa. Asui siellä samoihin aikoihin toinenkin sotilas, nimittäin jalkaväkimies Johan Berg, jonka varustaminen oli määrätty Yrkön ja Leivon talojen tehtäväksi.

Kylätontille rakennetut talot eivät välttämättä noudattaneet nykyisenkaltaisen maanomistuksen periaatteita. Kivisojan kyläkeskuksessa sijaitsivat niin Yrkön kuin Leivonkin talot, mutta myös aiemmin mainittu Hirsjärven kartanon ratsumiehen torppa sekä kaksi Söderkullan kartanon torppaa.

Yrkön talo jakaantui 1800-luvun alkupuolella kahteen osaan. Yrkön tilan perinyt Juho Matinpoika

myi ensin puolet tilasta siskolleen ja hänen miehelleen Antille. Tätä osaa kutsuttiin myöhemmin Yli-Yrköksi, mutta vanhempi väki muistaa sitä kutsutun myös Anttilaksi. Anttila-nimitys juontanee juurensa edellä mainittuun Anttiin, sillä muita Antti-nimisiä ei hänen jälkeensä tilaa isännöinyt. Heti perään Yrkön tilan perinyt Juho Matinpoika myi myös toisen puolen Yrköstä eli Ali-Yrkön.

Aivan Ali-Yrkön talon vieressä seisoj aikoinaan Leivon talo. Niin lähekkäin ne sijaitsivat, että hevospelillä rakennusten välistä pystyi ajamaan, muttei härkäparilla. 1860-luvulla Leivon talon vuokraajana toimi Jaakko Juhonpoika. Hän oli mukana suuressa jahtijoukossa, joka Someron jahtivoudin johdolla lähti metsästämään lähitienoilla nähtyä uroskarhua. Ajomiehet saivat ajettua karhun suurta apajaverkkoa kohti. Siellä Jaakko sai ammuttua karhua, joka ehti kuitenkin haavoittaa pahoin erästä toista miestä ennen kuin toinen osuma kaatoi karhun.

Ennen isojakoa Kivisojan vanhalla kylätontilla sijaitsi Yrkön ja Leivon talojen lisäksi useita torppia, joista osa kuului Hirsjärven ja Söderkullan kartanoille

Ali-Yrkön ja Leivon talot on merkattu suorakaiteenmuotoisilla laatikoilla, joissa on ristit keskellä. Niiden yläpuolella ovat E- ja F-kirjaimet. Lähde: Isonjaon kartta vuodelta 1786, Kansallisarkisto.

Isojako hävitti vanhat ryhmäkylät

Isojaoksi kutsuttu järjestely merkitsi lopun alkua tiiviille kyläyhteisölle. Isojaon lähtölaukaus oli Ruotsin kuninkaalta tullut käsky, että kylien yhteisomistus oli lopetettava ja pienistä peltosaroista tehtävä suurempia palstoja. Osa palstoista sijoittui siten väkisin kaukaisemmille alueille. Ajan mittaan osa torpista siirrettiin lähemmäs näitä maita. Näin kävi myös Hirsjärvellä ja Kivisojalla. Ylöskylän vanhalta kylätontilta muuttivat pois niin Mäenpään, Takalan kuin Mäkilän torpatkin.

Ei kaikki asutus Ylöskylästä hetkessä hävinnyt. 1880-luvulla

siellä sijaitsi Anttilaksi kutsuttu mäkitupa, jossa asuivat Mikko Mikonpoika yhdessä vaimonsa Fredrikan ja heidän lastensa kanssa. Muutamassa viikossa tulirokko vei perheen lapsista peräti kolme. Suku ei kuitenkaan siihen loppunut. Tulirokosta selvisi perheen tytär Ida, jonka tyttärestä tuli myöhemmin tunnettu kirjailija, Helvi Hämäläinen. Nousi Mikon ja Fredrikan jälkipolvista toinenkin kuuluisuus: Lempi-tytär otti naimisiin mentyään sukunimekseen Toivonen. Lempin lapsista tunnetuimmaksi tuli Ester. Ester Toivonen voitti Miss Eurooppa -kilpailun 1933 ja hänet tunnettiin myös näyttelijätärenä.

Isojaon jälkeen myös Kivisojan kyläkeskus alkoi pienentyä. Jo isojakoa tehdessä ehdotettiin, että Leivon talon lähellä sijaitsivat kaksi Söderkullan kartanon torppaa siirrettäisiin lähemmäs niiden peltoja ja niittymaita. Kiviojan torppari siirsi puolestaan torppansa nykyisen Keltanummentien varteen. Yrkön tilaan kuulunut Mäkilän torppa siirrettiin useampi kilometri pohjoiseen, Savikonkulman tienoille. Ratsumies Hurtigin torppa löysi uuden paikkansa kyläkeskuksen koillispuolella sijaitsevalta peltoaukealta.

Vanhojen kyläkeskusten perintö

Tämän päivän kulkija ei vanhoja kyläpaikkoja enää helposti tunnista. Ylöskylän kohdalla ei ole vuosikymmeniin kohonnut ainutakaan rakennusta. Ikiaikaisesta Hirsjärven vanhasta kyläkeskuksesta muistuttaa ainoastaan Ylöskyläksi nimetty pelto. Kivisojan kylässä aikoinaan asunut ratsumies Hurtig antoi puolestaan nimensä Hurttikujalle. Isojaon jälkeen sotilastorppa siirrettiin nykyisen Hurttikujan varteen ja siitä sai tie nimensä.

Vanhan asutuksen jälkiä voi kulkija vielä maastosta löytää. Kivisojan kyläkeskuksen kohdalla, nykyisen Ihamäentien eteläpuolella näkyy maastossa muutama suuri kivikasa, jotka selvästi ovat ihmisen aikaansaannoksia. Ne lienevät vanhoja muurin pohjia. Voi kulkija nähdä viinimarjapensaitakin hyvin pienine marjoineen. Sellaisia viinimarjat aikoinaan olivat ennen niiden jalostamista. Ja kohoavat vanhan Kivisojan kyläkeskuksen itäpuolella Ali-Yrkön ja Yli-Yrkön vanhat kivinavetat, joista jälkimmäiseen on sittemmin rakennettu asunto. Vielä on siis jäljellä merkkejä elämästä ennen nykysukupolvia. ■

Kirjoitus perustuu tuoreeseen kirjaan ”Lounaisen taivaan alla – elämää Someron Hirsjärven ja Kivisojan kylissä”.

TEKSTI JA KUVA: LASSI TUOMINEN

Aikaansa edellä

Elettiin 80-luvun puoliväliä. Aikaa jolloin Kalle Päätalon Iijoki-sarja komisti joka kodin kirjahyllyä. Niin meilläkin. Joka jouluksi isä sai lahjaksi kirjan, kun sille ei muuta osannut ostaa. Sitä luki sitten muutkin. Yksi hyllyväli oli jo täynnä ja toinen puolillaan. Piti kuulemma tehdä pönkkä kirjoille, että eivät kaatuisi.

Eikun tuumasta toimeen ja koppuloimaan sellainen. Salaa sen sitten laitoin hyllyyn ja kun se huomattiin niin ihmeteltiin tekelettä. Äiti ei tunnustanut että olisi isää kaulimella kolhinut vaikka se oli joskus väkijuomaakin nauttinut. Siskonlikka oli silloin pikkunen ja oli siitä mielissään kun oven aukaisi niin pirttihirvu kaatui etunojaan kaulinta heristäen.

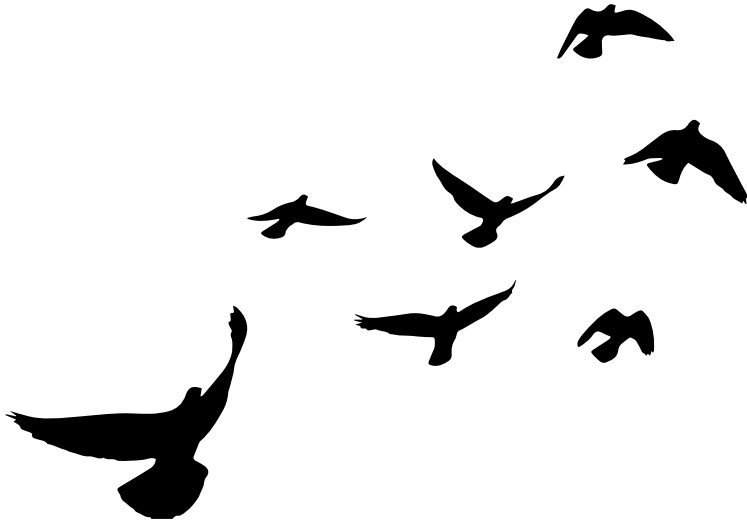
Nyt on Päätalot myyty, hylly purettu ja muistot jäljellä vain vanhasta hyvästä ajasta. Ajasta taas mieleen tupsahti, että taisi tekeleeni olla ajasta edellä, kun oli tämä tonttuovi-buumi. ■

TEKSTI: MARIKA HAAPALA & JUHA HEIKKILÄ

KUVA: MANU KÄRKI

Leeni Tiirakari muistoissamme

Lehtori, filosofian tohtori, tietokirjailija Leeni Tiirakari kuoli 17. tammikuuta 2023. Hän oli syntynyt 15. lokakuuta 1946 ja oli kuollessaan 77-vuotias. Leeni muutti Somerolle vuonna 1975, ja hänestä tuli kotiseurakas somerolainen.

Ensimmäisen juttunsa Someron Jouluun Leeni Tiirakari kirjoitti vuonna 1985 somerolaisista kirkkoveistoksista. Hän toimi Somero-Seuran puheenjohtajana vuosina 1999–2008 ja kotiseutulehti Someron Joulun päätoimittajana vuosina 2005–2011.

Näiden vuosien jälkeenkin Leeni oli aina apuna, ja häneltä sai historiallista asiantuntemusta, kun sitä tarvittiin. Viimeksi Leeni auttoi Torpan joulu -näyttelyn suunnittelussa. Itse hän ei enää ehtinyt näyttelyä näkemään.

Voitto Ollonqvist oli mukana Somero-Seuran hallituksessa Leenin ollessa puheenjohtaja. Voitto kertoo, että Leeni oli lupsakka ja luottavainen puheenjohtaja, joka kuunteli muiden ajatuksia eikä koskaan näyttänyt ”nurjaa mieltä”. Leeni oli usein mukana rakennustalkoissakin, vähintään seuraamassa mitä tehtiin.

Leenin aikana Somero-Seurassa tapahtui paljon. Mittavien

talkoiden lisäksi vietettiin pitäjänpäiviä, monia muita juhlia ja tehtiin kesäretkiä. Vuonna 2003 Somero-Seuran täyttäessä 50 vuotta Someron tupanäyttämö esitti Torppamuseolla Minna Canthin näytelmä Roinilan talossa. Tiirakari oli tehnyt väitöskirjansa Minna Canthista vuonna 1997.

Vuonna 2012 Kiiruun talolla järjestettiin Leenin johdolla Liisa Vitalin korunäyttely, jota oli suunniteltu pitkään. Kolmessa viikossa näyttelyyn kävi tutustumassa yli 1800 ihmistä.

Leeni toimi meidän historianopettajanamme Someron lukiossa. Hän toimi myös opinto-ohjaajana. Opettajana hän osasi liittää asiat isompaan tarinaan luoden ymmärrystä siitä, miten aatteet ja yhteiskunta ovat kehittyneet ja minkälainen tarina on tuonut meidät nykyaikaan. Hänen tarinallinen opetustapansa teki historian opiskelusta kiinnostavaa ja merkityksellistä. Hänen näkemyksensä oli humanistinen, hän sai ymmärtämään aikakausien ihmisiä ja aatteita. Tunneillaan Leeni oli aina hyväntuulinen ja jälkikäteen tuntuu siltä, että hän hieman hymyili koko ajan. Kun Leenin luokkaan astui sisään, oli häly poissa.

Kysyimme muistoja muutamalta muiltakin Leenin oppi-

laalta. Häntä kuvattiin lempeäksi, rennoksi, ymmärtäväiseksi ja luottavaiseksi opettajaksi. Hän oli naisasianainen ja kotiseurakas ihminen, joka tiesi paljon aiheesta kuin aiheesta.

Somerolla järjestettiin joka vuosi lukiolaisten karonkka, jota Leeni oli innokkaasti toteuttamassa. Äidinkielen ja kirjallisuuden lehtori Tuula Kämi kertoo, että Leeni oli idearikas ja hän sai innostettua muunkin opettajakunnan yhteistyöhön.

Karonkan harjoittelu esityskuntoon oli iso projekti, se antoi nuorille kokemuksen yhdessä tekemisestä ja varmuutta esiintymiseen – eväitä, joista on monelle varmasti ollut arvaamattoman paljon hyötyä niin jatko-opinnoissa kuin työelämässäänkin.

Leeni kirjoitti lukuisia historiallisia tietokirjoja. Hänen ja Manu Kärjen yhteistyönä syntyivät teokset Someron kartanoista, Lahden kartanosta, Someron kylistä ja kyläkaupoista. Someron koululaitoksen kehitystä hän käsitteli kahdessa kirjassaan. Hän kirjoitti myös Liisa Vitalia ja hänen korutaidettaan käsittelevän kirjan. Leenin teokset ovat olleet hyvin suosittuja ja useiden painokset ovat jo loppuunmyytyjä. ■

LEENA KERKO

1950-luku – jäähyväisten, jätkien ja uuden nuoruuden aika

1950-lukua pidetään viimeisenä vuosikymmenenä, jolloin iskelmä soi kansan puolesta. Suulaat ja ronskit kullanhuuhtajat, savottajätkät, kulkurit ja simpauttajat olivat laulujen ja elokuvien sankareita. Vanhojen myllyjen, veräjien ja riimujen runollisuus piirsi puhtaan maaseudun ja luonnon ihanuuden kuvaa. Sadoilla lavoilla, ladoissa, seurojentaloilla ja laitureilla natisivat onnen askeleet. Häistä ja avioliitosta unelmoitiin kaiken huipentumana.

” Jos toiveeni mun täytyä vois, tahtoisin vaan, pään hunnutetun, kellot kun soi hääsunnuntain”, lauloi Helena Siltala Erik Lindströmin valssissa Pikku midinetti vuodelta 1958.

Tanssimusiikki toi iloa arkiseen aherrukseen

Vanhempien kunnioitus, maaseutuyhteisön perinteet ja jatkuvuuden korostaminen toivat ajan iskelmissä turvaa ja lohtua. Kuitenkin kuului jostakin outoa kumua, kaupunki vei jalat alta rehevältä maalais-sännältä, Kalle Tappiselta, Kohtalokkaassa sambassa.

Uudet lapsenääniset iskelmätytöt vaelsivat särkyneen toiveen katua, sulattivat suklaasydämiä ja flirttaillivat miesten kanssa sopimattomalla tavalla, ”toivoisin sinunkin muistelevan, päiviä kesämme kaunehimman”. Kylähullut jätkät eivät pysyneet nahoissaan vaan tulivat frakeissa Helsinkiin kuorsaamaan arvokkaissa konserteissa. Makeääniset Maruzellan laulajat, aidot samettiääniset italialaismuusikot valloittivat Suomea, jossa vanhan riimun pollekin oli poissa.

Lännen tuulet puhalsivat myös suomalaisessa populaarimusiikissa. Koreat suomalaiset tangolaulajat kuten Juha Eirto löysivät kasvonsa Jenkki-purukumin käärepaperista. Tanssiorkesterin johtaja kehotti siirtymään Bostoniin, Meksikon pikajuna ryöstettiin ja Tom Dooley hirtettiin iskelmässä verityön jälkeen lauaintain toivotuissa levyissä aina ehtookellojen jälkeen.

Lukemattomissa haikeissa valsseissa rantamökin mummo istui yksinään pirtin hämärässä ja muisteli mennyttä aikaa. Valkovuokkojen kukinnan, kielen

jäähvyäisten ja suopursujen maiseman yllä oli raskas kaipausta. Kohde oli koti kaukainen rajan takana. Oli poika varjoiselta kujalta, ja monet myös sotaorpoja. Mieheen hiipi lohduton yön hämäryys, joka kuitenkin muuttui onnen maaksi kaikille kangastavaksi. Ken kerran etsii, löytää sen, maa se on rakkauden. ”Niin lähti kaunis päiväsäde, mutta vieläkin, kun meninkäinen yksin tallustaa, hän miettii, miksi toinen täällä valon lapsi on, ja toinen yötä rakastaa”. Tämä on Reino Helismaan säveltämä ja sanoittama kappale 1940-luvulta. Sen hän sävelsi alun perin lastenlauluksi tyttärelleen. Kappale nousi julkisuuteen 1950-luvun alussa, kun Tapio Rautavaara levytti sen 1949.

Vuonna 1952 syntyi laulu ”Neitosista ken on kaikkein kaunein, tyttö kaikkein herttaisin”. Yleisesti uskottiin, että kappale viittaa Armi Kuuselaan, joka valittiin Miss Universumiksi vuonna 1952. Todellisuudessa Erik Lindström sävelsi sen vaimolleen Vuokolle. Levy-yhtiö halusi myynnin edistämiseksi kappaleen nimeksi Armi.

Kun Repe Helismaa oli tuonut tekstit ja nuotit lauluun Kulkuri ja Joutsen, Tapio Rautavaara levytti tuon unohtumattoman iskelmän 30. päivänä lokakuuta 1950 ensilevyllään. Kappale siivitti myös Timo Koivusaloa, Helismaan ja Rautavaaran ystävyystä kertovaan samannimiseen elokuvaan vuodelta 1999. Martti Suosalo sai elokuvasta parhaan miespääosan Jussi-palkinnon roolistaan Reino Helismaana.

Lokki, tuon uljaan linnun lento katkesi äkilliseen laukaukseen. Valssi soi, mieleen toi kaksi vanhaa tukkijätkää. Kerran reissullaan, Rovaniemen markkinoilla rallatellen, ralli se on mun rattoni. Silloin kun punersivat marjat pihlajan ja saattomatka Suhmuraan oli liian pitkä.

Vuoden 1950 vaihteessa reissumies ja kissa kertoi ihmisestä, jolla oli tuon ajan Suomessa paljon kaltaisia. ”Hän mistä tulee, minne menee, taivas yksin ties.” Hiljainen kylätie toi Metrotytöt 1953. Odotin pitkän illan vuodelta 1955. Rakasta kärsi ja unhoita kuului tytöiltä. Vuodet vierivät sotavuosista ja surun kanssa opeteltiin elämään. Metrotyttöjen tulkitsemat laulut kertovat ajasta, jolloin naiset taas kerran joutuivat olemaan vahvoja, kun maata jälleenrakennettiin. ”Se oli silloin, mutta nyt sydämes lienee kylmennyt, kylätie on hiljainen, niin hiljainen.”

Jätkät olivat aikansa sankareita

He tulivat taas, kun on valtoimet veet, kun hanki ja jää on voitettu, kun lämpöiset tuulet ovat valloittaneet Suomen. He paiskivat töitä ja kiristivät voitään. Tuk-

Nuorta lempeä 50-luvun puolivälissä. Kuva Leena Kercon albumista.

kipoika oli lautallaan kuin kulkuri, jonka levoton mieli kaipasi pois muistojen tarhaan, jossa soi mustalaisviulu. Oli pennittömät uneksijat. Lanttiakaan ei ole taskussa, mutta armaalleen voin vakuuttaa, etteivät unelmat lopu milloinkaan. Ja kuitenkin lähestytään porttia, jossa markkoja ei tunneta. Vaikka laulu on iloni ja työni, niin madon suu on viimeinen ovi. Köyhä laulaja oli lautalla pienoisen kahvilan. Illalla soitettiin kauniille Veeralle ja Muhoksen Mimmille. Taikayö, jossa kalakukot lensivät.

Rovaniemen markkinoilla -jenkan kertosaie synnytti koko 50-luvun kestäneen rillumarei-kulttuurin. Siitä tuli nimi ajan ralleille, iskelmille, elokuville, radiohupailuille ja Punaisen myllyn revyille. Rillumarei oli myös tavallisen jätkän protesti, herroja naureskeleva ja uhmaava elämän asenne. Kun tavalliset suomalaiset miehet, jermut, veteraanit eivät saaneet muuta kunniaa, se haettiin viihteen kautta. Itsevarmat ja suulaat tukkipojat, kullanhuuhtajat, rengit, lentojätkät, simpauttajat ja kulkurit nousivat yllättäen musiikissa pääosaan. 1800-luvun reki-

laulujen hahmot olivat iskelmien perustyyppjä, kulkurin iltatähti, jätkän lauantai, tukkipoika porsukuttaapi, reppu ja reissumies, kulkuriveljeni Jan – 50-luvulla jätkät olivat sankareita.

Tanssin hurmaa

1950-luvun musiikkikulttuuri oli monipuolisen elävää. Tanssimusiikkia tarjosivat perinteiset torvisoittokunnat, yksinäiset haturistit, mandoliinit, muutaman hengen orkesterit ja pelimannit. Kun sota-ajan tanssikielto loppui v. 1948, koko maa vajosi rytmisen tanssin hurmukseen. Uusia tanssilavoja sekä katettuja paviljonkeja pulpahteli kaikkialle. Rahvas tanssi, joi ja tappeli. Varakkaampi väestön osa keinui samalla tavalla valssin tahtiin ja taivutteli tangoa hienoissa tanssiravintoloissa. Nuorisolla oli omat tanssinsa jive, rock´n roll ja twist, joita ei vanhoille sallittu.

Sadat tuhannet suomalaismiehet raatoivat sodan jälkeen tukki-kämpillä ja savotoilla, kuuntelivat metsäradiota, etsivät Lemmenjoelta kultaa, tekivät kaikenlaista ruumiillista työtä ja viljelivät pieniä rintamamiestilojaan. Metsäradio soitti Hiski Salomaan kuplettia Lännen lokari (vuodelta 1929). Hella Wuolijoki tärytti savikiekon vasaralla rikki vuonna 1951 Yleisradion suorassa 25-vuotisjuhlalähetyksessä. Wuolijoki halusi lopettaa ”mokoman renkutuksen”. Hänen mielestään radiosta piti tulla vain kansaa sivistäviä ohjelmia.

Tapio Rautavaara, Kauko Käyhkö, Reino Helismaa, Esa Parkarinen ja monet, monet muut synnyttivät oikean tanssihurmoksen, joka teki mahdolliseksi Olavi Virran kuningastien. Vuosina 1953–1954 Olavi Virta vieraili levytysstudioissa harva se päivä. Virta lauloi ikimuistoon Pojan varjoiselta kujalta, Täysikuun, Mustasukkai-

suutta, Tulisuuudelman, La Cumparsitan. Hän nousi myös suosituimmaksi laulajaksi ohi Henry Theelin.

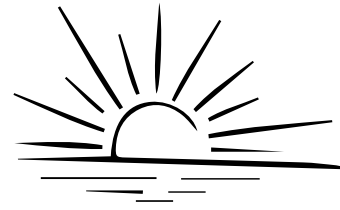
Lasse Liemola oli nuorten suosikki. Liemola lauloi itsensä suoraan teinityttöjen sydämiin. Hän oli komean näköinen eikä laulutaidossakaan ollut valittamista.

Annikki Tähten tulkitsema ensimmäinen sodan jälkeinen Karjalan kaiho, Erik Lindströmin säveltämä ja Aili Runnen sanoittama Muistatko Monrepos´n vuodelta 1955 päästi valloilleen kauan tukahdutetuna olleet tunteet. ”Puisto rakkauden; sitä unhoita en, se säilyy aikojen taa”, lauloi Annikki Tähti. Tästä valssista tuli Suomen ensimmäinen kultalevy. Balladi Olavinlinnasta ja Kuningaskobra täydensivät Annikki Tähten kultalevykokoelmaa.

Erkki Junkkarinen lauloi alati toivottua valssia Hopeahääpäivänä lauantain toivotuissa 1952. Georg Otsin menestys Suomessa toi Saarenmaan valssin myötä Baltian valkoiset yöt takaisin. Laila Kinnusen kaunis ääni sekä suurenmoiset musiikki- ja kielelliset lahjat pääsivät valloilleen vuoden 1957 Lazzarellassa, joka tihkui teinierotiikkaa koulutyttöjen tyyliin. Kipparikvartetti oli myös hauskaa kuultavaa etenkin elokuvissa. Olavi Virtakin kuului kvartettiin vuoteen 1953 asti.

Iskelmä on 50-luvun kansanlaulu

Nuoret, hehkeät naiset nousivat miesten rinnalle laulusolisteiksi, vetonauloiksi ja kultalevyjen kahmijoiksi. Näitä kaikkia ja paljon muuta olemme jääneet kaipaamaan 1950-luvulta. Iskelmä on aikamme kansanlaulu. Kuusikymmenluvun alku toi muutoksen tuulia. Suomen ensimmäinen edustuskappale Eurovision laulukilpailussa oli Laila Kinnusen esittämä balladi Valoa Ikkunassa. Kotiin tuomisina oli jaettu 10. sija (1961). Maailman luultiin muuttuvan rautalangan ja twistin myötä. Kuitenkin Mandschurian beat, Emma ja Villiruusu ovatkin jo 1900-luvun alun rakastettuja kansanlauluja ja iskelmiä, jotka ovat edelleen tunnettuja ja tunnistettavia uusissa sovituksissa ja esityksissä. ”Nimet muuttuu vain ja niillä peitetään, ettei mikään muutu lain, ihminen säilyy entisellään”, näin lauloi Olavi Virta 1954. Tuo ihmeellinen lause oli oleva 50-luvun perintö, joka kiehtoo suomalaisia edelleenkin. ■

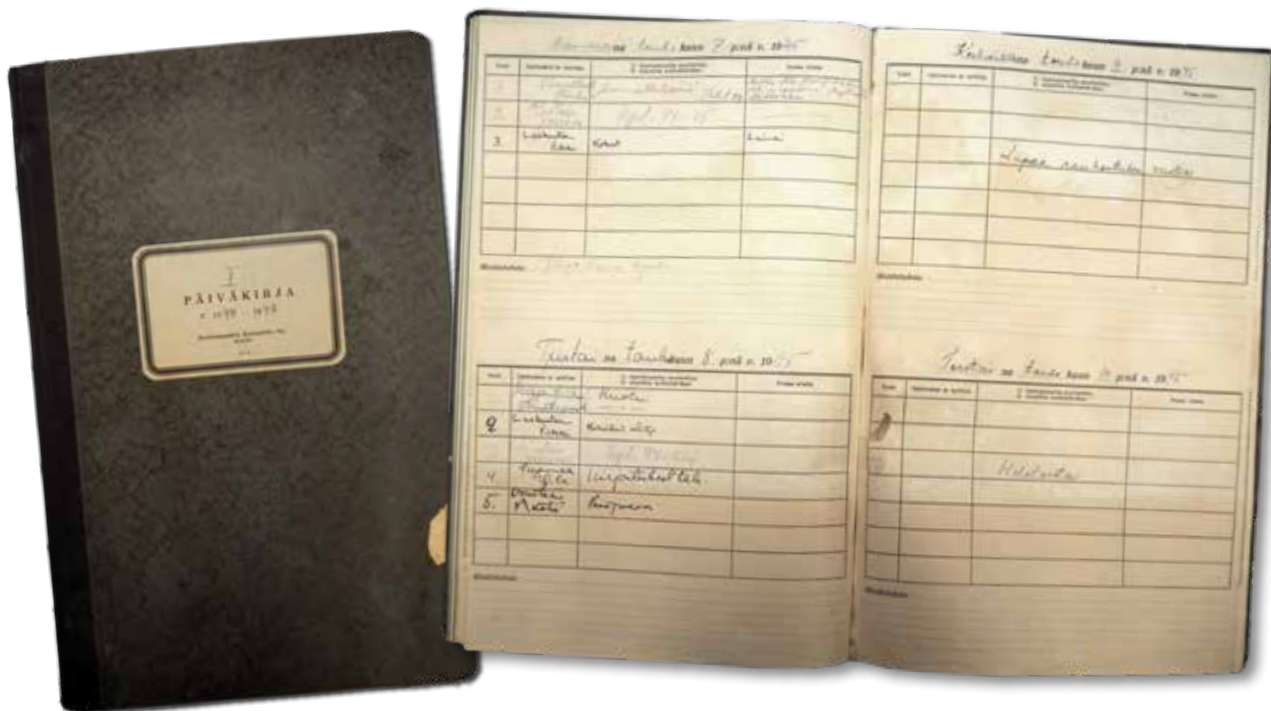
KESÄILTA LAUKLAMMELLA

*Jyrkänteen reunalla Lauklammen,
katselen järven pintaa.
Kuin timantit loistaisivat pinnalla sen,
kun aurinko lämmittää.
Sorsaparven nään hiljaa uivan siellä.
Valkoiset lumpeet koristavat kallion rantaa.
Nuo valkoiset lumpeet kuin lumivaippa vaan,
on järven pinnalla kukkiessaan.*

*Alas rantaan hiljaa käyn astelemaan,
käteeni valkoisen lumpeen saan.
Lauklampi loistava silmä on;
keskellä metsäisen kuusikon.
Koen kesäisen illan ihanan, kun tulen
Karjalohjalle lomailemaan.
Myrskyistä maailman kuulla ei voi,
metsän tuuli vain illoin rauhaa soi.*

*Sinun kanssasi siellä viettää saan,
kesäistä elokuun iltaa.
Rapumerrat on laskettu, kalat siel ui.
Kuu rakentaa järvelle siltaa.
Linnut laulunsa hiljentää.
Laskee varjot pinnalle järven.
Valkoisten lumpeiden lumoon jään,
Sinun kanssasi kesäyön hämärään.*

Leena Kerko

KAIIJA PARKO

Someron Yhteiskoulun päiväkirja lukuvuodelta 1944-45

Tutkimusmatka menneeseen aukenee jo ensi kosketuksella. Oma kouluaikanani sain järjestäjänä ojentaa samanlaisen päiväkirjan opettajalle, tarjota musteen kuivaamisen imupaperia ja kuljettaa kirjan seuraavalle tunnille. Mitä kaikkea tämä Somero-Seuran varastosta löytynyt päiväkirja kertookaan!

Oppikoulu ei ollut kaikkien koulu. Jatkosodan viime kuukausina vuonna 1944 ensimmäisen luokan Someron Yhteiskoulussa, nykyisen kunnantalon paikalla olleessa koulutalossa, aloitti yhteensä 43 oppilasta, 21 poikaa ja 22 tyttöä.

Nimilistalta löytyy tuttuja nimiä: **Erkinaro, Kantola, Nikula, Nyström, Raulo, Talonen, Knaapi** jne. Lyijykynämerkinnän on saanut Lähteenkorva. Luokanvalvoja **Marjue Jousimaa** on kauniilla käsialalla kirjannut Holhooja-sarakkeeseen vanhemmat, joskus vain isän tai äidin – sodan jäljet konkretisoituvat tälläkin tavalla. Monet 10–11-vuotiaat ovat asuneet

”kortteerissa”, jolloin holhoojaksi on merkitty nukumapaikan antaja.

Vuoden 1944–45 lukuvuosi pääsi alkamaan vasta 1. marraskuuta. Heti seuraavana päivänä käytiin tositoimiin: laskentoa, laulua, luonnonhistoriaa (kasvioppia) ja ruotsia. Opettajina **Vilkki, Parko, Lindroos** ja **Jousimaa**. Anoppini Anna-Liisa Parko näyttää opettaneen laulun lisäksi piirustusta, tyttöjen voimistelua ja kaunokirjoitusta.

Poikien voimistelutunnit on komealla käsialalla vahvistanut **Urho Nuotio**, joka ilmeisesti opetti myös uskontoa. Suomen kieltä syyslukukaudella on opettanut joku **Laurila** – nähtävästi ei kuitenkaan sama mies, joka aikaisemmin 1930-luvun puolella oli aiheuttanut Somerolla mielipidemyrskyn. Koulun historiikin (Nietosvaara 1967) mukaan **Vihtori Laurila** erosi virasta jo vuonna 1937. **Tapio Horilan** nimi ilmestyy päiväkirjan sivulle 28. marraskuuta 1944.

Yhteiskoulun rehtorina vuosien 1944–45 aikana toimi tietenkin Joel Vilkki. Mielenkiintoinen yksityiskohta tuntikuvauksissa näkyy, kun rehtorin sijaisena on toiminut hänen poikansa **P. Vilkki** (Panu). Silloin onkin opiskeltu matematiikkaa, ei laskentoa! Usein rehtorin tunnit ovat päivän ensimmäisiä, varmaankin siksi, että kansliatyöhön jäisi loppupäivä.

Poissaoloja on merkintöjen mukaan kovin vähän, vaikka myöhästymisetkin on kirjattu päiväkirjaan. Itsenäisyyspäivä on jo tuolloin ollut vapaapäivä, mutta muuten koulua käytiin maanantaista lauantaihin. Kuukausiloma ja lopettajaispäivä on rehtorin käsialalla todennettu *pidetyiksi*.

Lukukauden loppu ja joulun lähestyminen näkyvät kokeiden määrässä ja myös opetuksen aiheissa. Anoppini reper-tuaarissa on tonttuleikkejä ja joululauluja – niitä samoja on leikitty varmaan sittemmin koko Somerolla. Horilan tunneilla valmistetaan luokkalehteä ja luonnontiedossa opiskellaan Someron ympäristöä – mitä kaikkea se tarkoittaneekin.

Kevätlukukausi vuonna 1945 alkoi tammikuun 11. päivä. Kaunokirjoituksessa ollaan jo kirjaimissa A ja Å. Kasviopista siirrytään eläinoppiin ja sanaluokkia kertaillaan.

A.-L. Parkon sijaisena toimii Hairo, joka ilmoittaa opet-tavansa ”*vanhoja lauluja*”. Maantiedossa käydään läpi Viipu-rin lääni, joka muutamaa kuukautta myöhemmin jää rajan toiselle puolelle. Poissaolojen määrä lisääntyy tammikuussa voimakkaasti – lieneekö influenssaa ollut liikkeellä. Silti ulkona hiihdetään ja luistellaan.

Helmikuussa on muutama lomapäivä: Runeberginpäivä, Kalevalapäivä ja lisänä tavallinen kuukausilupa. Laskiaise-na on puoli päivää vapaata. Hämmästyttävää on, että koko luokan voimin on katsottu opetuselokuva; aihetta ei tosin kerrota. Ja tietysti järjestetään koko päivän hiihtokilpailut, jolloin opetusta ei ole.

Pääsiäisloman jälkeen koulutyö näyttää edenneen va-kiintuneella tavalla. Ainoa iso muutos on kasvioppiin palaa-minen ja kasvien keruun valmentaminen. Horilan suomen tunneilla luetaan Kantelettaresta Veljensurmaajaa, ja opitaan tietysti sananlaskuja ja arvoituksia – kerran kirjoitetaan kirje **Markus-sedälle** Yleisradioon. Huhtikuun lopulla aloitetaan pesäpalloharjoitukset, pidetään lausuntakilpailut ja retkeillään Pappilannummelle.

Huhtikuun merkinnöissä silmään sattuu ruotsin tunnin pitäjän nimi **Slöör**. Kevätlukukaudella 1945 Someron Yhteis-koulussa oli evakossa Helsingin koe-yhteislyseon neljä luokkaa opettajineen. Koulun omat tilat eivät riittäneet äkisti kasva-neelle oppilasjoukolle, joten osa kävi koulua rehtorin kotona, Kiiruulla. Anna Slöör oli evakkokoulun englannin opettaja, mutta **Mary Gallen-Kallelan** siskona hän lienee puhunut ruotsia äidinkielenään, joten kelpasi sijaiseksi somerolaisille.

Toukokuun loppupuolella on kokeita, kokeita, kokeita – kunnes 25.5. *Koko kansan kävelyretki*. Kokeiden palautusta ja 29. päivä vain merkintä: *Retkeilyä*.

Lukuvuoden lopettajaiset torstaina 31.päivä toukokuuta 1945.

Someron Yhteiskoulun henki näkyy vanhan päiväkirjan sivuilla. Se osoittaa, miten pienen paikkakunnan tahto saattaa nuoret koulutielle on toteutettu täydellä ammattitaidolla ja innostuksella – vaikeinakin aikoina. ■

TEUVO KOTIKOSKI

Hannan muisto

*On eloni asia arvokas mulle
Kaiken me luvattiin meille
sen päätöksen yhdessä teimme
kaikki mitä oomme se!
täysin ja kaikin on meidän*

*Olen saanut kullan oman
hän kaikkensa mulle antoi
yhteisen tiemme pitkän jaksoi
hän onneni oli täysin ja kaikin
paljon me hyvää ja kaunista
yhdessä saimme
– on muistot kauniit*

*Nyt oloni yksinäistä on usein
kuvaasi katselen mietin ja muistan
onneni sä oot ollut ennen ja vielä
sä rakkaani Isän kodissa siellä*

*Täällä on jälkesi hienot näkyy ja kuuluu
ei unohdu työsi kauniit kauneus niissä
muistot tielläsi täällä
sait paljon kaunista hyvää
jatkan mä vielä
käsi kädessä kuljimme täällä
sanoi ystävät nuoreksi pariksi meitä
sinulle kauneimman kiitoksen kannan*

*Säilyy muistosi kauniina täällä aina
vierelläin kuljit yhdessä onnellisna olimme
saimme lapset – kiitän heistä
he kulkevat jälkiä meidän
on annettu jatkua onnemme heissä
saan tyytyä tahtoon elämän Herran
toivon, tulen luoksesi kerran*

OUTI TALONEN

Reijo Mattilan muistolle

**Somero-Seuran talkooväkeen
kuulunut Reijo Mattila kuoli 13.
joulukuuta 2022 89-vuotiaana.**

Reijo syntyi 2. helmikuuta 1933 perheensä esikoisena. Hän asui synnyinkodissaan Kylä-Mattilassa Pajulan Vahlionkulmalla luonnonkauniissa maisemassa syvän joenuoman ja korkean kallion vieressä. Perheeseen kuuluivat äiti Toini (os. Luitparo), isä Aku, veli Kalle, isovanhemmat Hilma ja Kalle ja myöhemmin puoliso Anneli (os. Talonen).

Reijo koki elämässään kolme suurta menetystä: Aku-isä kaatui talvisodassa 1940, seuraavana vuonna pikkusisko Liisa kuoli alle 2-vuotiaana, ja myöhemmin Annelin kanssa suuri yhteinen menetys oli Leena-tyttären menehtyminen vain päivän ikäisenä vuonna 1974. Reijon lapsuudessa isoisä oli Reijolle erityisen tärkeä, myös naapurit ja äidinpuoleiset läheiset sukulaiset olivat hänen lähipiiriään.

Isän kaatuminen tarkoitti Reijolle, vasta 6-vuotiaalle pojalle, kovaa työntekoa. Hän teki peltoja metsätöitä hevosilla, kantaen samalla suurta vastuuta perheen toimeentulosta. Pajulan koulun opettaja Kustaa Hossi järjesti niin, että Reijo sai suorittaa ensimmäisenä vuonna 1. ja 2. luokan ja toisena kouluvuotena 3. ja 4. luokan. Kulmakunnan väki auttoi toisiaan, joten pitkänä, raamikkaana ja rauhallisena miehenä Reijo oli tärkeä työapu toisille jo ihan nuorena. Kun sodan jälkeen kaikesta oli puutetta, Reijosta kehkeytyi kekseliäs nikkaroija ja tekninen ideoija.

Reijo jouluna 2015. Kuva on otettu eläkevuosien kodissa Rauli Somerjoen tiellä.

Takapihan metallit ja moottorit muuttuivat joksikin muuksi tarpeelliseksi vielä myöhemminkin. Tilalla oli lehmiä, jotka rytmittivät päivät lähes eläkepäiviin saakka.

Reijo piti humoristisista teatteriesityksistä ja radio- ja tv-ohjelmista. Nuorempana hän järjesti toisten nuorten kanssa kulmakunnallaan viihteellisiä tupailtoja ja piti järjestystä yllä Valolan tilaisuuksissa. Hän kuunteli paljon musiikkia, myöhemmin Kaustisten kansanmusiikkijuhlat ja Lehmirannan pelimanniviikot olivat vuoden kohokohtia. Voimien hiipeussa viihdyttivät radion musiikki ja television maalauskomediat. Reijo oli kiinnostunut kotiseudustaan ja isänmaastaan sekä niiden historiasta. Vanhat merkkipäivät-kirjan avulla hän tutkaili vuoden kiertoa, tulevia säitä ja satoja, ja muisteli usein isoisänsä Kallen vanhoja viisauksia ja viljelyohjeita.

Reijo oli urheilullinen ja vahva. Voimiaan hän harjoitti nostelemalla vaikka työkoneita. Kun kulmakunnan hurjapäät laskivat Torrojoen äyräissä mäkeä kauppa-asioihin käytetyllä loorareellä, veti Reijo yksinään reen takaisin ylös toisten puolesta. 1960-luvulla hän kuului Someron Esan johtokuntaan ja oli perustamassa Esakallion tanssilavaa. Hän oli monta vuosikymmentä Esakalliolla vakituksena järjestysmiehenä ja oli tehtävässään niin pystyvä, että poliisi kehotti häntä menemään poliisikouluun. Hän oli myös urheilukentällä sekä järjestysmiehenä että toimitsijana ja talvella hiihtokilpailuissa saunanlämmittäjänä. Pitkäaikainen aktiivisuus palkittiin Someron Esan kultaisella ansiomerkillä vuonna 1965 ja myöhemmin myös yhdistyksen viirillä.

Reijo oli verolautakunnan pitkäaikainen jäsen, vuodesta 1969

Riukuaitatalkoot torppamuseolla toukokuussa 1993. Vas. Reijo Mattila, Antti Hakamäki, Rauno Lahti ja takana Esko Helminen. Kuva: Tapio Horila.

vuoteen 1993 ja tutkijalautakunnan varapuheenjohtajana vuosina 1978–1993. Eläkkeelle jäätyään hän toimi myös Eläkeliiton johtokunnassa.

Somero-Seuran toiminnassa Reijo oli mukana 1970-luvun puolivälistä alkaen. Karjanpito hieman rajoitti Reijon osallistumista, mutta kun mukana oli monta tuttua ja saman ikäluokan porukkaa, talkoihin oli mukava tulla. Hän oli talkoissa savenvalajamuseolla ja oli purkamassa Hattulassa vanhaa sauhutupa Somerolle siirrettäväksi. Hän oli siirtämässä seuran keräämiä rekiä, rattaita ja muuta maatalouskalustoa seuran varastoon. Oli päreidenteko- ja pärekattotalkoita ja riukuaidantekoa. Reijo oli mukana vielä, kun tiilikatto uusittin torppamuseon päärakennukseen vuonna 2002. Reijo lahjoitti seuralle tukkeja ja oli traktorillaan auttamassa seuran touhuissa. Hän osallistui myös vuonna 2000 julkaistun Someron sankarivainajien muisto -kirjan tietojen keruuseen.

Vuonna 2003 Reijo alkoi vuosittain kirjoittaa humoristisia nuoruusmuistoja Someron jouluihin:

tarinoita kotipiikan eläimistä, metsästyseisistä, pappansa kauppareisista sekä muista Taka-Pajulan ja sen väen sattumuksista. Viimeiseksi vuoden 2011 Someron Joulussa hän kertoi surumielisemmän muistonsa isänsä viimeisestä käynnistä kotona jouluna 1939.

Reijolle myönnettiin ansioitaan Somero-Seuran kunniakirja vuonna 1997.

Reijo oli seurallinen ja viihtyi sakissa, mutta antoi toisten puhua aikansa. Kun sopiva suunvuoro löytyi, Reijo oli hyvä ja hauska tarinankertoja. Jokainen Reijon tuntenut muistaa hänet avuliana, hyväntuulisena, kärsivällisenä, vaatimattomana ja ystävällisenä.

Lapsuudenystävänsä Markun lämpimin sanoin: ”Reijo oli semmonen mukava ja huumorintajuinen naapuri”.

”Taka-Pajulan vahvin ja luotettavin mies”, muistaa naapurin Hannele.

Reijo oli herrasmies. Somero-Seura muistaa lämmöllä talkoolaistaan. ■

PERTTI TOUKKARI

Idyllinen Kimalan rantatie

Oliko rantatie osa vanhaa
Hämeen Härkätietä?

Someron eksoottisimpia maanteitä on Kimalan rantatie, joka yhdistää Kimalan ja Saarentaan kylät. Tietä on kuljettu iät ajat, mutta viralliseksi tieksi Someron tielautakunta hyväksyi sen joulukuussa 1954. Tiehoitokunnan vastuulla ollut tie ulottui silloin nykyiseltä Kimalantieltä Saarentaan rajalle, Tervaniemen notkoon asti.

Neljä vuosikymmentä myöhemmin, 28.4.1993 päätettiin perustaa Kimalan rantatie uudelleen. Saarentaan puoleinen tieosuus yhdistettiin vanhaan tiehen. Rantatien pituudeksi tuli 3,6 kilometriä. Uutta tietä tarvittiin, kun Paimionjoen rannalle oli rakennettu uusia kesäasuntoja; mökkiläisille piti

saada hoidettu kulkuväylä. Tien varrella asui myös muutamia ympärivuotisia asukkaita.

”Vanha tie Saarentaan päässä oli vielä 1980-luvulla kovin huonossa kunnossa”, muistelee **Olli Nuotio**, Kimalan rantatien hoitokunnan puheenjohtaja. Nykyisin mökkejä on kolmisenkymmentä.

Yksityisen Kimalan rantatien osakkaita on 46. Tiehoitokuntaan kuuluvat Olli Nuotion lisäksi **Seppo Virtanen** (toimitusmies, vpj), **Markus Saari**, **Risto Saari**, **Jarmo Salonen** ja **Heikki Sillanpää**. Rantatien ylläpitoa Someron kaupunki rahoittaa vuosittaisella avustuksella; viime vuonna noin 1500 eurolla. Rahaa tarvitaan tien lanaukseen, auraukseen, suolaukseen, ojituk-

↑ *Kimalan Rantatie Seppo Virtanen luota 2023.*

seen ja siltarumpujen uusimiseen. Valtaosa kuluista katetaan osakkaiden yksikkömaksuilla.

Kauniisti mutkitteleva, hyvin hoidettu ikivanha ja eksoottinen ”museotie” ihastuttaa matkailijoita ja paikallisia asukkaita. Jo 1940-luvulla tie tuli tutuksi nuorisolle. Rantatietä pitkin ajettiin polkupyörillä kesäviikonloppuisin tanssihin, aluksi Kertunsalon lavalle. Kun Kertunsaaren tanssit loppuivat 1950-luvun alkuvuosina, Someron Esa rakennutti uuden lavan Rautealan nummelle, Härkätien ja järven

väliselle vuokratontille. Rautelassa tanssit alkoivat toukokuussa 1953.

Vielä 1950-luvulla rantatien kulkijan matkan keskeytti Kimalan puoleisessa päässä veräjä. Sitä tarvittiin, kun Avellanin lehmät laidunsivat Lerbackan pelloilla ja metsissä.

Mutkittileva ja kapea rantatie on myös vaarallinen. Sen koki Kimalassa asunut nuori mies **Reijo Tuomonen** törmätessään moottoripyörällään Nuotio traktorin vetämään viljakuorman syksyllä 1960.

”Saarentaan puoleinen pää oli silloin niin huonossa kunnossa, että Jawa pysähtyi märkään saveen. Kun sain pyörän irtoamaan, lähdin aika kovaa vauhtia jatkamaan matkaa”, Reijo muisteli lokakuussa 2023 onnettomuuspaikalla onnettomuutta.

Matka katkesi hetkeä myöhemmin. Reijo lensi törmäyksen voimasta metsikköön. Vasemmassa reidessä oli ammottava, luuhun asti ulottuva haava. Loukkaantunut kuljetettiin traktorin peräkärriellä Nuotio pihalle. Olli Nuotio soitti paikalle taksin ja lähti saattajana viemään Reijoa Someron sairaalaan hoidettavaksi.

Pahaksi onneksi sairaalanlääkäri **Juha Jonkka** oli perjantaina lähtenyt Helsinkiin Mehiläiseen kirurgiksi. Reijo vietiin sairaalalta kunnanlääkärin vastaanotolle, ja haava saatiin viimein ommelluksi. Alkoi viikkoja kestänyt toipuminen. Haava parani hyvin, eikä vammasta ole ollut jälkeinpäinkään ongelmia. Kolarin sattuessa Reijo oli 16-vuotias, uuden 250-kuutioisen Jawansa vasta saanut nuorukainen.

→ Reijo Tuomonen (oik.) ja Olli Nuotio onnettomuuspaikalla lokakuussa 2023.

Reijolla on rantatiestä myös mukavia muistoja. Kimalan nuorten suurin reitti tansseihin Raute-
lan lavalle kulki rantatietä pitkin, ja tie oli muutenkin tuttu: hevos-
pelillä Reijo matkasi Onni-isänsä
kanssa usein Joensuuhun asioille.

Muitakin onnettomuuksia ka-
pealla tiellä on sattunut. Nykyinen
40 kilometrin nopeusrajoitus on
paikallaan.

Minullakin on rantatiestä nos-
talgisia muistoja, kun syksyisin ja
keväisin ajoin Kimalasta Someron
yhteiskouluun pappa-Tunturilla
vuodesta 1963 lähtien. Mäkisessä
maastossa mopoilija aisti lämpö-
tilan vaihtelut, tunsi tuoksut ja
ihasteli kauniita maisemia.

Kimalan rantatie on ollut
tärkeä kulkureitti paikallisille
asukkaille jo vuosisatojen ajan. Se
myötäilee Paimionjoen eteläran-
toja. Tietä on arveltu myös osaksi
Hämeen Härkätien vanhempaa lin-
jausta Hovirinnasta Kärilän, Ryh-
dän (Ryhtän) ja Kimalan kartanon
peltojen sekä Saarentaan kylän läpi
Someron kirkolle.

Hämeenpuoleinen Pohjois-Somero oli 1400-luvulla osa Loimon hallintopitäjää, johon Pitkäjärven neljänneskunnan alue kuului. **Jaakko Masonen** esittää kirjassaan (Hämeen Härkätie. Synty ja varhaisvaiheet..., 1989) Hämeen hopeaveroluetteloon 1571 viitaten, että Hovirinnankoskelta kuljettiin Someron kirkolle joko joen pohjoisen tai eteläisen puolen tietä pitkin: ”Kirkkoherra Bertilin tehtävänä oli kaikkien verokunnan talojen

irtaimiston arvioiminen. Tämä edellytti hevosta, sillä hän joutui tarkastamaan Paimionjoesta useiden kilometrien päässä olevia taloja. Hopeaveroluettelon perusteella siis voitaisiin sanoa, että Somerolla oli Paimionjoen etelärantaa noudatteleva, käytössä oleva tieyhteys 1570-luvulla.”

Masonenkaan ei ole täysin varma kahdesta Härkätien linjauksesta, ”sillä Jaakko Teitti mainitsee Härkätien vuoden 1556 majapaikkana Someron Lahden (Sommero Lachtis), joka sijaitsee vesistön pohjoisrannalla”. (Hämeen Härkätie. Synty ja varhaisvaiheet. Tiemuseon julkaisuja 4, s. 69–71, Helsinki 1989)

Myös **Matti Vakkilainen** kirjoittaa vuonna 1982 ilmestyneessä teoksessaan Härkätien vanhasta linjauksesta. ”Kimalassa tavataan vanhan kartan juovaan yhtyvä kaita ja kuoppainen taloustie, joka vainioiden vierä ja järvi-
jonon rantaharjujen juuria myöten polveilee

kohti kirkonseutua liittyäkseen siellä uusiin paikallisteihin. Sama kartan juova kertoo tien kulkeneen keskellä Someron nykyistä kirkkomaata seisoneen vanhan puukirkon sivuitse, joten Härkätie on sielläkin kokenut poikkeuksellisen kohtalon, muuttunut kalmistoksi.” (Matti Vakkilainen, Vanhoilla valtateilla. Kruununteiden ja kansanpolkujen vuosisataisia vaiheita. Kustantanut Scan-Auto. Helsinki 1982)

Perimätietona on säilynyt muistoja Kimalan rantatiestä Härkätien osana. Kotiseutumies **Leo Suvenmaa** teki Matti Syrjälästä syntymäpäivähaastattelun vuonna 1962. Matti oli syntynyt 13.2.1867 rantatien varrella, vaikka asui jo silloin rakentamassaan mökissä. Vuonna 1929 Matti oli ostanut A. ja R. Pistoolilta neljän aarin suuruisen tontin Avellanin metsikön rajalta Lerbackasta. Mökissään Matti asui loppuelämänsä ajan – pelkäämäänsä Härkälän kunnallis-

→ Someron papit onnittelukäynnillä Matti Syrjälän täyttäessä 95 vuotta helmikuussa 1962. Vasemmalla kyytimies Emil Toukkari, Someron kirkkoherra Sulo Tasanko, Matti Syrjälä ja kappalainen Reino Korpinen

kotiin hän joutui vasta viimeisiksi vuosiksi; Matti kuoli 98-vuotiaana, Someron vanhimpänä asukkaana 14.3.1865.

"Onnittelijat menivät Matin mökille Emil Toukkarin Muis-to-hevosella, koska Kimalan rantatiellä oli niin paljon lunta", muisteli Hilka Toukkari, Emilin vaimo.

"Isä piti silloin tota piäntä Syrjälän torppii kum mää syntysin. Ei sitä ennää ol pystys, se on jo pantu tasaseks ja tosa Kimalan kylän syrjä on nyt juur sil kohral Virtasej Jus-sin talo kun sanotaan Korvenojam paikaks. Isä-Kustaakin oli ikämies kualesas, siin vähä ylitten kahrek-sankymmenev vuaren.

(Gustaf Niels Henrikinpoika Syrjälä s. 6.1.1813, k. 3.11.1893, avioitui 15.11.1846 Fredrica Stinantyttären kanssa s. 25.11.1822 Kimala.)

Täst se meni vanha Härkätiäkin läpitte kun tualt tulee ensin vanhan Saukoliinin kartanon tykköölt tohon Kärlläeseen ja siit tänne Kimalan alipualitten ain tonne Raute-laan koskel, ja siit se sit meni ylitten

simmosen ijankaikkisen huanon sillan päältä.

Sit oli kahrenlaisii aitoi, oli simmosii kylän yhteisii kylänaitoi ja nek kulki sen kujan molemmil pualil, ettei elukat olis pelloil pääsny, ja sit oli simmosii talonaitoi, kun suuremmis paikois oli sen asuttavam piirin ympäril, ettei siakkan olis juur nurkkiin pääsny tönkeemää.

– Nät Kimalan vuaskuntaset siat kyl kulki niit kujjii pitkin ain tonne Saarentaam puala vaikka om munta nykyaikasta kilometrii vällyi. Net tönkös mennesäs kaikki tienpenkkaat kärsilläs rikki ja kun nep pääsi saarentaalaisten nurkkiin niin siäl net oikeem mylläs niät oli nurkkakivekkin vaaras, kun nes siält ruakaatas haki.

– Saarentaan ihmiset vihas niit kovin ja kohettivat aijaat koskestkin ylitter Rautlaam puala, mut kyl sikakin kotos tiätää, eikä nit sinnem puala millään saanu menemää.

– Sit tulikin kyl simmonen laki, et sioil täytys olla kalpat kaulas, simonem puuvärkki, ettei sika olis

pääsny airar ravost toiselpuala tarhastas taikka aitauksestas, kun net teki teilä niim paljom pahhaa kun tönkesivät kaikki tiänsyrjät rikki ja muutenkin olisivat siin olleet kulkevaisten tiälä, ja lopultas kiällettiin kokonas sikkain irkipitäminen."

(Leo Suvenmaa, Someron Joulu 1964)

Rantatien varrella asuvalla, Turusta kotoisin olevalla **Juhani "Jussi" Lakiolla** (s. 1940) on tietoja ja muistikuvia tiestä yli seitsemältä vuosikymmeneltä. Oskar Avellanin perikunnan omistamat tilukset ulottuivat Saarentaan rajalle asti rantatien varrella. Juhani vietti loma-aikojaan tätinsä Anna Avellanin luona ja tutustui kylän asioihin perusteellisesti. 1960-luvulta lähtien hänellä on ollut vapaa-ajanasunto Lerbackassa, Paimionjoen rannalla. Jussi oli 30 vuotta myös rantatien hoitokunnan puheenjohtaja. Lakiot omistavat edelleen tien varrella olevia peltoja ja metsiä.

Juhani Lakio pitää Kimalan rantatietä vanhan, joen etelärantaa myötäilevän Härkätien osana. Someron opaskurssille 2000-luvun

alkuvuosina Juhani laati kirjasen, jossa hän kuvailee jokivartta polveilevaa vanhaa tietä Långsjöstä lähtien ja esittää perusteluja teorialle:

”Muinoin tie on seurannut jokivartta, mutta Pitkäjärvellä se nousee sinne, missä asutuskin on ollut, eli jokialangon yläpuolisiin mäentöyräisiin. Ensin jatketaan vaahterakujaa suoraan läpi Långsjön kartanon piha-alueen, josta laskeudutaan Kennin taloryhmän luo. Tässä on ollut Pitkäjärven vanhin kylä.

Siitä tie jatkuu jokea myötäillen Åvikin kohdalle, jossa lienee ollut ikivanha ylityspaikka, ja myöhemmin Jurvalan kartano. Kohti Kärilää on menty aluksi suoraan pihalle peltojen läpi, josta myös mäen reunassa on jo kauan ollut tielinja Aarikan ja Mattilan talojen kautta. Ryhtän talo oli olemassa jo 1500-luvulla, ja sen kohdalla vanha tielinja on edelleen käytössä. Tietä voi seurata Kärilän Heikkilän pihalta Ryhtän pihalle, mutta sitten se katoaa.

Vuoden 1784 isojakokartta antaa kuitenkin vastauksen. Tie

on kulkenut Ryhtän pihalta suoraan Kimalan kartanon alapuolelle, jossa on ollut useampiakin lähteitä ja vedenottoaikoja. Sitteen on noustu kartanon itäpuolella sijainneen Rekolan talon pihalle. Rekolan viimeiset rakennukset ovat hävinneet noin sata vuotta sitten. Rekolan jälkeen tie on kartan mukaan kulkenut vinosti kokorantapellon poikki siihen kohtaan, missä nykyinen tie tekee pellon itälaidalla suorakulmaisen mutkan. Loppuosa tiestä onkin sitten edelleen olemassa aina Someron kirkolle asti.

Vanhin 1300-luvulla rakennettu kirkko on sijainnut kivisakastin ja nykyisen tien välissä. Tie oli kirkon yläpuolella. Lammin vanhan sillan kautta tie kulki Joensuun kylään, missä se yhtyi pohjoispuoliseen Härkätiehen. Lammin silta lienee ollut olemassa jo 1300-luvulla. Pohjoinen tie on siis mahdollisesti tullut päätieksi vasta 1500-luvulla, ja ainakin kartanoiden perustamisen aikoihin.

Kimalan rantatie polveilee erittäin kauniisti Kurjenojan kohdalla ennen Saarentaan metsätai-

valta, antaen hyvän kuvan siitä, millainen tie olisi saattanut olla vaikkapa 500 vuotta sitten ennen kartanoiden aikaa.”

Härkätien vanhan linjauksen teoria on kiinnostanut somerolaisia vuosikymmeniä. Paikallishistoriaan perehtynyt ja erityisesti nimistötutkijana tunnettu, vuonna 2014 menehtynyt **FT Timo Alanen** pohdiskeli kirjoituksissaan tien kulkua. Hän oli Härkätien pohjoisen linjauksen kannalla ja piti vanhoissa kartoissa näkyviä Kimalan peltojen läpi meneviä kulkuväyliä paikallisteinä tai -polkuina.

Alasen mukaan Someron kartakuva oli jo 1700-luvun alussa jokseenkin selkeä: ”Kylien sijainti osattiin esittää kartoissa oikein, samoin päävesistöjen ja soitten muoto. Maanteistä yleiskartat tunsivat tavallisemmin vain Härkätien. Pitempiä maastokohteita ei yleiskartoissa vielä 1700-luvun alussa pystytty kuvaamaan; niiden aika tuli vasta vuosisadan lopussa.”

Varhaisin välillinen kirjallinen merkintä Härkätiestä on vuodelta 1458, mutta todennäköisesti tie on perustettu viimeistään 1300-luvul-

←← Isojaon kartta 1784: Isojako toimitettiin Kimalassa 29.5.1780–23.6.1783. Kimalan kylän tiluskartan on laatinut maanmittari Fred. Johan Christén.

← Vuoden 1698 kartassa näkyvät Kimalan kartanon rantapeltoa risteilevät tiet. Punakattoinen talo on Kimalan kartanon päärakennus (hävinnyt), vieressä Rekola ja Töyrä.

Hämeen Härkätien vanhemman linjauksen on arveltu kulkeneen Pusulanjärven eteläpuolitse Ryhtän suunnasta Kimalan peltojen läpi kohti Saarentaan kylää. Kuva: Pertti Toukkari 2006.

la. Timo Alanen torjuu Hämeen Härkätien ikäarvion. Jopa 800-luvulle ajoitettu synty ei voi pitää paikkansa, "sillä asumaton taival Liedosta Renkoon on ollut niin pitkä, ettei mikään yhteisö ole pystynyt pitämään tietävalta kunnossa. Kesätie oli lähinnä ratsutie eikä sitä käytetty suurten tavaramäärien kuljetukseen, sillä matkalla oli pehmeikköjä, joihin kuormat olisivat uponneet. Tavarankuljetukset hoidettiin talviteitä pitkin. Härkätien reitti on kulkenut nykyisen Kosken Värmälästä Pitkäjärven länsipäähän, mistä reitti on Someronjoen (nyk. Paimionjoen) pohjoisrantaan seurailleen kulkenut Jaatilaan. Sieltä tie on jatkunut Pajulaan ja edelleen Tammelan Letkulle ja Portaaseen. Tämän kesätien reitin rinnalla on kulkenut talvitie, joka on oikaissut Someron Lahdenkylästä Sylvänälle ja sieltä Tammelan Torron kautta Pyhäjärven rantaan."

Vaihdoimme Timo Alasen kanssa Härkätien linjauksista sähköpostiviestejä talvella 2000.

"Härkätie on kulkenut Someronjoen (Paimionjoki) pohjoisrantaan myötäillen niin pitkälle taakse-päin kuin asiakirjoja on olemassa", Timo viestitti ja tukeutui seuraaviin yksityiskohtiin:

Pohjoisrannan linjaa puoltavia näkökohtia:

1. Sillanpään kylän nimi vuodelta 1458,
2. kievarit Lahdenkylässä ja Pyölessä 1540-luvulta alkaen,
3. Someron pappilan siirto pohjoisrannalle nähtävästi 1500-luvun alussa.

Etelärannan linjaa puoltavia näkökohtia, jotka silti ovat epävarmempia, on myös kolme:

1. Linnanmäki Saarentaankylässä,

2. Someron ensimmäisen kirkkorakennuksen paikka (nykyisen hautausmaan pohjoisosassa),
3. Maantiensilta-niminen raja- paikka Pitkäjärven ja Jurvalan rajalla."

Kuittiaineksesta 1500- ja 1600-luvulla ilmenee, että sotaväenosastot ovat majoittuneet juuri pohjoisrannan kylissä. Vain parisen kuittia on päivätty Härkälässä ja Kimalassa.

"Olen valmis aina muuttamaan mieltäni, jos jotain vastatodisteita löytyy. Ilman muuta on selvää, että etelärannallakin on kulkenut tie Jurvalasta Kimalan kautta itään. Kysymys on siitä, oliko tie tarkoitettu maantiekseksi vai pelkästään kylien väliseen käyttöön." (Timo Alasen sähköpostiviesti Pertti Toukkarille 22.3.2000) ■

Perinteinen kivijalkamyymälä
pakeloi joulusi

ma-pe 10-17
la 10-14
p.(02) 7485 358

Joensuuntie 16 Somero www.kellojakihla-aitta.fi

HYVÄÄ JOULUA!

YRITTÄJÄNAISET

*Hyvää Joulua ja
Onnellista
Uutta Vuotta!*

Ruunalantie 5 avoinna 9-17 la 9-14

sportti**kone.fi**

SOMERO-SALO- KAARINA-LOIMAA-LOHJA-TUUSULA-LAHTI

Joensuuntie 28
31400 Somero
Puh. 02 748 9209/
040 541 6316

AVOINNA

ti ja ke klo 11-17
to ja pe klo 10-17
la klo 10-13

tai sopimuksen mukaan

www.muotiputiikkihelmi.com
muotiputiikkihelmi@gmail.com

**Someron Säästöpankki
toivottaa iloista joulua!**

Someron
Säästöpankki

Joensuuntie 27, 31400 Somero
Asiakaspalvelu 029 041 2300 ma - pe 8 - 20, la 10 - 14.
www.saastopankki.fi/someronsp
www.saastopankki.fi/varaa-aika

 | @someronsp

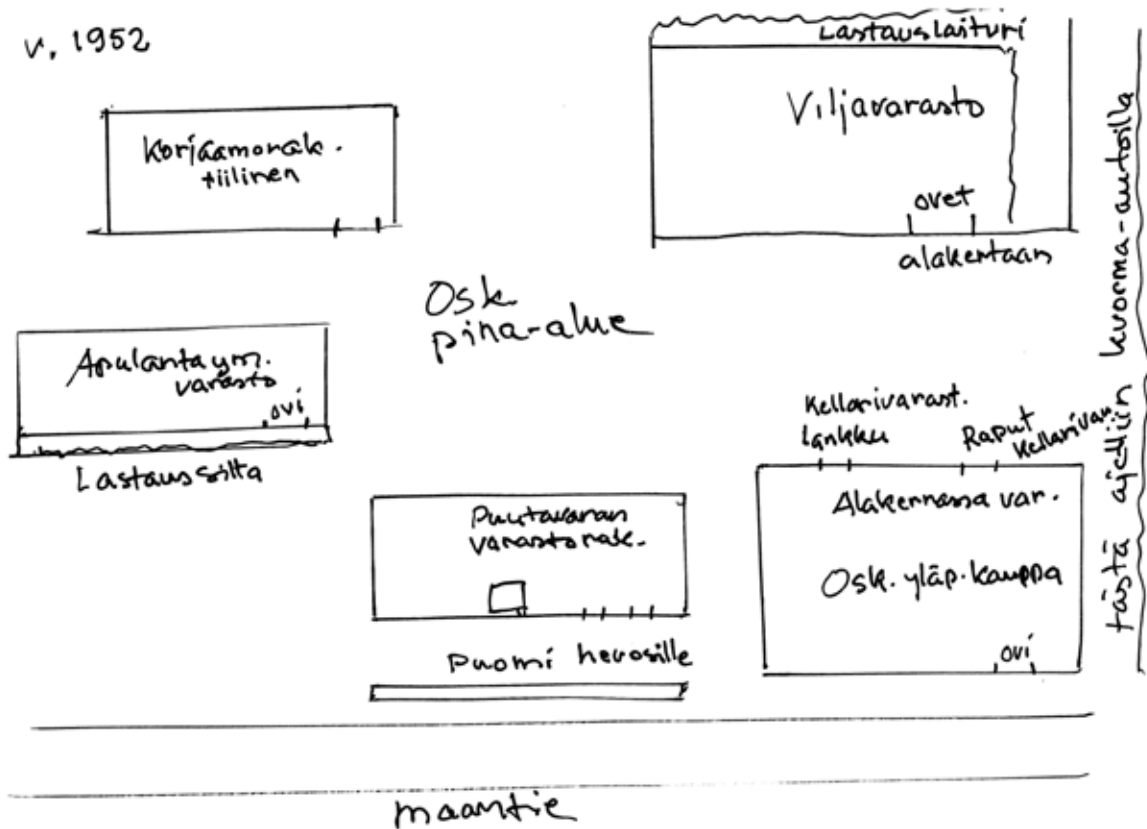
RAIMO HALLIKAINEN

Osuuskaupan vilja- ja ulkovaraston hommissa vuosina 1951–1952

Syyskesällä vuonna 1951 tuli Osuuskaupan viljavaraston työpuolen esimies Leimosen Topi meille kyselemään, tulisinko kaupan viljavarastolle töihin – tarvittaisiin työntekijää. Varastolla tehtiin parhaillaan korjaustöitä ja oli tekeillä uusia siloja sekä kaksi viljankuivuria. Kysyin, koska pitäisi tulla ja Topi sanoi, että vaikka huomenna. Näin aloin tutustumaan viljavaraston töihin ja tiloihin.

Muistan, että korjausmiehet olivat vielä töissä ja heidän esimiehensä puhui savon murretta ja oli kovin vaativainen. Somerolaisia rakennusmiehiä oli hänen alaisinaan. Kaikki täytyi tehdä hyvin tarkasti, hän itsekkin teki niin sekä vaati samaa toisiltakin. Ihailin heidän työnsä jälkeen.

Oli kiire saada paikat kuntoon, kun viljat alkoivat valmistua ja kuivureita tarvittiin kipeästi – silloin niitä ei ollut paljoa. Olihan se alkuun opettelua näiden kuivurien täyttäjien kanssa. Kaikki kuivattava vilja tuotiin säkeissä eivätkä ne yleensä olleet pieniä. Täyttösiilossa oli noin 60–70 cm korkea reunus, johon säkit tyhjennettiin ja elevaattori vei viljan kuivuriin.

↑ Silloin oli kaksi ulkovarastoa, ensimmäinen varastorakennus oli tien suuntainen ja hevospuomin takana. Toinen varasto oli vähän kauempana ja oli uudempi. Siinä oli lastauslaituri, joka helpotti varsinkin apulanta-kuormaa purettaessa tai lastattaessa.

← Someron Osuuskaupan ensimmäinen toimitalo. Kuva vuodelta 1959. Somero-Seuran arkisto.

Molemmilla kuivureilla oli omat uuninsa, jotka lämpesivät puilla. Varsinkin siemenviljan kuivauksessa täytyi olla tarkkana, ettei lämpö noussut liian korkeaksi. Lämpö säädettiin vedolla, eli ilman määrällä. Ensi alkuun kuivattiin vain päivisin, tosin tehtiin myös pitkiä päiviä. Kiireisimpänä aikana viljaa kuivattiin ympäri vuorokauden. Meitä oli kolme työntekijää, teimme kaikki päivällä kahdeksan tuntia ja yöt jaoinme niin, että yksi

jatkoj heti töitä klo 22 asti ja toinen tuli jatkamaan klo 22–03 aamuyöllä ja kolmas tuli kello kolmeksi töihin ja jatkoj iltaan asti.

Näin tehtiin töitä, ei ollut yhtään vapaapäivää pitkään aikaan, pyhätkin tehtiin samaan malliin. Tuntui tuo vuoro klo 22–03 kaikkein ikävämmältä, ei oikein saanut nukkua kunnolla. Kerran, oltuamme oikein väsyneitä, ajattelimme pitää pienen tauon ja levätä vähän. Johtaja tuli sanomaan, että kuivamon täytyy käydä yötä päivää, on kova tarve. Loppuivathan nämä yötyöt, kun puinnitkin loppuivat. Näin päästiin normaaliin työhön.

Siemenviljaa säkitettiin 50 kilon paperisäkkeihin ja samalla otettiin vastaan viljaa, jota isännät toivat kangassäkeissä. Nekin olivat välillä hyvin suuria. Säkit punnittiin vaa'alla, kaikki oli käsityötä ja aika raskasta. Kyllä siinä voimat kehittyivät nostellessa näitä säkkejä.

Viljavaraston vetäjä ja esimies oli silloin Sulkinon Jallu. Muistan

kerran yhden tapauksen, kun Jallun saappaan kärkeen oli iskenyt rotta. Jallu potki ja rotta oli kiinni saappaassa, ei varmaan saanut hampaataan irti, mutta tulihan rotalle siinä viimein loppu.

Sitten tuli ulkovaraston hoitajan paikka auki ja pääsin siihen. Työni oli hoidella ulkovaraston tavarain vastaanotto ja antaa tavaraa listan mukaan niin yksityisille kuin myös sivuliikkeillekin vietäviin kuormiin. Silloin sivumyymälöitä oli muistini mukaan 13 tai 14. Varaston esimies oli Tamminen, ja olin hänen apulaisensa.

Oli uutta opeteltavaa taas ja pidettävä ulkovarastot siisteinä, siellä oppi harjaa kyllä käyttämään. Silloin esimerkiksi ikkunalasi tuli laatikoissa, asiakkaat antoivat lasin mitat ja rautapuolen myyjät kävivät lasin leikkaamassa.

Silloin oli kaksi ulkovarastoa, ensimmäinen varastorakennus oli tien suuntainen ja hevospuomin takana. Toinen varasto oli vähän

kauempana ja oli uudempi. Siinä oli lastauslaituri, joka helpotti varsinkin apulantakuormaa purettaessa tai lastattaessa. Kyllä tämäkin työpaikka opetti paljon elämää varten nuorelle pojalle. Silloin johtajat olivat johtajia ja heitä myös arvostettiin.

Sain silloin tutustua Osuuskaupan kuorma-autojen kuljettajiin. Chevrolettia, sellaista pitkälavaista hienoa autoa, kuljetti Toivosen Toivo, Lehtisen Teuvolla oli ajokkina Ford, sellainen buldokki, jossa oli huonosti käynnistyvä dieselmoottori, joka savutti kovin. Tuomelan Ollilla oli Temssi Ford, nokaton bensa-auto, jossa ratti oli oikealla puolella. Olli oli mukava kaveri, hän antoi minun siirtää autoa kaupan pihalla, se oli jännää. Olli vielä neuvoi nuorta poikaa vaihteista ja kytkimestä ynnä muusta. Vieläkin muistan tämän, vaikka aikaa on kulunut yli 70 vuotta. Sitten oli vielä Toivosen Arvo, hänellä ei ollut ajokkia itsellään vaan hän oli apumiehenä ja sai välillä ajaakin. Myöhemmin kaikki nämä kuljettajat ryhtyivät yksityisyrittäjiksi, joilla oli oma auto liikenneluvulla.

Nämä ulkovaraston työt olivat myös raskaita, suurin työsarka oli myymälöihin vietävän tavaranto lastaus autoihin. Silloin esimerkiksi hienosokeri oli 100 kilon kangassäkeissä. Säkit pudotettiin keskusvarastoon, josta säkki täytyi ottaa selkään ja kävellä käytävä ja mennä raput ylös säkki selässä. Alussa oikein jalat vapisivat rappuja noustessa ja nostaessa säkkiä auton lavalle. Olen usein miettinyt, kun olen katsellut nuoria, kuinkahan tämä heiltä onnistuisi.

Sitten vielä kaikki fosfaatti-apulantasäkit olivat satakiloisia, aina kun kuorma-auto toi kuorman oli se purettava, tuotava kärryillä varastoon ja pinottava pinkkaan. Säkitä oli otettava kunnolla kiinni ylös

nostaessa. Onneksi kuorma-autojen kuormat eivät olleet niin suuria kuin nyt, kantavuudet olivat pieniä autoissa.

Sodista oli vielä lyhyt aika. Silloin esimerkiksi kalisuola-apulanta tuotiin irtotavarana asiakkaalle, sitä säkitettiin myös, jos myymälä oli sitä tilannut. Välillä oli hiljaisempia aikoja, aina oli kyllä työtä, esimerkiksi siivousta varastoissa, joita ei enää ole jäljellä.

Maantien vieressä oli pitkä puomi, johon sai laittaa hevosen kiinni, silloin oli vielä paljon hevosia, joilla isännät hakivat rehuja ynnä muuta.

Välillä kyllä harmitti, kun kotiin lähdön aikaan tuli kuorma apulantaa purettavaksi. Ylitöistä ei maksettu mitään, joskus kysyinkin, mutta eipä luvattu.

Ollessani Osuuskaupan varastomiehenä apulantaa tuli Jokioisiin ”kappeeraiteista” rataa pitkin tavaravaunuissa Jokioisten asemalle irtotavarana. Meitä meni neljä–viisi miestä täältä Somerolta kuorma-autolla säkittämään. Kun olimme saaneet kuormallisen säkitettyä autoon, siirrettiin ne lähellä olleeseen varastoon ja taas uutta kuormaa säkittämään. Vaunut täytyi saada nopeasti tyhjiksi, etteivät joutuneet maksamaan vaunujen seisottamisesta. Tämä apulannan säkitys ei ollut mitään mukavaa työtä, ja se pölysin ikävästi umpinaisessa vaunussa. Sitä hommaa kun pitkän päivän teki, tiesi työtä tehneensä. Enää en muista, montako säkkiä tuli vaunun apulantaa säkitetyksi, mutta muistelen vieläkin vuoden 1952 reissua Jokioisiin. Viimeisen apulantakuorman toimme kaupalle saatamme vaunun tyhjäksi, kuorma vielä purettiin varastoon.

Ollessani näissä hommissa Someron Osuuskaupassa ajattelin, että on hankittava joku ammatti ja hain ammattikouluun Hämeenlin-

naan. Olin ollut hyvin säästäväinen ja nuuka, joten minulla oli vähän rahaa koulua varten. Koulut olivat silloin kalliita, täytyi itse maksaa asunto sekä osa kirjoista. Samoin maksoivat syöminen ja matkat kodin ja koulun välillä. Piti olla tarkkana, mihin markkansa laittoi. Mistään ei saanut avustusta. Itsekin asuin 3–4 pojan kanssa yhden perheen pienessä huoneessa. Kaupasta täytyi hakea maitopulloon maitoa ja ostaa ranskanleipä puoliksi kaverin kanssa. Kotoa sai voita ja joskus haimme työmaan parakista soppalautasen, joka oli kaikkein halvin. ■

Olotilat

Hätä, Hoppu ja

Kiiru ovat tiloja

mun Somerolla

mää – olotilaneuvos –

toivon rauhaa kaikille

Antti Aaltonen

LASSE NOKKA

Koulumestari Juho Enlundin säamerkinnät

Koulumestari Juho Enlund (1842–1912) toimi Somerolla kiertokoulun opettajana vuosina 1876–1910. Hänen koulupiiriinsä kuuluivat Kerkola-Syvänoja, Häntälä, Talvisilta, Pitkäjärvi ja Viluksela.

Tukikohtana oli Kerkolan kylä, jonne hän rakennutti mökin, joka on edelleen asuinkäytössä. Torpan nykyinen omistaja löysi pari vuotta sitten ullakoltaan nipun koulumestarin papereita, joista Enlundin lukkarinkoulun aikainen kaunokirjoitusvihkonen, päivätty Turussa marraskuussa 1866, on varsin hyvin säilynyt.

Vihkon rivien välistä löytyy koulumestarin myöhemmin muste- tai lyijykynällä lisäämiä muistiinpanoja, joista seuraavassa kooste. Teksti on paikoin koukeroista luettavaa. Sulkuihin olen laittanut joitakin täsmennyksiä.

Turun lukkarinkoulun jälkeisen ajan Enlund vietti syntymäseudullaan Turun läänin Koskella (Tapalan ja Hongiston kylät) ennen Somerolle muuttamistaan vuonna 1876.

Koulumestarin merkinnät:

1866, 1867, 1868 oli paljon lunta ja kylmä kesä et 1867 tuli lehti puuhun vasta viikko ennen Johanneksen päivää. Tästä seurais (seurasi) kovatovuos. Sillon kuoli paljon ihmisiä nälkän, niin et ihmisten täyry

syöä (täytyi syödä) silppuleippä. Oli kova nälkä Suomessa ja tauti et hauratti (haudattiin) paikoin 50 yhtaika. Mutta 1869 tuli hyvä vuosi et näntyny (nääntynyt) kansa sai ruoka. 1870 vieläkin parempi vuosi.

1869 oli hyvin kaunis talvi ja lämmin ja hiukan lunta että jo huhtikuun keskipoikoilla kylvetti kauroi ja kylvöt olivat melkeen jo toukokuun keskipoikoilla loppuus.

1870 oli sulamaa melkeen koko tammikuun ett Heikin markkinat mentiin vielä kärryillä ja huhtikuussa loppus taas rekikeli kun oli niin vähän lunta ett näky orakset koko talven.

1871 oli tammikuu ja helmikuu kova pakkais (pakkanen) ettei ollenkaan suoja mut koht maaliskuussa rupeis suojamaan. Toukokuun alulla kylvettiin kauroi.

1872 oli nätti talvi ja vähän lunta. Tuli suvi niin varhain et toukokuu oli täys lehti puis, oli lämmin koht pääsiäisestä. Leikattiin elo kahta viikkoa ennen Jaakon päivää. Oli kylmä joulun etu (-puoli), mut joulu oli sula koko pyhäät.

1873 oli sula koko tammikuun. Vapun päivänä tuli niin paljon lunta et oli melkeen kyynärä (n. 60 cm). Oli hyvin pouta suvi ain syyskuuhun asti, mut sit rupeis satama ja sato 3 viikkoa. Heinäkuu oli pouta ja elo leikattiin kahta puolin Jaakon. Tuli niin hyvä vuosi rukiista eritoten.

1874 kävi ukkonen maaliskuus, palo ukkosen kaari usjamman keran (sateenkaari useamman keran). Kylvetti kauroi kahden puolen

vappu. Oli niin kuiva suvi ja kylmä Johannekseen asti. Oli hallanen vuosi, halloi oli heinäkuu elokuu. Oli ja huono heinävuosi ettei muutamii (peltoja) ollenka niitetty. Oli paljon lunta, tuli koht pyhämihinä (pyhäinpäivä). Oli pyry ja pakais joulusta alkain.

1875 oli kylmä ja lunta paljon. Oli 2. päivä toukokuuta viel niin paljon lunta ett oli aitain tasal (aitojen korkeudella) ja joen ylitten käytiin vapun jälkeen jäätä pitki. Oli niin kuiva suvi ettei satanut koko suves eikä syksylkän josta seurais niin kuivuus ettei ollu vettä kaivois eikä joissakaan et myllyt istu (eivät pyörineet). Oli niin kuiva syksy, ettei satanu heinäkuun lopust Mikkelin päivään asti.

1876 koko talven vielä oli vähä lunta ja vettä. Tuskin vettä joes ja kaivois löytyi. Oli orakset niin huanoi ett tuskin pelloil nähtiin viherjäis (eivät viheröineet).

1877 oli tammikuun 24 päivästä kova pakanen ja pyry, et oli lunta niin paljon ettei pääsy ollenka (kulkemaan). Oli vielä vapunpäivänä niin vahva jää et ylitte jäiren (jätten) kuljettiin. Oli niin märkä syksy että satoi elon (elonkorjuu) ajan melkeen joulun asti joka päivä. Ja vettä niin paljon että rihtien tappo kesti vielä jälke joulun (riihen tappo = viljan puinti riihessä. Vilja leikataan viikatteella ja kuivataan kuhilailla pellolla. Jyvät irrotetaan tähkistä varstoilla hakkaamalla riihessä). Ja oli joulu jälke vielä pellot tappamata. ■

JUKKA SARVARINNE

Jokos kuha lyö? Kalastusta Rautelassa

Otsikon kysymykseen saattoi Rautelan pikku-poika joutua vastaamaan 1950-luvun kesinä. Ja mielellään vastasikin, jos kysyjänä oli vaikka Lindeenin Mikko, kova kala- ja metsämies siitä Rautelan ja Pappilankylän rajamailta. Ketäpä kuha sitten ”löi”? Yritetään vastata.

Rautelankoski oli 1950-luvulla Someron kuuluisin onkipaikka. Onkimiehiä kesäiltaisina oli rannalla molemmin puolin virransuuta. Parasta aikaa oli kuitenkin kesäkuun alkupuoli, jolloin kuha söi varmimmin salakkasyöttiä. Kuha oli valtakunnallisestikin arvokas kala ja siksi sille oli säädetty rauha kutuajaksi. Kuha oli rauhoitettu kesäkuun aikana! Rautelan onkimiehiä se ei suuresti haitannut, vaikka muuten lainkuuliaisia olttiinkin. Ongittiin ”valkoahventa” muka, ja sakko oli kaukana kuin

vaarivainaa Veikko Lavin laulussa. Ei koskella mitään viranomaisia koskaan käyntykään. Ja kun poliisi Heikkilän musta auto sitten kohdalle pysähtyi, sieltä kömpi ulos rovasti Tasanko! Tästä vierailusta kirjoitti Reijo Siltasaari Someron Joulussa vuosi sitten.

Itse onkiminen tapahtui tavallisella mato-ongella, vain yksi onki miestä kohti. Vapa, saitto oli sutjakkaa puuta, joka valittiin itse lähimetsästä. Myöhemmin käytettiin oikein ruokovapaa (bambu), jota myi ainakin Oraksen rautakauppa. Siimana oli kalastajan- tai karhunlankaa tai oikein ”jouhisii-maa”, joka oli ajan uutuus. Alkuaikojen nailonsiima oli vain kovaa ja heikkoa nykyisiin verrattuna. Moni väkevä ”turpasärki” katkoi siiman kalastajan harmiksi.

Koski, joka oli jo kevättulvan kohinasta rauhoittunut jonkin verran toukokuun aluksi, tarjosi äitienpäivän tienoilla kutupaikan pienelle järvinorssille, kuoreelle, jota matala virranreuna oli kutuaukana mustanaan.

Sitä jotkut haavivat kananruuaksi, mutta harva kokeili ihmisravinnoksi. Tämä oli se saalis-kala, jota kevään mateet, ahvenet ja ehkä kuhatkin saalistivat ennen

varsinaista kutuaan. Kun kuhan ongintasesonki alkoi kesäkuun alkupuolilla, olivat norssiparvet painuneet jo järven syvyyskiviin. Tilalle oli tulleet mustat salakka-parvet nauttimaan virtaavan veden iloista. Salakka oli se syöttikala, jota haavittiin onkeen kuhansyöttiksi. Varovasti koukku selkänahan alta pujotettuna piti syötin hengissä ja näin se pyydysti paremmin kuin kuollut salakka, jota kyllä pitkäsäsiimassa käytettiin.

Jo alkuillasta alkoi kalamiehiä ilmestyä rannalle molemmin puolin virtaa. Meidän Rautelan poikien lisäksi tuli usein Lindenin Mikko ja Jokisen Niku Pappilankylästä ja Mikon vakiokaveri kelloseppä Kuusamo Joensuunkylästä. Myös Mäkelän Reino Joensuusta pyöräili usein koskelle.

Kuusamo, kun ammattimies oli, niin esitteli myös itse tekemäänsä heittouistinta (virveliä), jonka vapa oli tehty florettimiekasta! Oli siis metallia, ohutta, ja varmaan kelakin oli omatekoinen. Virvelimiehiä ei siihen aikaan näkynyt, kun Japanin ja Kiinan tehtaita oli tärkeämpääkin tekemistä kuin huvivälineitä. Myöhemmin 60-luvulla kävi kyllä Mikon vävy-mies Aaltion Lasse kokeilemassa

← Pusulanjärven kuha 9.8.1970 painoi 6,7 kg. Haavissa Kalevi Siltasaari ja airoissa Väinö Lehtonen. Kuvan otti Jukka Sarvarinne, joka siis oli myös veneessä.

Rautelankoski kesäaikaan. Kuvan on ottanut Kalevi Siltasaari 1950-1960-luvulla. Ei kovin kummoinen ”koski” kesällä, mutta kevättulvien aikaan kunnan kuohut.kopinokan jatkoksi. Tässä salmessa oli aikoinaan puusilta Kertunsalon tanssilavalle.

Pitkäsiimasaalista esitellään 23.8.1970. Kalevi Siltasaari ja Mauno Sarvarinne. Hauki painoi 3,3 kg. Kuhat kalevin kädessä n. 1,5 kg/kpl.

Abun uutta huippukelaa, mutta turhaan heitti virveliään, jota jo taidettiin haspeliksi nimittää. Nailonverkot olivat yleisessä käytössä ja kuhakansa harvennut. Ja kyllä Kuusamokin kuhansa onki ihan tavallisella syöttikalaongella.

Kun sitten aurinko oli painunut jonnekin Pusumäen taa, alkoi virran suulla erikoinen näytelmä. Jostain rantaleppien koloista heräsivät lepakot lentämään parvena veden ja tummien salakkaparvien ylle. Pintaa viistäen iskivät lepakot vedestä nousevien vesiperhosten ja muiden yön hyönteisten kimpuun. Parvessa oli kymmeniä lepakoita, ja kokoeron perusteella useita lajejakin. Jopa harvinainen isolepakko oli nähty erään tutkijan silmin.

Kesken karkelon räjähti ilmaan salakkaparvi, kuului äänekäs läjähdys, jota seurasi levenevät aaltorenkaat, kuha ”LÖI”! Yhä taajemmin alkoi näitä läjähdyksiä näkyä ja kuulua pitkin virran pientä, kuhat söivät kuin kiihkossa ajaessaan takaa saaliskaloja. Lähimmät pärskähdykset kastelivat jopa uloimmaisten onkijoiden housunlahkeet. Onkijoita oli rinnakkain montakin, miten nyt onnistui varaamaan paikkansa. Kohot liikkuvat hiljalleen syöttikalojen liikkeistä, ja kun sitten joku koho alkoi arvokkaasti painua pinnan alle, tehtiin tilaa ja saatteeksi neuvojakin: ”Vedä vettä pitkin!” Vapa olisi muuten katkennut ison kalan painosta. Vedettiin ”vettä pitkin” kilon-puolentoista kuhia!

Illan pimetessä siirtyivät vartuneet kalamiehet Mikko kump-paneineen lähimetsän hämärään nauttimaan eväitään. Saattoi siellä kirkas pullokin välähtää. Kun sitten palattiin onkipuuhiihin, niin jalka helposti luiskahti kiveltä, mutta onneksi vesi kiven vieressä oli matalaa.

Pappilankylän kalamiehistä on mainittava vielä yksi persoona: Lepän Eikka. Hän onki matosyötillä isoja lahnoja syvemmästä vedestä Lippukopinokan sivulta ison kiven vierestä. Hämystä kuului parikin kertaa illassa Eikan härnäävä tokaisu muille onkimiehille: ”Taas tuli paistinpannun kokkoinen!”

Rovasti Tasangon onkivierailuun on vielä palattava, kun olin itsekin silloin paikalla. Hänelle an-

Lindholmin Kallen vene Ylikosken suulla. Kuva on vuodelta 1968. Koski on siis jo ruoppattu kanavaksi, mutta keväinen matikka on vielä kalamiesten toiveissa.

Syysjäätä Rautelankosken maisemissa 1970-luvulla. Kuvassa näkyy Kertunsalon keinotekoinen niemi joka syntyi kosken ruoppausmassoista (sorasta) Lippukopinnokan jatkoksi. Tässä salmessa oli aikoinaan puusilta Kertunsalon tanssilavalle

nettiin nopeasti tarpeelliset ohjeet ja syöttikalat. Jopa ilmestyi lähellä asuva Siltasaaren Laurikin paikalle, kirkonmies kun oli ja tunsu rovastin ennestään. Lauri ei kalamies ollut laisinkaan, vaikka asui ihan kalasumpun vieressä, pojat hoitivat kalat kotiin. Kätevästi hän kuitenkin otti pitkävartisella syöttihaavilla kiinni ne pari kuhaa, jotka melko pian rovastin onkeen nappasivat. Myöhemmin Lauri osoittautuikin haavimieheksi seurakunnan suntiona kolehtihaavin varressa. Muu onkiväki ei haavia koskaan käyttänyt, vedettiin vaan kala ”vettä pitkin” suoraan rannalle. Olisiko haaviaminen ollut jotenkin epäurheilijamaista? Pyykön Reino, juuri rippikoulua käyvä kloppi, tajusi tilaisuutensa ja heitti vastarannalta

kapean virran yli Tasangolle komean kuhan saatesanoin: ”Tässä on rovastille!” Osattiin sitä ennenkin lobata!? Reinolla oli rannalla jo kuusi kuhaa, joten oli mistä antaa. Oli varmaan ihan ennätysyöntö sinä iltana.

Rautelan kovin kalamies siihen aikaan Sarvarinteen Manu ei näihin onki-iltoihin osallistunut. Hänellä oli oma pitkäsiimaharrastus, johon soutumiehiä aina löytyi. Syötiksi haavittiin salakoita koskesta ja sitkeitä ruutania savi-kuopista, joita kyliltä löytyi. Elävät siimaruutanat palautettiin takaisin lampeensa ja saattoi joku kalaparka joutua koukkuun toisenkin kerran. Manu oikein diivaili nopealla siimanlaskulla. Hän teki sormissaan siansorkkasolmun, johon pujoit-

ti rimanpätkän kohoksi. Siinä ei kauan nokka tuhissut. Samoin hän siimaa nostettaessa nosti haavilla kohot veneeseen, ehkä tietoisesti härnätäkseenkin? Sillä siinä näkijä missä tekijä. Sainkin vastata Saarentaan puolen kalamiehen kysymykseen; ”Saitte paljon kaloja, kun haavi kävi niin taajaan?”

Myöhemmin 1970-luvulla elvyitimme siimakalastusta hetkeksi Siltasaaren Kalevin kanssa. Kalevi oli naimakaupassa saanut oikeuden Kimalan kalavesiin, kalastuskunnat oli jo perustettu ja vedet tavallaan jaettu virallisestikin. Siima laskettiin siis kokeeksi Pusulanjärveen Kimalan rannan puolelle. Ja kokeilu kannatti. Vedestä nousikin ennätyskuha meille – 6,7 kg! Veneessä tätä todisti myös Kalevin

appiukko Lehtosen Väinö. Melkoinen juhlahetki!

Ei Rautelankosken kalastus pelkkää rannalta ongintaa ollut, sillä keväinen matikan pohjaonginta veneestä oli myös suosittua. Samat sankarit pääosin. Lisäksi ainakin Lindholmin Kalle, jonka vene ilmestyi Ylikoskeen jo ennen jäiden lähtemistä, ja osin alajuoksun sulassa jo aloitettiin mateiden onginta. Ettei tarinasta tulisi liian pitkä, armahdan lukijaa, ja kerron matikan onginnasta joskus myöhemmin.

1960-luvun puolivälissä alkoi kosken ylle syntyä mustia pilviä. Turun kaupunki tarvitsi Paimionjoen vettä varavedeksi Aurajoen vedenotolle, ja koski tulisi ruopata kanavaksi. Ruopattiinkin alkaen 1965 talvella. Konevoimaa palvottiin ja tehtiinkin kunnan väylä, josta oli hyvä huristella perämoottorilla, jos oli, miksei soutamallakin mikä ei ennen onnistunut. Samalla kipattiin Lippukopinnokan viereiseen syvään veteen satoja kuu-tioita, ehkä tuhansia, hyvää soraa. Odottamaan ylös-nousemista? Alkoi veden säännöstely, jolloin kesäinen virtaus loppui, ja kaloilta ja kalamiehiltä iloiset ajat. Säännöstelyjuonessa olivat mukana tietysti myös joen alajuoksun pienet vesivoimalat, joille vesi oli taivaan lahja. Talvella sen sijaan juoksutettiin niin, että jää romahti rannoilla ja tappoi piisamit. Lisäksi hävisivät Pusulanjärven upeat järvikaislat, kun juuristo jäätty. Häipyi myös kuhan tärkeän saaliskalan norssin suku! Enää ei ollut virranpielen kutupaikkaa. Tappioitakin siis tuli ja muutakin häittää. Nyt jo kymmeniksi vuosiksi.

On kuulunut huhuja Paimionjoen palauttamiseksi urheilukalastajien eldoradoksi, nyt kun elintasossa löytyy. Suunnitelmissa oli myös Rautelankosken nimi, jopa

kunnostuksen kustannusarviokin, joka ei kovin kummoiselta tuntunut näin EU-aikana, jolloin kaikkien tarjotaan avustusta.

Ennallistamiseen en usko, mutta jotain pientä muotoilua voisi uomaan varmaan tehdä niin, että veneily olisi vielä mahdollista. Ainakin ruman betonisillan yläpuolinen kaivanto antaisi mahdollisuuden muotoilla rantoja myös kalamiesten jos muidenkin iloksi. Leveä lahdella siinä olikin ennen ruoppausta. Näin ei häiritäisi alajuoksun mökkiläisten kesärauhaa. Monenlaista intressiä on tietysti puolin ja toisin.

Vaikkei mitään muuta tehtäisi niin palauttakaan kesäinen virtaus avaamalla Hovirinnan pato. Kai siinä patoluukut on? Rakennelma siinä on jo kaunis muinaismuisto.

Aikana jolloin Someronkin maisemaan nousee valtaisia tuulimyllyjä, joiden yhdenkin teho kattaa Paimionjoen voimalaitokset, niin luulisi pienen ohijuoksutuksen kalojen hyväksi olevan mahdollista. Turku hankkii vetensä nykyään muualta ja tuskin tarvitsee varavettä Paimionjoesta. Tämä vesistöasia on kyllä niin tärkeä, että tarvitaan myös virkahenkilöiden ja kunnan päättäjien aktiivisuutta asian suhteen. Kyse ei ole yksin kalastuksesta, vaan myös ymmärryksestä historiaa, maisemakulttuuria ja kunnan, kaupungin näkyvyyttä kohtaan.

Kuha ei enää lyö, eikä varmaan tulevaisuudessakaan. Satunnainen vierailu lapsuuden rannoilla sammutti kyllä turhat illuusiot. Silti olisi hyvä avata maisemaa järvelle ja vähän kanavankin rannoilla satunnaistenkin kulkijoiden iloksi. Luonto on ”maisemoinut” rantoja liikaakin.

Kun kerroin vierailustani Rautelan yhteisrannassa Paattivalkamassa, niin entinen pikkutyttö

kysyi välittömästi: ”Vieläkö Paattivalkamasta voi laskea?” Valitettavasti vastaus oli kielteinen. Näin ne lapsuuden uroteot säilyvät mielessä koko elämän. Alle kouluikäisen kaupunkilaistytön lasku suksilla järven jälle Paattivalkaman ah-teesta oli saavutus, joka antoi myöhemmin itseluottamusta Alppien rinteilläkin opettajien talvilomilla.

Tiedän kyllä, että Saarentaan hurjat tytöt laskivat jopa Pujottelumäestä yhdessä poikien kanssa, ehkä kuitenkin hiukan vanhem-pina. Mutta järven jälle silloinkin laskettiin. Nuoremmille luki-joille tiedoksi, että Pujottelumäki oli aikanaan harjujonon korkein kukkula. Sen soralla rakennettiin sittemmin osa Someroa.

Vielä palatakseni muistojen Paattivalkamaan, oli iloinen yllätys nähdä se nykyajan talkoohenki, jolla oli aikaansaatu komea laavu ja kunnan laituri yhteiseen käyttöön. Luonto on täälläkin kuin huomaa-matta maisemoinut rannat tukkoon. Kaipaisin avointa maisemaa järvelle Rautelansalmen suuntaan.

Eikä muutenkaan puuston harventaminen alueella olisi pahitteeksi. Talkoisiin siis kehotan ja ymmärtämään, mikä aarre teillä järvimaisemassa on. Siitä ovat mielenrauhaa ja virkeyttä ammentaneet entisaikojenkin raskaan työn raatajat. Ajatellaan vaikka Kertun-salon lavaa ja järven yli kiirivää haitarimusiikkia, Tiilihenryn laulua ja tanssinjytettä. Mitä viboja ja väristyksiä se nuorissa mielissä aiheuttikaan. Elämäniloa ainakin. Ehkä järven kuhatkin oppivat silloin nauttimaan pinnan värinöistä ja uivat selkävät pintaa viistäen? Tätä saimme lapsena todistaa. ■

Hyvää Joulua

Tonttu pooleksi unissaan,
ajan virtaa on kulkevinaan...

JAATILAN RAKENNUS OY

Y 1504811-1 RALA-PÄTEVYYS no. 555
KYYRÄNTIE 28, 31400 SOMERO
Puh. 040-532 1112, 0400-816 702
jaatilan.rakennus@saunalahti.fi

Toivotamme rauhallista joulua
ja hyvää uutta vuotta
yhteistyökumppaneillemme sekä
kilteille lapsille ja aikuisille!

...tuumii,
minne se vienee,
missä sen lähde lienee
(Tonttu V.M. Loiri)

**Rauhallista Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta!**

www.kotinisu.fi p. 040-5248 556

**Rauhallista
Joulunaikaa**

I-Metalli Oy

- KAHVILA
- LOUNAS
- PITOPALVELU
- KOKOUSTILAT

Meiltä voit tilata myös kotiin suolaiset-
ja makeateivonnaiset sekä kakut ja muut !

Hyvää Joulua !

Aamiainen arkisin
klo 5.00-9.00
lounas klo 10.30-14.00.
Lauantaisin keittolounas
10.30-14.00

Joensuuntie 10,
Somero
Avoimna ark. 5-17, la 6-14
P. 040 720 4375

SE

Envor, Luotettava jätehuollon kumppanisi

Meiltä saat

- Jäteastioiden tyhjennykset
- Jätteen kuljetukset
- Vaihtolavapalvelut
- Lokakaivojen tyhjennykset
- Viemärien aukaisut

www.envor.fi

Maistuvaa Joulua!
**HERKUT JOULUPÖYTÄÄN
LÖYDÄT MEILTÄ**

KUVAT TORPPAMUSEON JUHLASTA 23.7.2023, JUHA HEIKKILÄ

SOMERO-SEURAN VUOSI 2023

Somero-Seuralle vuosi 2023 oli juhlavuosi. Riutan torpan päärakennus täytti 200 vuotta ja Somero-Seura ry. 70 vuotta. Kuninkaankivien pystytyksestäkin tuli kuluneeksi 60 vuotta. Torppamuseolla juhlittiin sunnuntaina 23.7.2023. Yleisöä paikalla oli kolmisensataa.

Heinäväkeä kahvitauolla.

Tervetuliaispuheen piti Somero-Seuran puheenjohtaja Marika Haapala. Someron kaupungin puolesta juhlaan toivat tervehdyksensä valtuuston puheenjohtaja Jani Kurvinen ja hallituksen puheenjohtaja Jutta Varjus. Someron seurakunnan puolesta onnittelet esitti kirkkoherra Jaakko Knuutila.

Tanssiryhmä Sarastus esitti tilaisuudessa kansantansseja ja Someron naiskuoro lauloi kansanlauluja. Lehtori Tuula Kämi piti juhlapuheen, jossa hän luotasi Riutan Torpan sekä Somero-Seuran historiaa. Voit lukea puheen tämän lehden sivuilta.

Kaija Parko oli käsikirjoittanut ja ohjannut juhlaa varten pienoisanäytelmän Saapas näkkee, mitä kenkä tekkee, joka perustui somerolaisiin sananparsiin, joita Tapio Horilan johdolla on koottu kirjoihin. Näytelmän esitti sitä varten koottu porukka "Sananparsinäyttelijät".

Sananparsinäyttelijät keskellään käsikirjoittaja ja ohjaaja Kaija Parko.

Kansantanssiryhmä Sarastus.

← *Torppamuseon piha oli täynnä väkeä, lavalla Someron naiskuoro*

Juhlapäivän lisäksi Torppamuseolla tapahtui kesän aikana paljon muutakin. Museo oli avoinna vierailijoille kesäkuussa viikonloppuisin, heinäkuussa joka päivä ja elokuussakin vielä viikonloppuisin. Museolla kuvattiin kesäkuussa kansainvälistä tv-sarjaa, jolloin museo oli yleisöltä suljettuna muutaman päivän ajan. Metka-kööri esiintyi museolla kesäkuussa ja Leenan laulajaisen pidettiin heinäkuussa.

Vuoden 2022 ensimmäistä kertaa järjestetty Torpan joulu keräsi parisen sataa vierasta, ja Torpan joulu järjestetään tänäkin vuonna.

Jani Kurvinen ja Jutta Varjus.

Iso rakennuskanta kysyy paljon talkootunteja

Säännölliset Torppamuseon tiistaitalkoot aloitettiin toukokuun alussa, ja ne jatkuivat syyskuuhun saakka, mutta keskikesällä pidettiin taukoa.

Talkoissa saatiin uusittua aitan malkakatto sekä tuulimyllyn pärekatto. Syyskuussa talkooporukalla oli vielä ”erikoisoperaatio” Somerniemellä Arimajärven rannalla, jossa uusittiin erään aitan malkakatto.

Katon korjaus on aina mittava työ, kun mukaan lasketaan puutarpeiden hankinta, malkojen tai päreiden valmistus, rakennustelineiden pystytys ja siirtely sekä katon arviointi, purku ja uusiminen.

Kaikkiaan Torppamuseolla talkoitiin 11 kertaa, ja kun mukana oli keskimäärin noin 10 talkoolaista, tehtiin yhteensä lähes 240 talkootuntia.

Harjun kivinavetta ei saanut tukea

Haimme tukea Harjun kartanon vanhan kivinavetan Arska-siiven purkamiseen Kulttuurirahastolta ja katon kunnostukseen Leader-tukea Jokivarsikumppaneilta. Kumppan-

kaan ei ainakaan toistaiseksi herunut rahoitusta.

Harjun tilojen ja piha-alueen siivoamista jatkettiin. Arska-siivestä luovutimme muutamia maatalouskoneita Rajala-Ranchin hallintaan, koneiden omistajuus säilyy Somero-Seuralla. Jyrki Raulon kokoelmaan kuuluvia kirjoituskoneita on jonkin verran saatu myyty keräilijöille ja Harjussa olevaa rautaromuakin on saatu myytyä. Näin kertyviä varoja käytetään Harjun kunnostustöihin.

Harjussa vietettiin valtakunnallista ikkunapäivää 13. toukokuuta Harjun omia ikkunoita kunnostettiin. Kävijöitä ja kunnostajia oli parikymmentä. Tilaisuudessa irrotettiin rakennuksesta 2 ikkunaa, joista otettiin irti rikkinäiset lasit, poistettiin irtoavat maalit ja maalattiin kehykset pellavaöljymaalilla.

Harjun suhteen tavoitteena on, että huonokuntoiset lisäsiivet sekä Arska-siipi saataisiin purettua, jotta vanha kivinavetta tulisi sellaisenaan kunnolla esiin ja sen katto voitaisiin uusida. Nämä isommat remontit vaativat kuitenkin merkittävää ulkopuolista rahoitusta. Kunnostettuna Harjussa olisi mahdollista toteuttaa

monenlaista yhteisöllisyyttä ylläpitävää ja kulttuuriperintöä säilyttävää toimintaa.

Kuninkaankivet on nyt kunnostettu

Härkien varrella olevat seitsemän kuninkaankiveä pystytettiin vuonna 1963. Tänä vuonna, saatiin viimeisetkin kuninkaankivet kunnostettua, ja nyt niiden teksteistä saa selvän.

Marrakuussa Somero-Seura järjesti kuninkaankiville jäsenretken, jossa kierrettiin kaikki kivet ja esiteltiin niiden historiaa. ■

Somero-Seura ry:n hallitus 2023

Marika Haapala (puheenjohtaja)

Tuomo Grönholm

Juha Heikkilä

Ahti Kukkonen

Olli Nuotio

Kimmo Talikka

Terttu Tommila

Marja-Leena Vikman

**Juhlavia hetkiä vuodelle 2024
toivottaa Hovilan kartano**

www.hovilankartano.fi

 Someron Apteekki

Turuntie 6, 31400 Somero, (02) 748 5678

*Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta!*

KAIHDIN-LEHTONEN OY

p. 040-760 4894

**HYVÄÄ JOULUA JA
ONNELLISTA UUTTA VUOTTA!**

 **TILITOIMISTO
LYYTIKKÄ**

Rengastie 1 SOMERO
Puh. 748 6472
Puh. 040 7486 472

*Rauhallista Joulua ja
Hyvää Uutta Vuotta!*

Someron Puutavara Ky

Pärnämäentie 133, 31400 Somero
puh. (02) 748 5307, 050 537 9762

www.someronpuutavara.fi

Sp-Isännöintipalvelut^{oy}

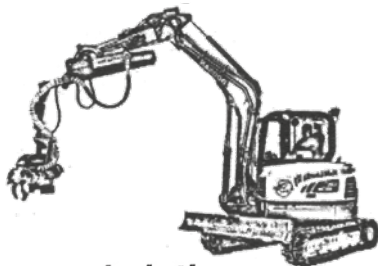
**Kiittää kuluneesta vuodesta
ja toivottaa hyvää joulua!**

*Hyvää Joulua ja
Onnea Vuodelle 2024!*

KONEURAKOINTI MIKKOLA

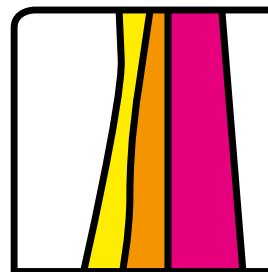
0500 970 610

- Energiapuu- ja harvennushakkuut
- Metsäkuljetukset
- Puun ja risun maantiekuljetukset

**koneurakointi
LAURILA KY**
www.koneurakointilaurila.fi

p. 0400 406 795

Jaatimet

- ThermoFin®-tuotteet
- teräsövet ja -ikkunat
 - lasiseinät
- palo-övet E30–EI120

www.jaatimet.fi

Jaatilantie 77, 31400 Somero • puh. 020 7401 111

SIRKKU KURKIKANGAS

Ikuiset leikit – lasten työtä

Flaamilaisen taiteilijan, Pieter Brueghel vanhemman teoksessa 'Lasten leikit' vuodelta 1560, kuvataan yli kahtasataa pientä hahmoa hääräämässä kaupunkiaukiolla. Tarkemmin katsoessa pikkuihmisten tekemisissä näyttää olevan tuttua. He puuhaavat samojen leikkien parissa, kuin me 1940-luvulla Hirsjärvellä.

Klapklap

Karttu koton, miähet mettäs. ”Omat nimet kirjaan”, kailottaa karttu ja hakkaa kaluvajan tolppaa. Hän on juossut paljaat varpaat kanankakkoja viistäen ympäri kaluvajan, renkituvan, saunan ja karjakeittiön. Juoksun aikana muut ovat piiloutuneet ympäri pihaa. Kartun on löydettävä heidät. Kun näköyhteys syntyy, alkaa kilpajuoksu tolpalle. Jos löydetty voittaa ja lyö nimensä kirjaan, hän pelastuu, mutta jos häviää, hänestä tulee uusi Karttu.

Tämä leikki oli yksi suosituimmista, joiden parissa Vanhalan takapihalla aikaa kulutettiin. Siellä juoksivat Marttan Ritva, Maalarin Alpo, omat Ilkka, Sirkku, Marja ja Marjatta sekä monet satunnaiset kävijät.

Oli muitakin kesäisiä ulkopelejä. Takapihalle mahtui piirtämään **neljän maalin** rajat. Tosin pula-aikana oli ikuinen puute kunnollisista kumipalloista. Kerran joku jopa veisti pallon koivunkäävästä. Neljä maalia oli yksinkertaistettu versio pesäpallosta ja siihen tarvittiin aika iso joukko pelaajia.

Sitten oli **kuka pelkää mustaa miestä**, jossa juostiin kahden viivan väliä. Joku oli musta mies, joka yritti ottaa juoksijoita kiinni. Satimeen jäänyt oli uusi musta mies. Nykyisin kiinniottajan nimi taitaa olla korrektisti Jäämies.

Oli **peili**, yksi seiso i naama sei-
nää vasten, muut leikkijät sopivan
matkan päässä hänen takanaan ja
yrittivät hiipiä kohti seinää. Yllät-
täen peili kääntyi ja jos näki liiket-
tä, palautti hiipijän lähtökuoppiin.
Joka ensimmäisenä saavutti seinän,
oli uusi peili. Tätä voitiin leikkiä
myös niin, että peili sanoi jonkin
värin ja jos jollakin oli sitä väriä
vaatteissaan, sai astua askeleen koh-
ti seinää.

Valokuvaajassa kuvaaja pyö-
ritti toista kädestä ja irrotti äkkiä
otteensa. Kuvattava jäi mahdolti-
simman hulluun asentoon ja näistä
asunnoista kuvaaja valitsi parhaan,
joka sitten seuraavaksi pyöritti mui-
ta.

Ruudun hyppääminen oli suo-
siossa. Siihen ei tarvittu montaa
pelaajaa, mutta olennainen tarvi-
ke oli paji, joka oli kaunis, litteä
kivi tai posliinin palanen. Pajoja
säilytettiin visusti omassa pienes-
sä paperipussissa. Kerran aikuiset
ihailivat lahjaksi saatua uutta astiaa.
”Mens rikki vaan, et sais pajoi”,
toivoi Marjatta.

Uimakoulussa oli opittu: ”Kel-
lo löi jo kakstoista, **keisari seisoo
palatsissaan**”. Musta kuin multa,
valkea kuin varsa, minkä vuoksi so-
tamies on parempi kuin herra. Joka
tulee viimeiseksi, se on kuolemaks.
Tarkat säänot olen unohtanut, mut-
ta niihin liittyi sanapareja, joita oli
arvattava. Leikissä seistiin parijo-
nossa, kädet parin kanssa yhdessä
ylhäällä ja lopuksi kuoleman koh-

dalla laskettiin alas. Käsien väliin
jääneet ratkoivat sitten sanapareja.

Saman tyyppistä kisaa käy-
ttiin **viimeinen pari uunista ulos**
-juoksussa. Parijonon viimeiset
lähtivät karkuun ja pariton yritti
ottaa toisen kiinni. Onnistuessaan
parittomaksi jääneestä tuli uusi
kiinniottaja. Tätä kisattiin usein
rannassa, santakuopan töyrään
päällä. Lisää jännitystä toivat tör-
mäpääskyt, jotka juoksun tärinän
pelottamina lentelivät pesistään.

Pääsiäiseksi aikuiset virittivät
kaluvajaan keinun ja hyppylaudan.
Niissä lensivät ja pomppivat vart-
tuneemmatkin vieraat.

Kaikkiin edellä kuvattuihin
leikkeihin liittyivät tarkat sään-
not, jotka jokainen osasi ja joita
noudatettiin kyselemättä. Erikseen
olivat sitten mielikuvitusleikit, mo-
nipuoliset, rönsyilevät, pitkäkes-
toiset. Sama puuha saattoi jatkua
päivästä toiseen.

Kotimme kummallakin puolel-
la olivat kalliot, joista on louhittu
navetan, tallin ja kivijalkojen lohka-
reita. On syntynyt hyllyjä, tasanteita
ja rappuja. Niistä oli hyvä kuvitella
koteja, kerrostaloja, kauppoja, lin-
noja tai valtaistuimia.

Kuvitteluleikkien ehdoton suo-
sikki oli **kotileikki**. Kodin raken-
tamiseen oli kaksi varmaa paikkaa.
Kalliohyllyt tien toisella puolella ja
rantapellon päässä. Kummassakin
paikassa tasanteella oli kaksi seinää,
mutta rannan puoleisen hyllyn yksi
reuna oli kolmen metrin pystysuora

pudotus. Kukaan ei koskaan pu-
donnut.

Kodin rakentamiseen ei paljoa
tarvittu: kiviä, laudanpätkiä, hy-
lätty astia. Perinteiset käpyeläimet
olivat käytössä. Kuusenkäpyleh-
mät, männynkäpylampaat ja pie-
net lepänkäpyset kanoina, asuivat
omissa karsinoissaan. Joidenkin
tarveaineiden hankkimiseen näh-
tiin paljon vaivaa. Osmankäämiä,
joita kutsuimme puntarpäiksi, kas-
voi silloin vain yhdessä paikassa,
Hovimäen rannassa. Sinne sou-
dimme, eikä pelastusliivejä ollut
olemassakaan.

Kolmas paikka kotileikille oli Lammaskallio. Siellä ei ollut seiniä, mutta syvennys, missä melkein aina oli vettä, että saatiin keittää puuro. Ja oma huvipuisto! Kallion pyöreään kylkeen oli sukupolvien lasten kulutuksesta hioutunut lasinsileä liukurata. Se näkyy siellä vieläkin. Rakennetut kodit säilyivät paikoillaan koko kesän, ei niitä kukaan käynyt hävittämässä.

Itse leikki oli valmistautumista aikuisten rooleihin. Oli isä, äiti ja lapset. Jostakin syystä pojat eivät koskaan halunneet osallistua, eikä kukaan tytöistä oikein halunnut olla isä. Ratkaisuksi tuli huushollit, joissa oli kaksi äitiä ja paljon lapsia. Lapset olivat aika kummallisia. Kattotikkuja tehdessä pärehöylän jäljiltä jää sileitä, kolmiomaisia kapuloita. Niihin piirrettiin silmät ja suu, tukaksi kävi vanhojen vauvojen toppauksista saatavat jouhet. Kapulalapsia tehtiin Mustosen Anjan kanssa paljon.

Välillä oltiin hienoa rouvaa ja puhuttiin ruotsia. ”Sinne jag inte goo, siel on paljon rapakkoo, kengän suusta inne goo siellä paljon rapakkoo, tai lastenkorinkarun varrelle me rikomme reen tai poviittaskuu.” Vähän tuhmasti: ”ett två tre fyra, alla byxor äro dyra, den som inga byxor har, han får gå med rumpen bar.”

Oli **salakieliä**, herneen kieli ja kontin kieli. Niitä puhuakseen piti osata vähän lukea. Herneen kielessä joka tavun eteen lisättiin her. ”Herohersaatherko herherherneen herkielhertä.” Kontinkielessä sana käännettiin kontin kanssa. Puhu konttia kuului kohu punttia.

Persoonan muuttamiseen luonto tarjosi materiaaleja. Vaahteran siemenkota liimautui pitkäksi nenäksi ja kuusen naavasta sai roikuvat viikset tai parran.

Joskus mielikuvitusleikit saatoivat mennä kiusaamisen puolel-

le. Kaveripari, esimerkiksi Anja ja minä tai Marjatta ja Marja, kehitti tarinan ihmeellisestä paikasta, vaikka Ruusulasta, jonne muilla ei ollut pääsyä. Jos joku halusi Ruusulaan, paikan haltijat keksivät pääsykokeeksi mitä vaikeimpia ja harmitavaimpia tehtäviä. Suljettiin haan taakse, vaikka ulkokuusiin. Tehtäväsuoritukset eivät tietenkään joltaneet mihinkään satumaailmaan.

Piha, ympäröivät kalliot ja rannat olivat ihana ympäristö, jossa paistoi aina aurinko ja oli aina kavereita. Vähän isompina laajensimme reviiä. Käveltiin tai pyöräiltiin Särämäkeen ja Jyrkiharjulle hakemaan sinivuokkoja ja hajuheiniä. Niin juhliittiin vappua, jaloissa ehdottomasti nilkkasukat.

Mutta tuli talvi, säät määräsivät ulkoilua. Suojalla rakennettiin lumilinna ja lyhtyjä. Kynttilänpätkät olivat arvossaan, sai sähköttä lyhtyyn tai linnan ikkunaan. Kommeuksia vartioivat hienot hiilisilmäiset ukot.

Muistaakohan kukaan lukijoista leikin, jossa hankeen poljettiin iso ympyrä, sille kolme halkaisijaa ja keskipisteeseen joku seisomaan. En millään saa mieleeni, miten se meni.

Paljon piti olla sisällä, keksiä tekemistä, viritellä mielenkietoja. Kotiin ei tietenkään tuotu valtavia lapsilaumoja, joitakin vain kerrallaan. Sisäleikeissä oli, samoin kuin ulkona, sääntöjä ja mielikuvitusta: **avainkätköä, piilosta, laiva on lastattua**, kaikki tuttuja nykypäivän lapsillekin. **Vettä kengässä** meni näin: yksi leikkijä lähetettiin toiseen huoneeseen ja hänelle määrättiin ystävä muiden joukosta. Eristetty kutsuttiin sisään ja hän aloitti kyselyn. Mitä tiedät mun ystävästäin? Vuorollaan jokainen kertoi yhden ominaisuuden, joiden perusteella ystävän piti ratketa. Jos arvaus meni väärin, oli vettä kengässä ja peli

jatkui. **Sokko** taas näin: yksi seisoi silmät sidottuna piirin keskellä. Hetken pyörittyään piiri pysähtyi ja sokon oli tunnustelemalla keksittävä, kuka hänen eteensä jäi.

Leluja ei siihen aikaan ollut nykymalliin. Oli meillä pahvipäiset vauvanuket ja niille sängyt pe-tivaatteineen ja kerran jopa yksi yhteinen silmät avaava neiti, ihan kuttaperkaa.

Itse voi tehdä kaikenlaista. Paperiarkista osattiin taitella laiva, haitari, kirppupussi, lennokki tai lintu. Tyhjästä lankarullasta, kumilenkistä, tulitikun pätkästä ja pienestä palasta saippuaa, syntyi itsestään liikkuva traktori. Lankalenkistä ja isosta napista sai venyvän hyrrän. Näppärät sormet taikoivat lenkistä kalaverkon, jättiläisen housut tai maagisesti sormien läpi sujahtavan sykerön.

Arvoituksia kyseltiin. Ellei tiennyt vastauksia, joutui Hymylään. ”Hys hys Hymylään. Sirkku meni Hymylään niin, että portit paukahti ja koirat haukahti. Hymylän muori kysyi, mitäs tänne tulit. Sirkku sanoi tulleensa yhden arvoituksen tähden. Muori antoi Sirkulle lasiset saappaat ja voisen hatun. Sirkku käveli kalliolle, lasiset saappaat menivät rikki ja aurinko sulatti voisen hatun.”

Valintatilanteisiin tarvittiin kaikkien osaamia loruja:

Ulle dulle dof, kinkelaade kof, kof-felaade kinkelaade, ulle dulle dof.

Enten tenten teelikamenten, hissun kissun vaapulavissun, eelin keelin klot, viipula vaapula vot, nyt minä lähden pelistä pois.

Maalari maalaa taloa, sinistä ja punaista, illan tullen sanoo hän, nyt minä lähden pois. ■

*Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta!*

Toivottaa
KÖKKÖN VÄKI

PITKÄJÄRVI, SOMERO
Jani Kurvinen p. 0400 536 526
www.kökkö.fi

Hyvää Joulua ja Onnekasta Vuotta!

Mäkilän Traktorimuseo

Kärläntie 10, Somero
puh. 040 727 1444

*Hyvää Joulua ja
Onnea alkavalle vuodelle!*

**Konehuolto
Jarkko Palén**

Puh. 0400 532 384

*Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta!*

Rukkakauppa ja hautaus toimisto

R. Mikkola

Joensuuntie 23, 31400 Somero – Puh. 7485 092
www.hautausmikkola.fi

*Hyvää Joulua ja
Menestyksestä Uutta Vuotta 2023*

KMS Palvelu Oy

0400-533 416

*Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta!*

Someron TasoPesu

Puh. 050 379 6351

K Market

SOMERO

Käy tutustumassa:

www.someroseura.fi

www.somerniemi.fi

www.facebook.com/someroseura

www.facebook.com/SomerniemiSeura

PEKKA SALMINEN

Suomensyöjä Otto Wille Kuusinen

Allistelin suorastaan äimän käkenä, kun 1970-luvun ensi puoliskolla Otto Wille Kuusisen arvostus nousi Suomessa huimiin sfääreihin, kun merkittävä osa suomalaista opiskelijanuorisoa alkoi ihannoida ihan tosissaan Neuvostoliiton poliittista järjestelmää ja otti iskulausekseen ”Eteenpäin SKP:n johdolla Otto Wille Kuusisen viitoittamaa tietä”. Kuusinen sai symbolisoida äärimmäistä radikalismia.

Katsotaan nyt etappi etapilta, millainen oli se Kuusisen elämän tie, jota taistolaisopiskelijat halusivat kulkea. Tien taukopaikoilla kannattaa tutkia, millaisia näkymiä se Kuusisen elämän vaiheista tarjoaa. Tie ei ole tasainen autostrada, vaan matkan varrella on rospuuttokeliä, nimismiehen kiharaa, teräväreunaisia kuoppia.

Ensimmäisellä levähdyspaikalla päästään kurkistamaan miehen lapsuuteen ja nuoruuteen

Otto Wille Kuusinen syntyi kyläräätälin pojaksi 1881 Laukaassa, kävi kansakoulun ja oppikoulun, kirjoitti ylioppilaaksi Jyväskylän lyseosta 1900 ja valmistui maisteriksi Helsingin yliopistosta 1905 aineyhdistelmällä filosofia, estetiikka ja taidehistoria. Miehen harrastukset olivat humanistiset: teatteri, musiikki, museot, taide, kirjallisuus sekä monipuolinen liikunta.

Valtakunnan politiikka imaisi Kuusisen mukaansa, vaikka hänellä oli ollut resursseja yliopistourallekin. Hänet valittiin sosialidemokraattien kansanedustajaksi. Eduskunnassa Kuusisen puheet olivat taidokkaita ja loogisia, mutta samalla teräviä ja aggressiivisia. Lainsäädäntötyössä hänelle ei keltannut parlamentarismi, koska sen avulla ei voitaisi saavuttaa yhteiskunnallisia uudistuksia. Oli tehtävä väkivaltainen vallankumous ja perustettava punakaarteihin nojaava työväenvalta.

Näin tehtiin, ja kapitalippu nostettiin tammi-kuussa 1918. Kuusisesta tuli Kullervo Mannerin johtaman kansanvaltuuskunnan eli työväenhallituksen opetusministeri, joka sai tehtäväkseen laatia mahdollisimman kansanvaltaisen valtiosääntöesityksen. Syttyneen sisällissodan voitti kuitenkin porvarillinen valkoinen Suomi Mannerheimin johdolla ja saksalaisen divisioonan avustamana. Kuusinen uskoi vallankumouksen voittoon aina saksalaisten maihinnousuun asti 3. huhtikuuta. Seuraavana päivänä kansanvaltuuskunnan jäsenet pakenivat Pietariin jättäen kannattajansa punasoturit oman onnensa nojaan. Nämä joutuivat maksamaan hengellensä johtajiensa teot, eivät kuitenkaan kaikki, sillä Viipurin kautta pääsi 6000 punapakolaista rajan yli Neuvosto-Venäjälle.

Pakolaiset hämmästelivät siellä vallitsevaa epätaasa-arvoa. Kommunistieliitti eli kuin kuninkaat: O.W.

↖ *Sosialistisen opiskelijaliiton 10. liittokokous 1975 Kulttuuritalossa. Puhujana Taisto Sinisalo. Puheenjohtajistossa vasemmalta Keijo Ahola, Ulla Viitasara, Jyrki Oranen, Aki Linden, Juhani Lehto, Reijo Kalmakurki ja Marjatta Stenius. Kuva: Kansan Arkisto.*

← *Otto Wille Kuusinen 1920-luvulla. Kuva: Kansan Arkisto.*

Kuusisen perhe sai uuden auton joka vuosi ja autonkuljettajan, datšan ja lomamatkat Mustallemerelle. Lisäksi heille annettiin asunto ensin Lux-hotellista, sitten Kremlistä ja lopuksi eliitin kerrostalosta läheltä Punaista toria. Herraskaiset olot olivat tietysti balsamia hävityn vallankumouksen repiviin haavoihin, mutta silti kapinan epäonnistuminen 1918 tuotti Kuusiselle tuskaa läpi elämän. Hän kirjoitti tutkielman ”Itsekritiikkiä”, joka alkoi runollisesti: ”Vallankumouksen enkeli liiteli yli maan, mutta me olimme liian tyhmiä pystyäksemme tarttumaan sen siipiin.” Joka tapauksessa Kuusinen uskoi vakaasti uuteen aseelliseen vallankumoukseen Suomessa. Mutta sitä ei tullut.

Toinen lepoetki on tarpeen, kun tutustutaan miehen työtovereihin ja verkostoitumiseen

Taistolaisopiskelijoita epäilemättä kiehtoi Kuusisen verkostoituminen Neuvostoliiton huippukommunistijohtajien kanssa: hän oli ollut Leninin ystävä, Stalinin neuvonantaja ja Hruštševin liittolainen. Hän oli sekä Leninin että Stalinin läheinen työtoveri. Kuusinen kuului kommunistisen maailmanjärjestön Kominternin päättävään johtajistoon sen alkuajoista aina sen loppuun saakka, eikä ihme, sillä hän oli lahjakas ja tarmokas diplomaatti, joka oli perillä muiden maiden olosuhteista.

Kuusinen oli taitavana kynänkäyttäjänä jopa Stalinin ja Kominternin virkailijoiden puheiden haamukirjoittaja. Hän ei halunnut itse esiintyä yleisölle ja suurille joukoille; mies halusi olla taustalla, harmaa eminenssi. Kuusinen omaksui ehdottoman uskollisuuden sille linjalle, joka kulloinkin oli valitsevana Neuvostoliiton kommunistisen puolueen huipulla. Hän oli taitavan väistelyn mestari ja pelastui näin Stalinin lihamyllystä. Mies vetäytyi viisaasti taka-alalle uhkaamatta koskaan vahvempiensa asemaa ja valtaa. Kuusinen oli kokenut ja varovainen poliitikko: hän ei sylkenyt vasten tuulta eikä suurin surminkaan halunnut Stalinin mestauskirveen alle. Niinpä mies kehuskeli vaimolleen, että hän ”oli kuin käärme: vaihtanut elämänsä varrella nahkaa seitsemän kertaa”. Ei ollut helppoa kulkea toveri Stalinin viitoittamalla tiellä kohti onnellista tulevaisuutta, vaikka sitä vakuutettiin iskulauseissa.

Terijoen hallituksen vähäisessä käytössä ollut ”palatsi” Terijoella kuvattuna jatkosodan alussa suomalaisten palattua paikalle. Kuva: SA-kuva.

Kolmannen hengähdyspaikan maastossa oli verijälkiä

Stalinin valtakauden valeoikeudenkäynnit alkoivat 1936. Harva Neuvostoliitossa elänyt suomalainen selvisi Stalinin terrorin yli hengissä. Kuusinen selvisi, mutta hänen aateveljensä ja sukulaisensa eivät, koska hän aktiivisesti myötävaikutti monien suomalaisten joutumisen vankeuteen tai teloitettavaksi: Kullervo Manner ja tämän puoliso Hanna Malm likvidoititiin; tytär Riikka menetti ensimmäisen aviomiehensä; poika Esa oli vuosia vankileirillä ja kuoli siellä keuhkotautiin; miniä ja lanko katosivat; entinen vaimo Aino kiersi vankiloita 15 vuotta. Tytär Hertta pelastui, koska oli Suomessa vankilassa, ”turvasäilössä”. Kuusisesta oli tulossa suuri yksinäinen, kun ympärille tuli autiota.

Elokuussa 1937 alkoi Stalinin ”erikoisoperaatio”. Terrori ulotettiin ulkomaalaisiin: puolalaisiin, saksalaisiin, baltteihin, suomalaisiin. Jokaista, joka puhui vierasta kieltä ja jolla oli yhteyksiä ulkomaille, syytettiin vakoilusta. He olivat ”fasistisia spioneita”, kansanvihollisia tai vastavallankumouksellisia. Stalin alkoi puhua syöpäläisistä, saastasta ja liasta, joista valtakunta oli puhdistettava sekä rikkaruohoista, jotka oli kitkettävä. Ja kyllä kitkettiinkin: 9100 suo-

malaista teloitettiin. Tällainen oli kansanviholliseksi leimatun ihmisen viimeiset hetket ”Isä aurinkoisen” valtakunnassa: pidätettiin, vangittiin, kuulusteltiin, kidutettiin, tuomittiin, pöytäkirjattiin, ammuttiin, haudattiin. Se oli siinä.

Neljäs pysäkki antaa tilaisuuden unelmille

Kuusisen varsinainen unelma oli pakottaa Suomi alistumaan. Perustellusti Lenin antoi hänelle lisänimen Suomensyöjä. Kuusinen unelmoi siitä, että Suomi joutuisi hänen valtaansa, ja hänestä tulisi Skandinavian ”prokonsuli” sitten kun koko Skandinavia olisi kukistettu ja alistettu kommunismille. Ja kun myöhemmin koko Eurooppa olisi kommunistinen, hän palaisi Moskovaan, ja hän, Kuusinen, olisi se mies, jonka tahdon mukaan hallittaisiin maailmaa. Kaikki tämä saavutettaisiin sotilaallisin keinoin. Ensimmäinen askel oli talvisota 1939 – 1940, jonka syttymiseen hän oli vaikuttanut ratkaisevasti. Hän hankki sotaa, ja sai sen.

Kuusisen unelma näytti jo toteutuvan, kun Stalin määräsi hänet Terijoen hallituksen eli Suomen kansanhallituksen pääministeriksi joulukuussa 1939. Stalin vakuutti aluksi, että talvisodan rauha solmit-

Suomen kielen opiskelu koki ylösnousemuksen Stalinin siipien suojassa. Kuva Pekka Salminen.

taiisiin neuvostohallituksen ja Terijoen hallituksen välillä, mutta pian hän kuitenkin hylkäsi Kuusisen ministeristön ja suostui rauhan rakentamiseen Suomen virallisen hallituksen kanssa.

Viides kaffepaussi näyttää suomen kielen ylösnousemuksen

Talvisodan jälkeen liitettiin Suomelta ryöväytyt Karjalan alueet uuteen vastamuodostettuun Karjalais – suomalaisen sosialistiseen neuvostotasavaltaan, jonka presidentiksi nimettiin O.W. Kuusinen. Uuden tasavallan perustamisen on katsottu merkinneen askelta suunniteltuun Suomen liittämiseen Neuvostoliittoon. Niinpä sen viralliseksi kieleksi tuli venäjän ohella yhtäkkiä ja yllättäen suomi.

Hämmennys oli suuri, kun tappava isku suomen kielelle Itä-Karjalassa oli annettu suurena puhdistusvuonna 1937. Suomen kieli julistettiin vastavallankumoukselliseksi, porvarillisten nationalistien kieleksi, jota ei saanut missään käyttää. Kaikki suomenkieliset lehdet – toistakymmentä – lakkautettiin ja toimittajat ammuttiin vakoilijoina. Radiossa ei saanut puhua sanaakaan suomea. Suomalainen kaunokirjallisuus, Kalevalaa lukuunottamatta, tuhottiin. Näitä mää-

räyksiä toteltiin tarkasti kolme vuotta talvisodan päättymiseen asti.

Kesäkuussa 1940 Kuusinen joutui kimuranttiin tilanteeseen: oli pyörrettävä reglementit suomen kielen tappolinjasta ja polkaistava suorastaan tyhjistä koululaitoksen elvyttäminen. Kuusinen antoi tehtäväksi kirjallisuudentutkija Topias Huttarille laatia Kirjallisuuslukemisto keskikoulua varten. Kirjan toimittaminen lähti vauhdilla liikkeelle ja vuoden kuluttua se painettiin Petroskoissa nippa nappa ennen kuin Suomen armeija valloitti kaupungin, suomeksi Äänislinnan, syksyllä 1941.

Teos on sisällöltään varsin monipuolinen: siinä on suomalaisten ja venäläisten arvostettujen kirjailijoiden suppeita elämäkertoja sekä näytteitä heidän tuotannostaan. Lukemisto alkaa – kuinkas muuten! – Stalinin ylistysrunolla ja vasta sen jälkeen päästään opiskelemaan ja analysoimaan kirjailijoiden tuotantoa. Opus antaa aluksi vuoron kansanrunoudelle, kun seuraa otteita Kalevalasta ja Kantelettaresta. Lopuksi perehdytään klassikkokirjailijoiden tuotantoon: Aleksis Kivi, Minna Canth, Juhani Aho, Eino Leino, Maiju Lassila tuovat näkyville suomalaista kirjallista kulttuuria.

Viimeinen etappi on Kremlissä

Vuosien vierieissä ja Kuusisen vanhetessa elämän esirippu alkaa laskeutua ja sairaus saada voiton miehestä. Maksasyöpä oli tuhonnut sisuskalut. Toukuussa 1964 Kuusinen kuoli. Hautajaisissa hänen arkkunsa ääressä seisojaksi koko neuvostokommunistien poliittinen eliitti, mukana myös miehen sielunveli, talvisodan hyökkäysarmeijan komentaja marsalkka Kirill Meretskov. Otto Wille Kuusisen viitoittama tie päättyi Kremlin muuriin, mutta hänet muistetaan yhä nimikkokadusta Moskovassa ja patsaasta Petroskoissa. Rauha Suomensyöjän muistolle. ■

LÄHTEET

Topias Huttari 1941: Kirjallisuuslukemisto.

Maria Lähteenmäki 2022: Punapakolaiset.

Venla Sainio 2005: O. W. Kuusinen. – Suomen kansallisbiografia 5.

Arvo Tuominen 1957: Kremlin kellot.

Antero Uitto 2013: Suomensyöjä Otto Wille Kuusinen.

Timo Vihavainen 2003: O.W. Kuusinen ja taistelu Stalinin perinnöstä.

TEKSTI JA KUVAT: ESSI TORKKOMÄKI-RYHTÄ

Someron 70-vuotias kansallispuku

Keväällä 2023, ehkä vähän yllättäen, huomasin kansallispukekirkon järjestelyiden yhteydessä, että Someron puku täyttää 70 vuotta.

Kansallispukekirkkoa lähdimme puuhaamaan vuoden 2022 juhannusjuhlien innoittamana. Ajattelimme, että nämä arvokkaat puvut ansaitsevat lisää käyttöä. Kansallispukekirkkoon kutsuimme väkeä jumalanpalvelukseen kansallispuvuissaan, pukeutuneena niiden osiin tai tuunaa-mun-perinne hengessä. Tai vaan ihailemaan muiden pukuja. Tuossa yhteydessä törmäsin faktaan, että Someron Marttayhdistys oli tilannut Someron kansallispuvun vuonna 1953.

Suunnittelimme, että jumalanpalveluksen jälkeen voisimme viettää juhlaa vanhan seurakuntatalon pihassa, mutta säiden epävakauden myötä kirkkokahvit nautittiin katon suojissa. Puhujaksi pyysin kansallispukuasiantuntija ja -harrastaja Mari Varosen Jyväskylästä. Alustuksen jälkeen hän kerroikin meille päällämme olleista puvuista taustoja ja faktoja. Heinäkuun toisena Someron kirkkoon saapuikin tykkimysstyt tärkättyinä väkeä kutsunmukaisesti pukeutuneina, ja suuri osa siirtyi myös kahville.

Kaukaisimmat puvut olivat Kamerunista, mutta Suomen rajojen sisäpuoleltakin löytyi esiteltävää.

Kansallispuvujen lisäksi oli paikalla myös yksi Tuukkalan muinaispuku. Tilaisuuden yhteistyökumppanina seurakunnan kanssa toimi Someron Marttayhdistys, itseoikeutettuna Someron puvun alkuperäisenä tilaajana.

Someron puvun alkuvaiheista on Kerttu Hovila kirjoittanut vuoden 1965 Someron Jouluun. Siitä lainaan. Tuolloin puhuttiin Someron-Somerniemen kansallispuvusta, jossain historian käänneessä nimitys on lyhentynyt kuntarajojen mukaisesti Someron puvuksi. Vuonna 1953 museoneuvos Arvo Kytölä on esitellyt Marttoille eri pitäjien pukuja. Someron Marttayhdistys ja Somerniemen Maatalousnaiset perustivat toimikunnan, joka puheenjohtaja Terttu Sagulinin toimesta otti yhteyttä kansallismuseoon. Tutkimusten perusteella hahmoteltiin kuvaa esiäitien juhla-asusta.

Pukuun haluttiin historiallista todenperäisyyttä, joten värit ja menetelmät tulivat olla perinteisiä. Kansallismuseossa on talletettuna tältä seudulta kasvivärein värjättyä raidoitettua pukukangasta. Siinä vuorottelevat mataranpunaiset, sammaleenvihreät ja siniset flammuvärjättyt raidat. Hameen perustana

on siis vanha kangaslöytö, muut osat suunniteltiin etelähämäläisten pukujen mukaan.

Kansallismuseon taiteilija Leila Vaheri piirsi puvun luonnoksen maisteri Tyyni Vahterin tutkimusten ja asiantuntemuksen pohjalta. Kansallispuvut eivät siis ole hautalöytöjä vaan asiantuntijoiden kokoamia uusintoja, jotka kuvaavat 1700- ja 1800-lukujen rahan juhlapukeutumista. Juhlamuoti otti vaikutteita säätyläisten asuista, mutta muutokset olivat hitaita.

Lisäksi kansallispuvut ilmentävät tekoajankohdansa käsityksiä. Nykyisin monet puvut, kuten esim. Hämeen naisen puku, on nk. tarkistettu. Puvun ulkonäköä on korjattu lähemmäksi historiallisia esikuviaan. Someron puku on kuvaukseltaan edelleen sama kuin alunperinkin, monet kuitenkin tekevät pieniä korjauksia pukuihinsa mm. hameen helmaa pidentämällä.

Someron kansallispuvun hame on savipitäjälle soveltuvasti tiilen/terrakotan punaisten, sammaleenvihreiden ja sinisten, valkotäpläisten flammuraitojen vuorottelemana pystyraidoitettu villahame. Liivinä on niin ikään villakankainen sininen körttiliivi. Liivi on edestä nyöritetty, körtit on takana helmassa. Pellava-

kankaisessa valkeassa paidassa on leveähkö taittokaulus. Rannekkeet ja kaulus on revinnäiskoristellut. Esiliina on myös pellavaa ja siinä on alaosassa reikäommelkoristeet. Pukuun kuuluvassa taskussa toistuvat hamekankaan flammuraidat keskiosassa sekä reunustuksessa. Tasku sidotaan viitelöidyllä vyöllä. Koruna on näyttävä hopeoitu tai hopeinen tummaksi patinoitu levyriipus, jossa on tähtiaiheita. Vaihtoehtoisena koruna voisi käyttää sinisiä helmiä, mutta niille ei alun perin löydetty valmistajaa eikä niitä liene juuri kukaan hankkinut. Karkkilan pukuun siniset helmet kuuluvat. Aikuisen naisen päähine on tykkimyssy. Myssyn koppaosa ja rusetti on punaruskeaa silkkiä, joka on koristeltu värikkäästi ketjupistoin. Tykkiosa on nyplättyä pitsiä tai kirjottua tylliä. Sukat ovat valkoiset ja jalkoihin puetaan länsisuomalaisittain mustat solkikengät.

Someron puku on kansallispukupiireissä varsin arvostettu, flammuraitainen hamekangas ja runsaat revinnäiskoristelut tekevät siitä myös rahallisesti arvokkaan. Uusi, valmiiksi tehty puku tykkimyssyllä ja korulla maksaa liki 8 000 euroa; Hämeen tarkistetun puvun voi hankkia uutena päähineineen 5 500 eurolla.

Nykyisin länsisuomalaisiin pukuihin voi liittää myös silkkihuivin. Itse hankin kesän kansallispukukirkkoon pukuni osaksi sammaleen vihreän huivin olkapäille.

Oman pukuni kankaat kutoi aikoinaan mummini Helvi Torkomäki kansalaisopiston kurssilla. Itse osallistuin pukuni valmistukseen tekemällä revinnäiset ja ompelemalla osat yhteen, taisin olla kuusitoista-seitsemäntoistavuotias. Mummi ja silloinen opiston kansallispukukurssin opettaja Maila

Nikkanen auttoivat välillä kädestä pitäen.

Tuolloin puvut noudattelivat ajan tyyliin polven alapuolelle pituutta ja liivin tiukkaa istuvuutta. Myöhemmin olen hameita pidentänyt miltei nilkkamittaan, onneksi oli helmassa iso käänne. Ja jostain syystä sitä piti myös hiukan vyötäröltä päästää. Liivinkin saumavarat on kaikki tarvittu käyttöön. Nauhat sentään sopivat edelleen, vaikei niitä enää näin aikuisiällä ehkä sovi päähänsä pukeakaan.

Kansallispuvut on tehty käytettäväksi, kaappien kätköissä surkastuneet puvut eivät ilahduta edes kaapin tonttua. Ei muuta kuin puvut pusseistaan ja baanalle. ■

Valoisaa joulua!

Kirjoittaessani tätä joulutervehdystä on marraskuu. Ulkona on loskaa, vettä ja lunta. Harmaata. Marraskuussa illan hämärä tulee aikaisin. Joka päivä vähän vielä aikaisemmin. Mutta samalla, kun ilta hämärtyy aiemmin ja valoisa aika lyhentyy joka päivä, huomaa, kuinka valo illan pimeydessä lisääntyy.

Kun ajelen Somerolla ja muualla, ihastelen talojen piholla, ulkoseinillä palavia valoketjuja, jouluvaloja. Ne valaisevat ihanasti talven pimeyttä ja tuovat viestin lähestyvistä joulusta, valon juhlasta. Jokaisena adventtina valon määrä lisääntyy, kun sytytämme adventtikynttilöitä.

Kynttilämeret valaisevat illan pimeyttä hautausmailla, tuoden viestiä toisesta todellisuudesta, taivaan kodista. Ne kertovat, että poisnukkuneiden muisto elää keskellämme. Ne kertovat rakkaudesta, välittämisestä.

Ja sitten tulee se ihana päivä, kun joulukuusi tuodaan sisään, etsitään kuusenkoristeet ja kuusenvalat. Ja huomataan, kuinka taas kerran joulukuusen valoketju on yhtenä kimppuna ja se pitää selvitellä ennen kuin sen voi kietoa ympäri kuusta ja sitten koristella kuusi. Ja viimeiseksi laitetaan tähti kuusen latvaan. Tähti, joka muistuttaa meitä siitä joulun tähdestä, joka paistoi taivaalla erään tallin yläpuolella pari tuhatta vuotta sitten. Tuo

tähti, joka johdatti viisaat itämaan tietäjät kumartamaan pienokaista seimessä, joulun lasta Jeesusta.

Jotkut laittavat joulukuusen latvaan tähden sijasta pienen enkelin. Tuo enkeli muistuttaa meitä siitä enkelistä, joka kerran Betlehemin yössä seisoilammaspaimenten edessä. Ja yhtäkkiä pimeyden valaisi Herran kirkkaus ja paimenet saivat ensimmäisinä kuulla ilosanoman: "Tänään on teille Daavidin kaupungissa syntynyt Vapahtaja. Hän on Kristus, Herra." Ja nuo yöllä valvovat paimenet kiiruhtivat Betlehemiin sen seimen ääreen, missä makasi kapaloissaan Jeesus, Vapahtaja, jonka syntymä toi maailmaan Jumalan rakkauden, anteeksiannon, pelastuksen valon.

Tuo pieni Jeesus lapsi, ikuisen valon lähde, aikuisena sanoi: "Minä olen maailman valo. Se, joka seuraa minua, ei kulje pimeässä, vaan hänellä on elämän valo." Se on valo, joka valaisee pimeimmänkin yön. Valo, joka tuo rauhan ja rakkauden sydämiimme, Jumalan kirkkauden valo. Tuo joulun valo, Jeesus, valaiskoon koko elämäne ja tuokoon rauhan ja rakkauden liekin sydämiinne.

Toivotan teille kaikille valoisaa Vapahtajamme Jeesuksen syntymäjuhlaa!

*Sari Lahdenranta
vs. kappalainen, Someron seurakunta*

Lehtori Tuula Kämin juhlapuhe

Torppamuseolla 23.7.2023

Kun me nyt tänä kesäisenä heinäkuun sunnuntaina vietämme Someron torppamuseon, Riutan torpan 200-vuotisjuhlaa ja Somero-Seuran 70-vuotisjuhlaa, luokaamme kunnioittava katseemme torppamuseon upeaan päärakennukseen.

Riutan torpan päätyyn veistettiin miltei tasan 200 vuotta sitten vuosiluku 1823. Samana vuonna torpan ensimmäinen isäntä Heikki Heikinpoika oli muuttanut Kiikalasta Someron Terttilän kylään ja saanut sieltä maata torppaa varten.

Somero oli silloin osa Suomen suuriruhtinaskuntaa. Suomen sodasta oli selvitty ja ankara jälleenrakennus oli käynnissä. – Heikki Heikinpoika joutui raivaamaan torppansa ”tekemättömään korpeen”. Torpan tontilla kasvoi ankara mettä, josta saatiin päärakennukseen komeat hirret. Kun ei ollut vielä kuokittukaan, ”vedettiin tulista hirttä ruohoo pitkin”. Se oli kaskenpolttoa. Pimeän aikaan piti kulkea ”tikkusoiton kans”, koska ym-

pärillä oli synkkää metsää ja susia, jotka pelkäsivät tulta. Näin kertoo Tapio Horila museo-oppaassaan Torppa Härkätien varrella Jaatilan joen rannalla.

Hirsistä Heikki Heikinpoika rakensi ensin pienen tallin, ja sitten alkoi talon rakentaminen, Talosta tuli 18-metrinen komea hirsirakennus, joka on kestänyt 200 vuotta, ensin, ajoittain suurenkin perheen elämää toista sataa vuotta, ja sen jälkeen uljaasti museotehtävissään täällä Somerolla. Todellista kirvesmiehen taitoa.

Heikki Heikinpoika oli työtehläs ja ahkera. Hän raivasi peltoa yhteensä 16 tynnyrinalaa – se on 8 hehtaaria. Kolmas isäntä, kotivävyksi tullut Kalle Rantanen jatkoi voimakkaasti edeltäjänsä työtä. Hän kohensi toisen isännän, myös Heikki Heikinpojan vähän rapistumaan pääsystä torppaa eikä tyytynyt vain korjaamaan, vaan laajensi taloa sisältäpäin. Hän kuokki uutta peltoa enemmän kuin puolet lisää, niin että sitä aikanaan oli 17 hehtaaria. Lisäksi hän osti kolme naapuritaloa, niin että näiden kauppojen jälkeen hänellä oli maata yhteensä 43 hehtaaria ja 13 hehtaaria metsää – aikamoinen torppa siis.

Torpassa asui Kalle Rantasen ja hänen vaimonsa Lempin aikana 12 henkeä, isä, äiti ja 10 lasta; alkuaikoina vielä piika ja renki. Torpan tytär Tilda Honkio muisteli, että hänen lapsuudessaan äiti nukkui pikkulasten kanssa sängyssä, isäntä ja yksi pojista parisängyn alavuo-teella ja muut pojat ylhäällä. Kamarissa oli kaksi sänkyä, toisessa nukkui kaksi tyttärtä ja toisessa kolme. Toistupa oli talvisin kylmillään. Siellä ei asuttu. Tilda Honkio kertoi, että suuresta perheestä huolimatta hän ei muista, että heillä olisi koskaan ollut ahdasta.

Torppa oli perheen elämän keskus syksyisin ja talvisin. Silloin

tuvassa surisivat rukit, suihkivat höylät ja paukkuivat kirveet miesten puolella.

Kalle Rantanen oli vakava ja uskonnollinen isäntä. Joka sunnuntai hän kävi kirkossa tai luki kotona postillaa ja veisasi. Myös lauantaiehtoisin Riutan tuvassa veisattiin.

Vuonna 1953 Kalle Rantasen kuoltua kaksi vuotta aiemmin, hänen leskensä Lempi Rantanen osti 100-vuotiaan torpan itsenäiseksi vapaaehtoisella kaupalla. Pakkolunastuslaki ei häntä enää koskenut.

Riutan torpan elämä sai uuden käänteen heinäkuussa 1955. Torppa purettiin hirsi hirreltä, ja se siirtyi talkoovoimin 14 kuorma-auton kuljettamana tänne Jaatilanjoen rannalle Pikku-Pappilan tontille.

Mutta sitä ennen oli tapahtunut paljon: somerolaisiin oli tarttunut vallan vimmatu kotiseutuinnotus, Someron Harjunkylässä Kauralan tilan pellolla pidettiin Someron-Somerniemen maatalousnäyttely kesäkuussa 1953. Näyttelyyn suunniteltiin kansatieteellinen kulkue ”Kylvö-, heinän- ja viljankorjuu kautta aikojen” lehtori Tapio Horilan johdolla. Tätä varten kerättiin vanhanaikaisia maataloustyökaluja pitkin Someroa ja Somerniemeä – ja auliisti somerolaiset niitä antoivatkin. Sen ohessa kertyi muutakin maataloustavaraa.

Näin syntyi ajatus kotiseutumuseon perustamisesta. Ja sitä varten oli perustettava kotiseutuyhdistys: näin syntyi Somero-Seura. Perustamiskokous pidettiin elokuussa 1953. Monenlaista museotavaraa, sitä ”Horilan tavaraa”, kertyi suuria määriä. Tapio kirjoitti, että joka paikassa, mihin ahkerat keräilijät pitkin maakuntaa kurvasivat, heihin suhtauduttiin ystävällisesti ja vanhoja tavaroita kertyi.

Aluksi tuumailtiin esinemu-seota, museoksi ajateltiin sopivan

pitäjänmakasiini tai Kiiruun kivi-makasiini. Mutta kun se ei onnistunut, alettiin haaveilla talomuseosta.

Talomuseoajatus vahvistui, kun monien mutkien kautta some-roseuralaisten tietoon tuli Terttilän Kiviriutan eli Riutan päärakennus, joka edellisenä vuonna oli saanut Talonpoikaissäätön kunniakilven ja jota oli toivottu säilytettäväksi jälkipolville. Ja pitkän kaupanteon jälkeen Lempi Rantanen myi torpan päärakennuksen Somero-Seuralle 9.5.1955.

Sitä ennen oli tehty kaupat Someron seurakunnan kanssa museon tontista. Seurakunta vuokrasi Pikku-Pappilan maista tontin Somero-Seuralle 20 vuodeksi 5000 markan hinnasta. Tietääkseni vuokra-aikaa on sittemmin jatkettu.

Esineitä kertyi uutta museota varten, mutta rahaakin tarvittiin, varsinkin torpan ostoa ja pystytystä varten. Tarvittiin myös ammattitaitoisia kirvesmiehiä.

Johtokunnan jäsen Paul Kilpelä esitti, että toimeenpantaisiin tukinkeräys. Esitys hyväksyttiin ja keräyspäälliköksi valittiin Paul Kilpelä, joka johtikin keräystä tarmokkaasti. Ensin hankittiin lahjoittajien nimiä keräyslistoihin. Jokaisen lahjoittajan toivottiin tuovan tukkinsa tien viereen oman kylänsä määräraikkaan. Jokaisessa Someron kylässä oli keräyspiste, johon johtokunnan jäsen Raili Hovila oli organisoinut kahvituksen.

Someron Saha oli luvannut ostaa tukit ja esitti toivomuksen, että tukkien oli oltava vähintään 18 jalkaa pitkiä ja latvapäästä ainakin 7 tuumaa paksuja. – Somero-lehti antoi palstatilaa auliisti: yllytys- ja tiedotusjuttuja oli lehdessä tuhkatieheän.

Tukinkeruu onnistui hyvin. Keräys tuotti 685 tukkia, joista Someron Saha maksoi 326 000 vanhaa

markkaa. Riutan torpan kohtuullinen hinta oli 125 000 markkaa. Kesäkuussa tehtiin urakkasopimus Riutan purkamisesta ja uudelleen pystyttämistä kahden kokeneen rakennusmiehen Elis Elorannan ja Einari Salmisen kanssa. Urakkasumma oli 220 000 markkaa.

Torpan purkutyö aloitettiin kesäkuussa 1955. Kansallismuseon intendentti Auvo Hirsjärvi kävi kuvaamassa ja valokuvaamassa rakennuksen. – Erittäin merkittävää oli urakoitsija Elis Elorannan tarkka työ. Tapio kertoo museo-oppaasaan, miten tarkasti Elis Eloranta mittasi rakennuksen kaikki osat ja merkitsi ne sinikantiseen vihkoonsa, joka sitten mestarin kuoleman jälkeen lahjoitettiin Somero-Seuralle. Sieltä löytyi 33 piirrosta, uunien tarkat profiilit ja mitat. Muistiinpanoja tehdessään Eloranta menetteli samoin kuin tieteellisen koulutuksen saanut museoalan ammattimies olisi vastaavassa tilanteessa tehnyt. – Samoin toimi myös Voitto Ollonqvist kesällä 1984, 30 vuotta myöhemmin, kun Hattulasta siirrettiin vanha sauhupirtti Jaatilaan Talosen Juhanin ja Ailan maalle.

Riutan torppaan tehtiin tiilikatto. Se herätti vähän ihmetystä, koska torpassa oli ollut ensin tuohikatto malkoineen ja sitten pärekatto. Tiilikattoja oli vain herraskartanoissa. – Kattoasiassa käytiin neuvotteluja kansallismuseon kansatieteen osaston kanssa. Suositukseksi tuli tummanpunainen savitiilikatto. Perusteluna oli – paitsi arvokas museorakennus – myös kansatieteelliset aarteet museon sisällä.

Mikään ei kuitenkaan kestä ikuisesti, ei edes museon tiilikatto. Se alkoi murentua pikku hiljaa. Vuonna 2003 tapahtui niin, että tiilikatto saatiin uusituksi entistä ehommaksi. Ollonqvistin Voitto oli saanut vihiä Sylvänän Koljon

talon puretusta tiilikatosta. Tiilet olivat hyväkuntoisia ruukkutiiliä, savipolttotiiliä, ja ne saatiin torppamuseolle. Museovirastoon otettiin taas yhteyttä ja saatiin tyytyväisiä kommentteja. Katon pohjahuopa uusittiin, ja taas talkoilla, kuinkas muuten. Torpan katosta tuli vanhanmallisempi kuin vuonna 1955 siirretyn Riutan tuvan katto olikaan.

Kun torppa seisoj uljaana täällä museonmaällä, sitä piti alkaa sisustaa. Sisustus oli hyvin tärkeä ja koko torpan sisäilmiö, kun ajatellaan torpan tulevaa tarkoitusta talomuseona ja sitä, miten tarkasti se kuvasi torpan 1800-luvun elämää.

Rakennuksen mukana luovutti Riutan omistaja Lempi Rantanen joitakin torpan tärkeitä huonekaluja kuten nurkkakaapin ja parisänkyt. Riutan tyttäriä Anna Elorantaa ja Tilda Honkiota haastateltiin ja heidän kuvaustensa perusteella Tapio laati sisustuskuvat, pohjapiirroksia torpan sisustuksesta. Lisäksi haastateltiin vanhoja somerolaisia, jotka kertoivat lapsuutensa kotien sisustuksesta.

Taas tehtiin keruuretkiä ja auliisti somerolaiset antoivat entisiä huonekaluja ja muuta sisustukseen tarvittavaa tavaraa, jopa sänkyihin polstereita ja olkia niiden sisälle. Tapio tuli sanoneeksi somerolaisista Forssan Lehdessä olleesta haastattelussa marraskuussa 1987: ”Somerolaisia leimaa jäyhä konservatiivisuus. Mutta kansa on kuitenkin jumalattoman mukavaa, kun se innostuu.” – Ja Tapiohan jaksoi innostaa.

Mitä tekstiileihin tuli, niin maisteri Jorma Heinonen Suomen Museoliitosta kävi toukokuussa 1956 antamassa ohjeita Riuttaan hankittavista tekstiileistä, toistupaan ja kamariin hankittavista ikkunaverhoistakin.

Hankinnat tehtiin johtokunnan tarmokkaiden naisten toimesta. Matot kudottiin Raili Hovilan johdolla Vanhalassa. Mutta: matotkaan eivät ole ikuisia. Museon 40-vuotisjuhliin Ollonqvistin Onerva kutoi uudet raitamatot museon toistupaan.

Kesällä 1956 Riutan torppa alkoi olla valmis museon vihkiäisjuhlaa varten. Tapio kirjoittaa museo-oppaasaan: talosta piti tulla asutuntuntuinen. Sisustukseen otettaisiin vain välttämättömimmät käyttöesineet, ja niitäkin mieluummin niukasti kuin liian paljon. – Tätä periaatetta on noudatettu, ja niinpä museon päärakennuksessa käydessä tuntuu, kuin asukkaat olisivat vain poistuneet hetkeksi: rukit ovat valmiina odottamassa kehrääjiään, liesi ja totto ruuanlaittajiaan, reikätuoli ja kehto lapsia ja miesten nurkka miehiä puhdetöihin.

Kun torppa alkoi olla valmis museotehtäviin, alettiin miettiä, mitä ulkorakennuksia tämän kokoisen torpan pihapiiriin kuuluisi. Ja niinpä someroseuralaisten ja muiden innokkaiden toimeen tarttuvien osaavan ja aktiivisen keräilyn tuloksena torpan pihapiiriin oli siirretty torpan vihkiäisiin mennessä päärakennuksen lisäksi luhti, lätti, härkäpiahto, lato, talli ja aitta.

Tapio oli tehnyt tarkan suunnittelutyön ja hyvän pohjapiirroksen puuttuvia rakennuksia varten. Torpan piha rakennettiin väljähkön umpipihatyyppin mukaiseksi hengittäväksi kokonaisuudeksi.

Torppamuseon vihkiäisjuhlaa vietettiin elokuussa 1956. Se pidettiin Forssassa järjestettyjen valtakunnallisten museopäivien yhteydessä. Vanhasta valokuvasta päätellen aurinko paistoi silloin kirkkaasti, kuten aina museon pihalla vietettyjen pitäjänpäivien ja muiden juhlien aikana. Joskus ihan helteisestikin – sen muistan.

Vihkiäispäivänä museon piha oli tupaten täynnä juhlayleisöä. Etupenkissä istuivat muun muassa professori Esko Aaltonen, kaupunginjohtaja Erik von Frenckell, valtion arkeologi C.A.Nordman ja juhlapuhuja radiojulkkis Lauri Kuusanmäki. Juhlapäivälliset järjesti Raili Hovila Vanhalan kartanoon, kuten niin monesti myöhemmin.

Museon rakentaminen ei suinkaan loppunut museon vihkiäisten jälkeen. Rakennuksista puuttuivat vielä varsinkin navetta ja sauna. Kerrotaan, että heti vihkiäisiä seuraavana päivänä kotiseutuihmiset ampaisivat uusille keruuretkille. Ahkeruuden ja innokkuuden sekä hyvän onnen ja yhteensattumien ansiosta museon pihapiiri täyttyi näistä muista piharakennuksista,

Vuosina 1957–64 lisättiin museon pihapiiriin savusauna, navetta eli piahto, navettalato, riihi, paja, puuvaja sekä Metsämaalta kotoisin oleva tuulimylly. Vuonna 1976 museoon saatiin vielä riihen lisärakennus eli luuva. Vinttikaivo ja riuksuaita täydensivät kokonaisuuden.

Mutta: Someroseuralaisten aktiivisuus ei pysähtynyt torppamuseon pihapiiriin. Esinekeruuta jatkettiin ja lahjoituksia tuli päivä päivältä. Niinpä varsin tervetullut oli Someron kunnan lahjoitus syyskuussa 1957. Someron kunta lahjoitti pitäjän lainamakasiinit kirkon vierestä Somero-Seuralle museoesineinä säilytettäväksi jälkipolville. Ja näin voitiin järjestää loput senhetkisen keräilyn tuloksista, noin 1000 museoesinettä luetteloituina ja kortistoituina makasiineihin.

1960-luvulla someroseuralaisten yksi suuri saavutus oli kuninkaankivien saaminen Härkätien varteen. Ne kertovat hallitsijoiden ja muiden merkkihenkilöiden vierailuista.

Seuraavalla vuosikymmenellä Somero-Seura ryhtyi taas rakentamaan. 1976 Kultelan saven ja käsityötaidon kylässä oli vahva kotiseutujuhla. Kultelan kylä sai savenväljamuseon.

Koko ajan kehittyi myös peltoyökalujen keräys. Maataloustyökalut saivat oivallisen paikan Pikkupappilan kivinavetan yläkerasta. Seurakunta vuokrasi sen Somero-Seuralle. Avajaisia juhlittiin 40 vuotta sitten Somero-Seuran 30-vuotisjuhlien yhteydessä.

Ja jo seuraavana vuonna saatiin Jaatilaan Talosen Juhanin ja Ailan maille pystytetyksi arvokas sauhupirtti, jonka Valkeakosken Yhtyneet paperitehtaat halusi välttämättä lahjoittaa Somero-Seuralle. Ja yllytyshulluja kun olimme, niin suurten talkoiden ansiosta Voitto Ollonqvistin johdolla siirto toteutettiin.

Someron kansakoululaitoksen satavuotisjuhlien yhteydessä kertyi niin paljon vanhan ajan koulukalustoa ja opiskeluun liittyvää tavaraa, että niistä saatiin pieni koulumuseoluokka Pajulan koululle. Nyt koulumuseotavarat odottavat varastoituina uutta tuleamista niin kuin monet muutkin museoesineet. Työ jatkuu. Somero-Seuran työ tuntuu uskomattoman täydeltä edelleen.

Esineellisen kansanperinteen rinnalla on Somero-Seurassa kulkenut koko ajan henkisen kansanperinteen keruu. On järjestetty lukuisia kilpailuja ja innostettu ututteria perinteen harrastajia: on kerätty sananparsia, kaskuja, paikannimiä, pilkkalauluja, muistitietoa eri alueilta, dokumentoitu vanhojen talojen historiaa ja kerätty murretta sekä arkistoitu ja digitalisoitu valokuvia.

Vuonna 1973, 50 vuotta sitten, ilmestyi Tapion ja professori Pertti Virtarannan aikaansaama Someron

murrekirja, ainutlaatuisen rikas ja antoisa murreteos, Marraskuussa 1977 julkistettiin Tapio Horilan kokoama Someron sananparsia ja parin vuoden välein kaksi kaskukirjaa Ilo irti ja Velmuiluja somerolaisten ja muidenkin ilonpilkkeistan ihmisten luettavaksi.

Somerolaista perinnetietoutta on välittänyt vuodesta 1964 kotiseutulukemisto Someron Joulu, jonka taitavia toimittajia ovat olleet Somero-Seuran pitkäaikainen puheenjohtaja Leeni Tiirakari ja Pekka Salminen, joka on vuosi vuodelta myös rikastuttanut Someron Joulua perusteellisilla perinnejuutuillaan.

Silloin 50-luvulla tyhjänä ajan muuttumista ja teknistymistä katsellut Pikkupappilan tontti on nyt monipuolinen ja elävä museoalue. Se ei ole vain vanhojen esineiden ja tavaroiden säilytystilakokoelma. Someron torppamuseo elää ja hengittää. Se kertoo omasta ajastaan, 1800-luvun elämästä, nykyajan ihmisille, työnteosta ja elämisen mahdollisuuksista, kiireisistä askeleista, sen ajan arjesta ja rippusesta pyhäpäivää.

Sen ajan uskomuksista kertoo tuvan harja- ja syömärihirren päähän veistetty risti niin kuin museon pihalla oleva Kultelasta löydetty kuppikivi. Syntymisestä kertoo museon rannassa oleva sauna, kuolemista museon riihessä oleva ruumislauta.

Someron torppamuseo keskelä kiireistä 2020-lukua on – samalla kun se on viesti menneisyydestä ja samalla kun se on menneisyyttä – myös tausta ja ympäristö nykyiselle elämänmuodolle: museon pihalla on järjestetty lukuisat pitäjänpäivän juhlat, kerran Hämeen Heimojuhlaakin, kesäteatteri- ja musiikkiesityksiä, yhteislaulajaisia ja paljon muita tapahtumia.

Museo on ollut monien näyttelyiden tilana – aina leikkikalu- ja puhdetyönäyttelystä viime talviseen vanhan ajan joulupöydän näyttelyyn. Samoin torppamuseo on ollut monien talkoiden pito- ja esittelypaikkana. Torppamuseon vanhat rakennukset on oivallisesti pidetty kunnossa ja korjattu vuosikymmenestä toiseen. Talkoita on riittänyt osaavien mestareiden johdolla. Tuulimyllyn siivet loistavat kirkkaina hiljakkoin tehdyn korjaustyön jälkeen, samoin luhdin malkakatto.

Museo on ollut monesti myös opiskeluympäristö, elämysten sekä tiedonhaun paikka. Rakkain ajatuksin muistelen museolla vietettyjä koululaisten museopäiviä. Ne aloitettiin toukokuussa 1982 Kansainvälisenä museopäivänä.

Näen silmissäni opinhaluisia koululaisia ja opiskelijoita, jotka seurasivat silmä tarkkana museoemäntä Ritva Helmisen selostusta siitä, mitä tuvassa ennen tehtiin ja mitä milläkin museoesineellä tai katselivat karstattujen leppien muuttumista langoiksi taitavien kehrääjien käytellessä museon arvokkaita Kempen rukkivarvareiden tekemiä rukkeja. Miesten puolella syntyi varpuluutia ja tuohiesineitä, Erkki Aalto ja Eino Kujansuu olivat tässä mestareita. Suhosen Jussi ja Männistön Enska kertoivat tarinoita. Esko Helminen takoi pajan ahjossa rautaa tarvekaluiksi. Osa opiskelijoista kävi myös savenvalajamuseossa dreijaamassa Reino Tammen opastamana.

Tanja Rasilan ja Markku Jokisen maanmainiot torppamuseomonisteet elävöittivät nuorten museokävijöiden käyntejä; samoin omien opettajien antamat työtehtävät. – se oli vilskettä museolla. Kuulin myös kerrottavan, että männäkesänä tai pari vuotta sitten museon piha on ollut innokkaiden kännykänomistajien retkikohde: museon pihalle oli kätkeytynä aarre, ehkä kaksikin.

Nämä vanhat rakennukset, jotka ovat ympärillä, on koottu tänne aivan viimeisinä mahdollisina hetkinä. Riutan torpan 200-vuotisjuhlassa voimme kiitollisina ajatella kaikkea sitä työtä, uutteruutta ja asianharrastusta, jolla somerolaiset kotiseutuihmiset ovat paneutuneet oman kotiseutunsa museon rakentamiseen ja edelleen kehittämiseen. Samalla maailmassa oleva yhteinen kulttuuriperintömme on syventynyt ja laajentunut.

Voimme toivottaa Riutan torpalle edelleen elävää kehitystä ja kasvavaa merkitystä tulevaisuuden yhteiskunnassa. Täytyykööt museon rakennukset ja pihapiiri tiedonhaluisista tutkijoista ja viisaista museovieraista vastaisuudessaakin.

Riutan torppa on kotiseudullinen aarre. Onnittelien lämpimästi aarteen omistajaa, Somero-Seuraa, ja toivotan teille kaikille antoisaa kotiseutujuhlaa. ■

Yhteisöllisyyttä kaikki

Vuosi 2023 lähenee loppuaan ja ollaan jälleen joulun kynnyksellä. Kulunut vuosi on ollut muutoksia täynnä. Hyvinvointialueiden toiminta on lähtenyt käyntiin eri puolilla Suomea ja mullistuksia on tapahtunut myös laajemmin maailmalla, ei valitettavasti useinkaan kovin positiivisissa merkeissä. Sitä tärkeämmältä tuntuu nyt, että olemme ottaneet Somerolla uuden Yhteisöllinen Somero 2030-kaupunkistrategiamme keskiöön nimenomaan yhteisöllisyyden arvona ja toimintatapana.

Sote-palveluiden järjestäminen siirtyi vuoden alusta kunnilta hyvinvointialueiden tehtäväksi. Sen vuoksi myös meillä Someron kaupungin organisaatiossa työyhteisömme kutistui yhtäkkiä yli puoleen aikaisemmasta. Mukaan toimintaan saatiin toisaalta myös aivan uudenlaisia tekijöitä, muun muassa yhteisöllisyyskoordinaattori, jonka tehtävänä on koordinoida väestön hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä.

Sote-uudistuksen myötä hyvinvoinnin edistämistyö onkin vielä entistäkin tärkeämpi osa kuntien nykyistä toimintamallia, Asukkaidemme peruspalveluista ja hyvinvoinnin edistämisestä huolehtiminen on kirjattu myös Someron kaupunkistrategiaan keskeiseksi toiminta-ajatuksiksi. Kaupungin tehtävänä on pitää huolta siitä, että yhteisömme perusasiat ovat kunnossa: somerolaisilla on turvallinen ja viihtyisä ympäristö, hyvät olosuhteet asumiseen ja vapaa-ajan toimintoihin sekä kilpailukykyiset edellytykset monipuoliselle yritystoiminnalle. Eikä pidä unohtaa, että kaupungin toiminta perustuu sosiaaliset, taloudelliset ja ympäristöarvot huomioivaan kestäväan kehitykseen.

Yhteisölliseen toimintaan kannustaminen lähtee kuitenkin aivan ensimmäisenä meidän oman kaupunkiorganisaatiomme sisältä. Someron kaupungin henkilöstön keskuudessa on siksi parhaillaan käynnissä yhteisöllisyshanke, jossa työyhteisöjamme kehitetään yhteisöllisesti toimiviksi.

Somerolla on kaikenikäisille paljon mahdollisuuksia liikkua ja ulkoilla. Esimerkiksi Havuharjulta löytyvät laavun lisäksi pulkkamäki ja Somero Sydämessä ry:n talkoilla rakentamat kuntoportaat. Kuva: Anuliina Frantti.

Tällainen oman kaupungin sisäisiin yhteisöllisyyden kehittämistoimiin satsaaminen on poikkeuksellista aikana, jolloin keskustelu pyörii paljolti suurten yhteistyökuvioiden ympärillä. Voinee kuitenkin todeta, että tämä on meille somerolaisille luonteva tapa toimia, sillä yhteisöllinen Somero on ollut aina. Kaupunkimme on pieni ja tiivis, ihmiset tuntevat toinen toisensa vähintään muutaman mutkan kautta ja raitilla saa olla jatkuvasti kättä nostamassa.

Lisämausteensa tuovat meille kesäasukkaat ja matkailijat sekä Somerolle kotiutuneet maahanmuuttajat, jotka on otettu avosylin vastaan. Meillä vallitsee yhdessä tekemisen kulttuuri, jossa apua ja tukea saa, kun tarvitsee. Kaupungin pitkän tähtäimen visiona onkin, että Somerolla jokainen voi tuntea

olevansa merkityksellinen osa yhteistä, hyvinvoivaa yhteisöämme, kokee aitoa somerolaisuutta ja haluaa vieläpä pysyä somerolaisena!

Tällainen yhteisöllisyys tuntuu olevan nykymaailmassa jo harvinaisuus ja siitä saa siksi olla erityisen ylpeä. Sitä suuremmalla syyllä haluamme somerolaisia myös jatkuvasti kannustaa yhteisöllisyyteen, olitpa sitten asukas, yrittäjä, työntekijä tai vaikkapa yhdistystoimija.

Ulospäin yhteisöllisyysstrategian ja hyvinvoinnin edistämistyön käytännön toteutuminen näkyy esimerkiksi siten, että Lahjan liikuntapuisto ja torin skeittiparkki ovat tänä vuonna valmistuneet ja avattu käyttöön. Ikääntyneiden parissa on puolestaan toteutettu ”Yhteisöt ja yhteisöllisyys osana ikääntyvien kotona asumisen tukemista”

-hanke, jonka puitteissa on luotu ikääntyneille kuntalaisillemme kohtaamispaikkoja, tapahtumia ja järjestetty paljon kiinnostusta herättäneet hyvinvointimessut.

Myös kulussien takana tapahtuu paljon. Yhteistyötä kylien ja vapaaehtoistoimijoiden kanssa tiivistetään, yritysilmapiiriä kehitetään ja uudistetaan muitakin toimintatapoja. Työ jatkuu ensi vuonna suunnitelmien mukaisesti. Yhdessä rakennamme yhteisöllistä tulevaisuuden Someroa, jossa on edelleen hyvä elää, asua, yrittää ja työskennellä. Näissä merkeissä toivotan hyvää ja rauhallista joulunaikaa sekä valoisaa tulevaa vuotta 2024!

Anuliina Frantti
viestintäasiantuntija,
Someron kaupunki

LVI-AENNUKSET
HUOLLOT - KORJAUKSET

**LVI-AENNUS
ELOSILTA**

WWW.LVIELOSILTA.FI
0400 220 135 | SOMERO

www.urpolantila.fi

Lämmintä Joulun Aikaa &
Onnellista Uutta Vuotta 2024!

*Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta!*

Tilitoimisto Merja Oras
Joensuuntie 29 A, 31400 Somero
Puh. 044 308 1680
merja.oras@seutuposti.fi

**HYVÄÄ JOULUA JA
ONNELLISTA UUTTA VUOTTA!**

KONEHUOLTO ARTO UOTILA

Rauhallista joulua!

**SÄLEKARIN
Kirjapaino Oy**

www.salekarinkirjapaino.fi

*Hyvää Joulua ja
Onnellista
Uutta Vuotta!*

*Kiinteistöhoito
Talikka Ky*

*J. Talikka
Ky*

*Hyvää joulua!
t Härkälän kartano*

Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta!

Shell Somero
Autopalvelu Lemberg Oy

Joensuuntie 3, (02) 748 5821

Rauhallista ja rentouttavaa
Joulun aikaa

FYSIOTERAPIA-, HIERONTA- JA LIIKUNTAPALVELUT

Someron Fysioterapia

puh. (02) 748 7047

www.someronfysioterapia.fi

SomerKunto

puh. 040 751 7569

www.somerkunto.fi

Joensuuntie 36, 31400 Somero

Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta!

Autokorjaamo- ja maalaamo

Ilpo Lemberg Ky

Kulmatie 5, 040 546 7772

ESAKALLIO
SOMERO

Suomirokista oopperaan-
tanssista teatteriin

VIIHDEKESKUS

Tule valmiiseen pöytään tai
luo oma tapahtumasi

www.esakallio.fi

*Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta!*

Café Rose

P. 748 6688, Somero

Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta!

Hautakivihuolto

HELLSTEN ay

Pappilantie 30, Puh. 040 022 4339

Parhaat kinkut Somerolta

**SOMERON
LIHASAVUSTAMO**

Lummetie 2, 31400 Somero

p. 02 - 748 6655

www.someronpalvi.fi

MAIJA HAATAJA

Vihtori- enoa muistellen

Vihtori Lukumies syntyi 4.2.1908 iso-isämme Juho Abramipojan runsaaseen lapsijoukkoon. Lapsijoukon yhteenlaskettu elinaika oli 858 vuotta 2 kuukautta 12 päivää, josta ajasta Vihtorin osuus oli 96 vuotta 1 kuukautta ja 22 päivää. Vihtorin syntymästä tulee kuluneeksi jo noin 116 vuotta. Hän syntyi Someron Kultelan kylän Yli-Lukumiehellä.

Muutaman vuoden kuluttua perhe muutti Kultelan metsäkulmalle Mäkitaloon, jonka rakensi Juho Abrahaminpoika perheelleen. Vihtorin äiti Emma oli kotoisin Ypäjältä samoin kuin Emman äiti Maria-Kristiina.

Muistitarina kertoo, että Vihtori oli isoäidin mukana mennyt kyläilemään Ypäjälle. Vihtorin koti-ikävä yllätti ja hän lähti lupaa kysymättä Somerolle päin kävelemään. Miten tämä matka jatkui, ei ole tietoa. Pääasia on, että hän lopulta pääsi vanhempiansa luokse.

Myöhemmin isoäiti Maria-Kristiina muutti Mäkitaloon ja oli yhtä perhettä muiden mukana.

Oli talvi vuonna 1923 ja Mäkitaloon oli tulossa lukukinkerit ajan tavan mukaan. Vihtori oli silloin noin 15-vuotias. Mäkitalossa oli myös samoihin aikoihin kapina-ajan vuoksi isättömäksi jäänyt Köpin Mikko pikkurenkinä. Mikko oli Jalmari-isäni sukulaisia Vesilahdesta. Isämme oli jo silloin siirtynyt Mäkitalon isännäksi. Jalmari mietti, miten saisi kuljetettua Kojjärveltä hänen entisestä kodistaan vähän "parempia" hevosvaljaita. Siellä oli isäntänä nyt Jalmarin veli Nestori.

Lukukinkerien tapaan talonväki kuljetti hevosella pappia ja muitakin kinkerivieraita hakien ja poiskuljettaen. Tuumauksen tuloksena ja Jalmarin ohjauksessa valjastettiin Liisa-hevonen reen eteen

ja kyytiin valtuutettiin Vihtori ja Mikko. He olivat suunnilleen samanikäiset kaverukset eivätkä olleet Kojjärvellä ennen käyneet. Pojille ja Liisalle varustettiin evästä mukaan.

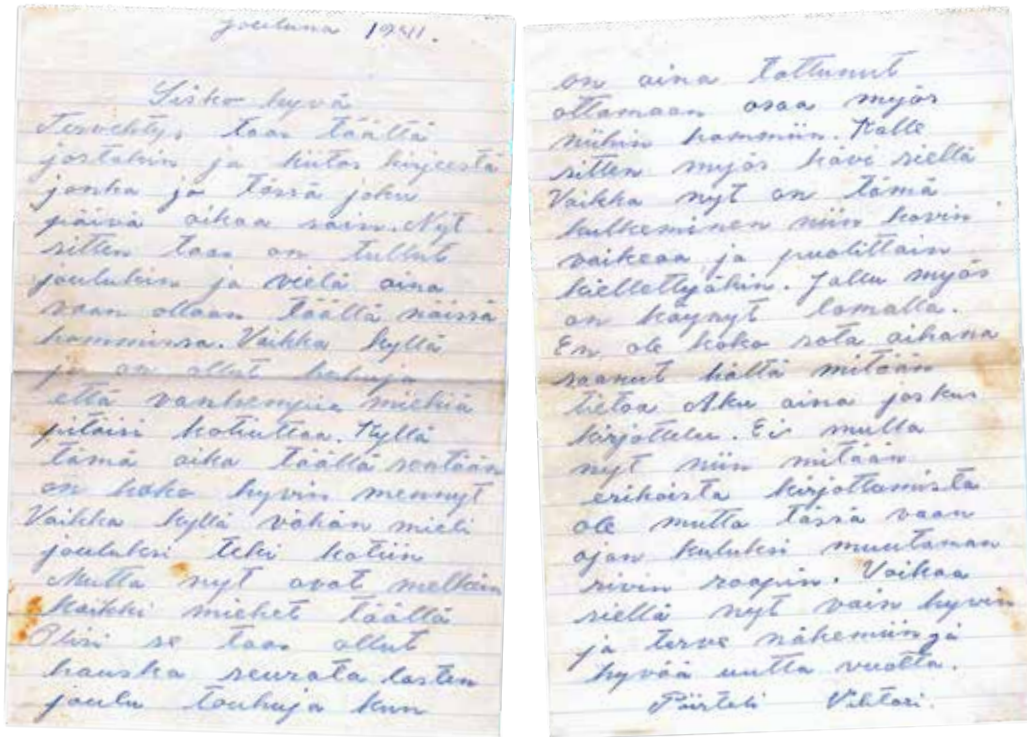
Liisa-hevoselle reitti oli tuttu. Olihan isämme aikoinaan kulkenut samaa reittiä hevosella riijuureisuillaan Kojjärven ja Someron välillä. Jalmari-isämme neuvoi poikia "löysäämään ohjaksista", niin hevonen vie perille. Pojat saattoivat nukahtaakin matkalla, mutta Liisa osasi kulkea. Todennäköisesti pojat yöpyivät perillä ja Liisakin sai levätä. Seuraavana päivänä oli taas uusia voimia lähteä kotimatkalle. Matka onnistui hyvin ja luottamus osapuoliin oli saavutettu.

Jossain arkistoissa on kuva Mäkitalon lukukinkeristä, jossa väki seisoo pöydän ympärillä. Kuvassa näkyy muun muassa pappi, Juho Abrahaminpoika, Jalmari-isämme ja äitimme Amanda sylissään noin puolivuotias Kerttu-vauva ynnä muita läsnäolijoita.

Vihtorin elämässä mentiin eteenpäin ja hänkin aikuistui – löysi vaimonsa Saidan. He perustivat perheen Kiikalaan Someron lähelle. Sitten tuli sota-aika ja kaikki miehet, joiden ikä edellytti osallistumista, joutuivat mukaan sotaan. Niin myös Vihtori ja hänen veljensä Kalle, Aukusti ja Jalmari joutuivat rintamalle. Kalle papin tehtäviin ja muille riitti muita komennuksia. Veljekset selvisivät hengissä, mutta sota-aika oli raskas taakka kaikille myös kotirintamalla ja jätti jälkensä pysyvästi.

Vihtori palveli sodassa muun muassa lääkintä- ja ensiaputehtävissä, kun haavoittuneita tuotiin apua saamaan.

Muistan kuulleen jälkeenpäin yhden tositapauksen, joka on jäänyt muistikuviiin Vihtorin antamasta ensiavusta. Paikalle tuotiin sotilas, joka oli vaikeasti haavoittunut ja todennäköisesti tajuton, mutta elossa.

Vihtori kirjoitti siskolleen Amandalle rintamalta jouluna 1941

Sotilaalta oli mennyt jalka poikki. Katkennut osa roikkui kiinni nahanriekaleista ja housunlahje piti jalkaa kasassa. Verenvuoto oli runsasta. Piti nopeasti toimia. Piti ottaa kirves käteen ja lyödä lopullisesti loukkaantunut osa jalasta pois. Sen jälkeen nopeasti sidokset paikalleen tiukasti, jotta verenvuoto tyrehtyisi. Näin tehtiin, sotilaalle laitettiin lappu kaulalle "kiireellinen" ja lähetettiin eteenpäin jatkotoimiin.

Muistikuvini on jäänyt toinenkin kuulemani tapaus Vihtorin ensiapupisteellä. Tuotiin paikalle sotilas, joka oli saanut osuman kaulaansa ja veri suihkusi suoraan valtimosta. Lääkintämiehetkin taisivat mennä välillä "tsokkiin" – lamaan-tuivat. Ei ollut ihme siinä tilanteessa. Vihtori sanoi: "Nyt pitää toimia nopeasti." Hän löysi jostakin metallisia nipistimiä ja niitä laitettiin tyrehdyttämään verenvuoto. Aina-kin tällä kerralla tässä tehtävässä onnistuttiin. Tällekin potilaalle laitettiin lappu kaulaan "kiireellinen" ja lähetettiin eteenpäin.

Myöhemmin, kun sota loppui, oli tämä viimeiseksi mainittu so-

tilas ottanut selvää kuka hänelle ensiapua antoi. Sotilas oli suuren kartanon isäntä. Hän otti yhteyttä Vihtoriin ja kutsui luokseen kartanoon. Näin Vihtori sai kiitokset auttamistyöstään rintamalla. Vihtori sai olla viikkoja, jos halusi, vieraina täysihoidossa kartanossa. Häntä passattiin kuin piispaa pappilassa.

Myöhemmin jossakin vaiheessa Vihtori oli työnjohtajana Härkälän kartanossa. Siellä oli asukkaina vanhuksia ja vammaisia, jotka osallistuivat kartanon töihin. Työtä ja tekemistä oli paljon; maanviljelystä, puutarhanhoitoa ja karjaa – lehmiä ja "pienkarjaakin". Tämä kaikki työ oli ensiarvoisen tärkeää, kun siitä saatiin elantoruokatarvikkeita kessällä ja talveksikin säilöttiin.

Vihtori tuli hyvin toimeen tämän työntekijäjoukon kanssa. Hänellä oli hyvä huumorintaju ja hän ymmärsi, ettei asukkailta voinut vaatia täydellisyyttä, eikä itseltäkään.

Vihtori oli reipasotteinen ja hyväkuntoinen vielä vanhanakin. Mutta tuli aika, että Vihtorikin itse tarvitsi apua. Hänelle asennettiin yli-

90-vuotiaana sydämentahdistin ja se toimi hyvin.

Vihtori sai kunniakirjan Turun yliopiston sairaalasta ja siinä sanottiin, että Vihtori on vanhin, jolle on asennettu sydämentahdistin.

Minäkin sain nähdä Vihtori-enon eläkepäivinä Someron keskustassa Lastutiellä. Hän asui siellä silloin yksinään. Keksimme serkkuni Hilja Auvisen kanssa, että teemme yllätyskäynnin Vihtorin luokse. Vihtori oli iloisin yllättynyt kun kaksi serkusta tulivat enoansa tervehtimään.

Sydämellinen tunnelma jäi tästä vierailusta. Päivämäärä ei ole muistissani. Vihtori esitteli rivitalokotiaan, jossa oli saunakin. Meiltä vierailta hän ei pyytänyt mitään työapua. Varmaankin Vihtori sai tarvitessaan apua lähellä asuvilta lastensa perheiltä. Lämmin ja sydämellinen muisto Vihtorista jäi elämään.

"Yksi ihminen ei voi pelastaa koko maailmaa, mutta yksi ihminen voi pelastaa yhden ihmisen kokoisen elämän." ■

ESKO RAITANEN

SOTAORVON JOULUMUISTOJA

E nsimmäisestä sota-joulusta vuonna 1939 muistoni ovat varsin vähäiset. Seitsemänvuotiaana ekaluokkalaisena olin marraskuun puolivälistä lukien tulirokon vuoksi kuuden viikon karanteenissa Härkälän vanhainkodin yhteydessä olevassa kulkutautisairaalassa. Isä oli tuonut minut sinne hevosella luvaten hakea tammikuun alussa takaisin kotiin. Samaa karanteenia oli kärsimässä neljä muuta potilasta. Seuranani olivat opettajani Tuovi Helkiö kolmen lapsensa kanssa. Itse joulusta muistan varsin vähän. Joulupukki kävi kuitenkin meitä tervehtimässä, vaikkei lahjojen runsaudesta ollut juuri tietoa.

Senaikaiset seitsenvuotiaat uskoivat Korvatunturin pukkiin, joten en yrittänyt arvata pukin henkilöllisyyttä. Hän saattoi olla opettaja Eero Helkiö tai isäni. Joulun jälkeen olin kuitenkin kertonut, että joulupukilla oli ollut isäni näköiset kädet. Jos pukki oli ollut isäni, näin hänet silloin viimeisen kerran. Hän oli joulun alla joutunut kertausharjoituksiin ja sitä myöten rintamalle, josta ei enää palannut. Kun loppiaisena pääsin kotiin, sairaalan pihalla odottavan hevosemme ohjaimissa ei

ollut isä vaan naapurimme poika Niemen Veikko, joka kertoi, että isä oli joutunut lähtemään sotaan. Opettajamme varmaan ymmärsi, mistä sodassa oli kyse, mutta meille lapsille ei siitä paljoa kerrottu.

Seuraavista sotajouluista muistan jo paljon enemmän. Tyypillisiä sota-ajan jouluja olivat vuosien 1942 ja -43 joulut. Kotimme oli tyypillinen pienviljelystila. Viljeltyä peltoa oli 16 hehtaaria ja 5 hehtaaria metsää. Mäkelän Oskarin tila oli samanlainen ja tästä johtuen 1930-luvulla oli muodostunut tavaksi hoitaa maanviljelystöitä yhdessä. Puimakone ja siihen liittyvä porilainen moottori olivat yhteisiä ja puintipäivät hoidettiin yhdessä.

Kahdeksanvuotiaana isännäksi joutunut sotaorpo turvautui monessa asiassa Oskariin, joka tavallaan oli isän korvikkeena, ja hyvä isän malli hän olikin. Äitini ei ollut maatalosta kotoisin vaikka oli talon töihin ehtinyt kymmenen vuoden avioliiton aikana tottua. Lehmät ja pienkarja jäi kaksi vuotta vanhemman Einen hommaksi ja hevonen, puutyöt ja meijerivuorot olivat minun vastuullani.

Kotimme läheisyydessä oli hyvä luontolähde, jonka viereen isäni oli rakentanut betonirenkaista kaivon ja siitä painejohdon asuntoon ja navettaan. Veden kanto olisi kuivina vuosina ollut todella hankala lisätyö nuorille tekijöille.

Tämän pitkän, mutta asiaa valaisevan esipuheen jälkeen pääsen aiheeseen, eli sota-ajan jouluun.

Vuonna 1943 yksitoista vuotiaan pojan joulu sujui muistojen

hieman kultaamana tällaisena. Aatonaattona tai jo edellisenä päivänä olin käynyt noutamassa Sariolan luona olleesta maakellarista perunat ja juurekset jouluruokien valmistusta varten. Aatonaattona kävimme veljeni Pekan kanssa kaatamassa aiemmin valitsemamme joulukuusen ja toimme sen navettaan sulamaan. Puuvajassa oli varmistettava, että pyhien aikana tarvittavat puut joulusaunaa, lämmitystä ja ruoanlaittoa olivat hakattuina. Mitään ylimääräistä työtä ei joulupyhien aikana ollut lupa tehdä.

Karjan normaalina ruokana oli kauran ja ohran pahnat sekä vehnän ja rukiin oljista silppurilla pienennetyt silput lisättynä kauran

Kello neljän maissa oltiin valmiita joulusaunaan ja saunan jälkeen jouluaterialle ja odottelemaan joulupukkia.

ja vehnän leseillä ja kuumalla vedellä. Heinää saivat osana rehuaan vain hevoset ja lypsävät lehmät. Joulu oli kuitenkin karjallekin juhlaa, sillä silloin kaikki saivat heinää. Tästä johtuen jouluaamun perinteisiin tehtäviin kuului heinäkuorman noutaminen pellolla olevasta ladosta. Tapa oli tullut Mäkelän Oskarilta, joka aattoamuna ennen päivän valkenemista ajoi hevosellaan talomme ohi omalle heinäladolleen. Tämän nähdessäni menin kiireesti talliin omaa hevosetta valjastamaan ja heinäkuormaa hakemaan.

Karjanrehun ajaminen tapahtui normaalisti lauantaisin, kun koulupäivät olivat silloin vain neli-

tuntisia ja ennen hämärää ehti hakea yhden tai kaksi kuormaa ennen lauantaiaunaa. En tiedä kuinka vanha perinne aattoamuisesta heinäkuormasta oli, mutta tarkasti sitä kyllä noudatettiin.

Aamuhämärissä kannettiin sitten saunaan vesi, sillä saunarakennus sijaitsi kaivoa korkeammalla, eikä painovoimasta ollut apua. Ison padan lisäksi tarvittiin kaksi saavillista vettä, sillä joulusaunaa oman perheen lisäksi tarvitsivat naapuritkin. Vanhan, alun perin savusaunana toimineen ”kylpylän” lämmittämiseen tarvittiin paljon puita, joita vesikelkalla joutui kaskaamaan parikin kuormallista.

Joulusiivouksesta minun osalleni jäi mattojen ulosvienti ja mattopiiskalla hakkaaminen hangella. Onneksi silloin talvet olivat talvia ja lunta oli maassa. Puolelta päivin piti laittaa joulukuusi jalkaansa ja tuoda tupaan. Koristaminen oli lasten tehtävä ja joulutähti kuusen latvaan sekä perinteinen pienoislippujen nauha kaivettiin esille. Muutama kynttilä, ja niin vaatimaton joulukuusi oli valmis juhlaan.

Minun osaltani jouluvalmistelut olivat tehdyt lukuun ottamatta saunan lämmitystä, joka vei lopun aikani samalla kun katseltiin kellon kulkua: maailman pisimmät kolme- neljä tuntia ennen kuin päästiin saunaan ja jouluaterialle! Kello neljän maissa oltiin valmiita joulusaunaan ja saunan jälkeen jouluaterialle ja odottelemaan joulupukkia.

Ruokapöydän antimet olivat sodanaikaisen vaatimattomat. Ainoat ostotuotteet olivat suolasilakat, joita laitettiin rosollin sekaan, ja kapakalaa eli kuivattua turskaa, jos satuttiin saamaan. Kaikki muu oli oman maan satoa. Onneksi oli jauhoja, munia ja juureksia omasta takaa ja niistä naisväki pystyi

← *Lindenin Mikon ottama kuva nuoresta isännästä ja muusta perheestä. Kuva lienee otettu 10-vuotispäivänäni kesäkuussa 1942, eli puolitoista vuotta ennen kuvattua sotajoulua.*

luomaan aterian, jota voitiin kutsua olosuhteisiin nähden juhlalliseksi. Perunoiden, porkkanoiden ja punajuurien paloitteluun salaattilaatikossa ja rosollin sekoittamiseen jouduin minäkin mukaan, koska naisväellä oli kiireistä. Kotona teurastetun sian kinkkua ja sianpääsylvettyä oli säästetty joulua varten. Joulupöydässä oli voin, leivän ja maidon lisäksi siis rosollia, livekalaa, porkkanalaatikkoa, sekä äitini erikoista, imellettyä perunalaatikkoa ja tietysti munia ja perunoita sekä kinkkua. Jälkiruoaksi oli ohrapuuroa ja sakariinilla makeutettua marjakeittoa ja lopuksi korviketta ja pullaa niille, jotka näitä kaipasivat.

Kun asiaa nyt tarkastelee, huomaa, että kaikki tarpeellinen on mukana eikä siitä oikeastaan mitään välttämätöntä puutu. Joulupöytä oli maalaistaloissa edellä kuvatun mukainen, mutta kaupunkien ja muiden asutuskeskusten pelkillä korttiannoksilla elävien ihmisten joulupöydät olivat vaatimattomia vaikka mustan pörssin kauppa kävi joulun alla kuumana.

Pukin kontissa eroa nykypäiviin verraten oli enemmän. Pieni lahja jokaiselle pyrittiin antamaan, mutta lahjat olivat kotitekoisia. Pehmeät paketit olivat päivän sana. Jos oli lampaista, saatiin kudottua sukki ja lapasia. Sisareni Eine oli innokas kutoja, ja sukat ja lapaset olivat minunkin lahjoissani vallalla. Äidille oli vaikeampi keksiä lahjoja. Muistan tehneeni paitinlastan ja vispilän, joita äiti kiitteli, mutta niiden käyttö ei sitten kuitenkaan kotitöitä helpottanut. Tekemisen ilo oli taitoa suurempaa.

Joulupäivän aamuna kävimme joinakin jouluina aamukirkossa. Kun kirkonmenot alkoivat kello 6.00, se tiesi kiirettä aamulla. Matkaa kirkolle oli lähes neljä kilometriä, joten hevonen oli valjastettava ja lähdeävä liikkeelle jo ennen puoli kuutta. Vuoden 1943 joulun osalta en muista, kävimmekö silloin joulukirkossa.

Joulupäivänä ei saatu kyläillä, joten aikaa vietettiin erilaisia pelejä pelaten ja kirjoja lukien. Tapanipäivänä saimme jo käydä kylässä kyselemässä muiden joulunviettoa ja ennen kaikkea vertailemassa lahjoja. Meidän sotaorpojen vaatimattomia lahjoja tuskin voitiin muihin verrata mutta tilanne ymmärrettiin. Joulunvieton osalta isättömän sotaorpo-perheen joulu ei paljoa eronnut muiden perheiden joulusta, sillä isät olivat heiltäkin poissa kotoa.

Työtä jouduttiin tekemään, mutta muutkin nuoret ja lapset joutuivat tekemään aikuisten töitä. Raskaalta se joskus tuntui, mutta oppia tuli ja vastuuntuntoa. Kaikella on sekä hyvät että huonot puolensa. Meillä sota-ajan lapsilla on käsien taidot tallessa, sen olen monesti havainnut. ■

LYYLI HONKIO

Entisajan äidit

Olen ollut isovanhempieni hoidossa vauvasta saakka. Olen nähnyt vanhan ajan elintavat. Irene ja Kustaa Roos olivat äitini vanhemmat.

Perheenäidit olivat aiemmin kovan työtaakan paineessa. Vuoden ja kahden välein syntyi uusi vauva ja lapsia oli usein kymmenen ikävuoden kahta puolen, 12–16 vauvaa samalla äidillä. Käytännön esimerkkejä kerron:

Irene Roosilla oli vuonna 1922 yhteensä kahdeksan alaikäistä lasta, samaan aikaan uusi vauva mukaan luettuna. Uusia synnytyksiä jatkui noin kahden vuoden välein. Kun hän odotti viimeistä lastaan, yhdettätoista, hänen vanhin tyttärensä tyrkkäsi minut, Lyylin, äitinsä hoiviin. Hän joutui samaan aikaan kantamaan kahta lasta; oli vatsassa sisällä toinen, joka syntyi kuukautta myöhemmin kuin minä. Minä olin tavallaan Irene Roosille kahdestoista kapaloitava (se oli ajan tapa vaatettaa vauvat).

Saattoi samaan aikaan olla kaksikin niin pientä, että eivät osanneet mennä tarpeilleen astialle. Arvaa sen työn määrän mikä siinä oli äidin voimista kiinni. Vaippoja ei siihen aikaan vielä ollut käytössä. Oli vain sideharsoa, jota vauvojen pepun ympärille laitettiin, pestiin ja uudelleen käytettiin. Se itse peseminenkin oli aivan erilaista kuin mitä tämän jutun lukija olettaa.

Peseminen oli sitä, että kaikki pesuvesi piti ensin jostakin kaivosta tai joesta kantaa sekä viedä ulos likavetenä. Usein myös huoneiden lämmitys oli naisen tehtävä, polttopuut joutui sisälle kantamaan. Sitä entisajan perheenäidin elämää ihmettelen vanhanakin, kuinka raakaa kohtelua

Äiti lapsineen 1937. Kuva: Tyyni Vahter, Museovirasto.

naiset aikoinaan joutuivat kokemaan. Itselleni on tullut sellainen kuva parisuhteesta, etteivät miehet osallistuneet lastenhoitoon eivätkä ruoanlaittoon.

Puntaroin tällaisena vanhana, millä ihmeellä naiset jaksoivat nämä vedenkannot ja kaikki taloustyöt tehdä, kun välillä ei ollut vuottakaan enempää väliä edellisen ja uuden synnytyksen välillä. Tällaisia käytännön puolta olevaa ei juuri paperille kannattaisi kirjoittaa siksi, kun kirjoittaessani ymmärrän, että joku nuori voi pitää kertomaani keksittynä juttuna. Asia on sinänsä luonnollista, koska uudet sukupolvet elävät yleisesti veden käytön suhteen erilaisessa tilanteessa – seinässä vipu, vesi tulee ja menee, kantaa ei tarvitse.

Vielä ihmiselämän vaatimattomuudesta: Tämä sama savenväljän leski muutti toiselle paikkakunnalle pienehkölle maatilalle. Hänen nuorin lapsensa oli 10 vuoden ikäinen. Perheessä oli silloin myös 14-vuotias tytär ja minä, emännän tyttären tytär.

Kiinteistöllä oli saunarakennus erillään, noin 200 metrin päässä veden saannin suunnassa. Kaivo, joka oli ainut veden lähde, oli vielä saunarakennusta

kauempana. Erikoista sinänsä, että kerrottu sauna oli savusauna eikä rakennuksessa ollut muuta eteistilaa kuin katoksella varustettu lisätila ilman seinä. Tässä saunassa kylpi usein lauantaisin myös naapuritalon muonamiehen kuusihenkinen perhe. Ihmettelen vieläkin, miksi kannoimme heille saunaan pesuveden valmiiksi kauempana olevasta kaivosta, ehkä korvaukseksi siitä, että isoäiti sai käydä sunnuntaisin heillä kuuntelemaan radiosta kirkonmenot.

Vielä muutama muistikuva tästä naapurista ja sen perheenäidistä. Heillä ei ollut omassa pihapiirissään saunomismahdollisuutta, joten he kulkivat kävellen yli kilometrin saunalle. Olihan se kotiin menokin heille haastavaa saunomisen jälkeen. Muistelen tätä naapurista saunaan tullutta neljän lapsen äitiä: Mistä hän löysi sen onnellisuuden mikä hänestä huokui ulospäin? Hän ilmaisi meille usein sen pienestä noin kaksivuotiaasta lapsestaan, kuinka tällä oli ”niin kauniit siniset silmät – ihan kuin isällään”. ■

Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta
Vuotta!

HYVÄÄ JOULUA ja
ONNELLISTA UUTTA VUOTTA

Hyvää Joulua

JA ENERGISTÄ UUTTA VUOTTA 2024

WWW.TNSPORT.FI / 046 876 2262 / INFO@TNSPORT.FI

TNSport

Teeriharju
HUVIKESKUS

www.teeriharju.fi

Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta
asiakkailleen toivottaa

SÄHKÖ ERKKI Oy

Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta!

VEKISA KY

Kyrönsuontie 358, 31520 Pitkäjärvi Puh. 0400 531380, 040 508 5812
www.vekisa.fi, info@vekisa.fi

Hyvää
joulua
joka
kotiin

*

Käy tutustumassa:

www.someroseura.fi

www.somerniemi.fi

www.facebook.com/someroseura

www.facebook.com/SomerniemiSeura

Somero

Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta!

SOMERSORA

040-523 5244
040-523 5245

www.somersora.com

Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta!

Joensuuntie 49 31400 Somero
puh. 040 126 8347

Ota yhteyttä ja seuraa

@someroseura

www.someroseura.fi

info@someroseura.fi

Joulurauhaa

Toivottaa:

Kukkien ystävien erkoisliike

Kukkakeskus Kauppi

p. 02-7485 385

Hautaus toimisto Timo Kauppi

p. 0500-734024

Joensuuntie 25, Somero

kukkakeskuskauppi.com

Hyvää Joulua ja Onnellista Uutta Vuotta!

Kahvioravintola

Wendla

Jokioisten Tietotalo

LOUNAS arkisin klo 10.30-13.30

Juhlasi kattaa

Kahvioravintola Wendla
Pito- ja juhlapalvelut,
p. 040 849 1395

Juhla- ja kokoustilojen vuokraus
Jokioisten Tietotalo

Tervetuloa herkkutelemaan!
Humppilantie 9, Jokioinen

Aukioloajat ja hinnat

Ti	12-17	Ma-Pe	klo 10-17	18€
Ke-To	12-20	Ma-To	klo 17-21	20€
Pe	12-23	Pe	klo 17-19	20€
La	12-01.30	La	klo 10-19	20€
Su-Ma	Suljettu	Pe-La	klo 19-23	24€
		Lapset ja eläkeläiset		16€

K Rauta

www.k-rauta.fi/somero

SOMERO Turuntie 1, p. 02-779 300

Palvelemme: ma-to klo 8-17, pe 8-18 ja la 9-14

Tässä ajassa Viikkoliiga

Siunattua Joulua ja
Onnellista vuotta 2024

Varpaat savessa, siipien suojassa
Someron seurakunta

*Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta*

**RAUTA- ja
PELTINELIÖ Oy**

0400 863 717 050 376 4798
www.rautajapeltineliö.fi

**HYVÄÄ JOULUA
JA MENESTYSTÄ VUODELLE 2024!**

Salaojatyö KARI GRÖNHOLM

050 599 1555

**Sementtivalimo
Matti Kultanen**

Puh 050 572 9841
sementtivalimomattikultanen@someronsoy.fi

*Rauhallista joulun aikaa
ja hyvää uutta vuotta!*

SOMERIKKUNA

Lasialan palvelut sekä puuikkunat, ovet ja portaat

Metallitie 5, SOMERO • 040 530 3801 • www.somerikkuna.net

Hyvää Joulua & Onnellista Uutta Vuotta!
Toivottaa paikallinen kirjakauppa.

SOMER Kirja | Somerolla vuodesta 1918.

www.somerkirja.fi / Joensuuntie 32, Somero / 044 783 1084

paikallislehti
SOMERO

RAUHALLISTA JOULUNAÏKAA!

**RAKENNUSPALVELU
Markku Reunanen
040 545 5374**

RAUHALLISTA JOULUA JA HYVÄÄ UUTTA VUOTTA!

PELTIPINTA OY
RAKENNUSPELTITYÖT

Kaikenlaiset pellityöt vahvalla ammattitaidolla.
Palvelemme yrityksiä ja yksityisasiakkaita
Etelä-Suomen alueella.

Someron Peltipinta Oy
+358 40 509 1244
info@peltipinta.fi
www.peltipinta.fi

*Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta*
Velj. Nuoritalo Oy

puh. 0400 533 739, 0400 321 314
www.vnoy.fi

Ota yhteyttä ja seuraa

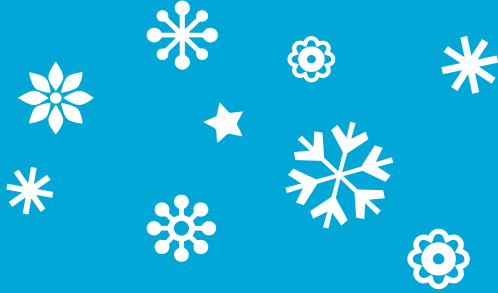
@someroseura

www.someroseura.fi

info@someroseura.fi

*Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta*

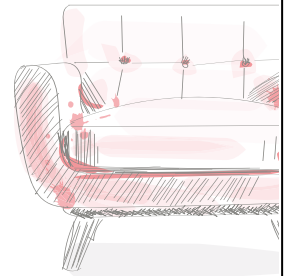

kalustetalo
VIRTANEN

SOMERO
Knuutilantie 1
02 722 1277

FORSSA
Aleksinkatu 7
03 435 6570

arvovirtanen.fi

PIHAKIVIKAUPPA.fi
Sementtivalimo A. Pajuniitty

Hyvää joulua ja
menestystä uudelle vuodelle!

NETIVALMISPERUSTUS.fi
Sementtivalimo A. Pajuniitty

Turuntie 54, 31400 Somero
p. 044 543 3291 • ari.pajuniitty@gmail.fi

**Someron
Konevuokraamo**
050-5341 721

VIRTANEN Neste- ja
ÖLJYMAALIT AGA hitsauskaasut

- Rakennuskoneet • Telineet
 - Henkilönostimet
- someronkonevuokraamo.fi

HYVÄÄ JOULUA JA ONNELLISTA
UUTTA VUOTTA

Metsänhoitoyhdistys
Salometsä

Pellavaenkeli
-SISUSTUS- JA LAHAPUOTI-

*Hyvää joulua
ja onnellista uutta vuotta!*

050-475 3028 • Joensuuntie 49

HYDRO-OSA
Finland Oy

*Toivottaa
Rauhallista Joulua ja
Onnea Uudelle Vuodelle*

OP Lounaismaa

Meillä on jotain yhteistä.
Meillä on toisemme.

op.fi/lounaismaa

Lue lisää:

Hyvää
Joulua!

K Supermarket

HÄRKÄTIE

Tavallista Parempi Ruokakauppa